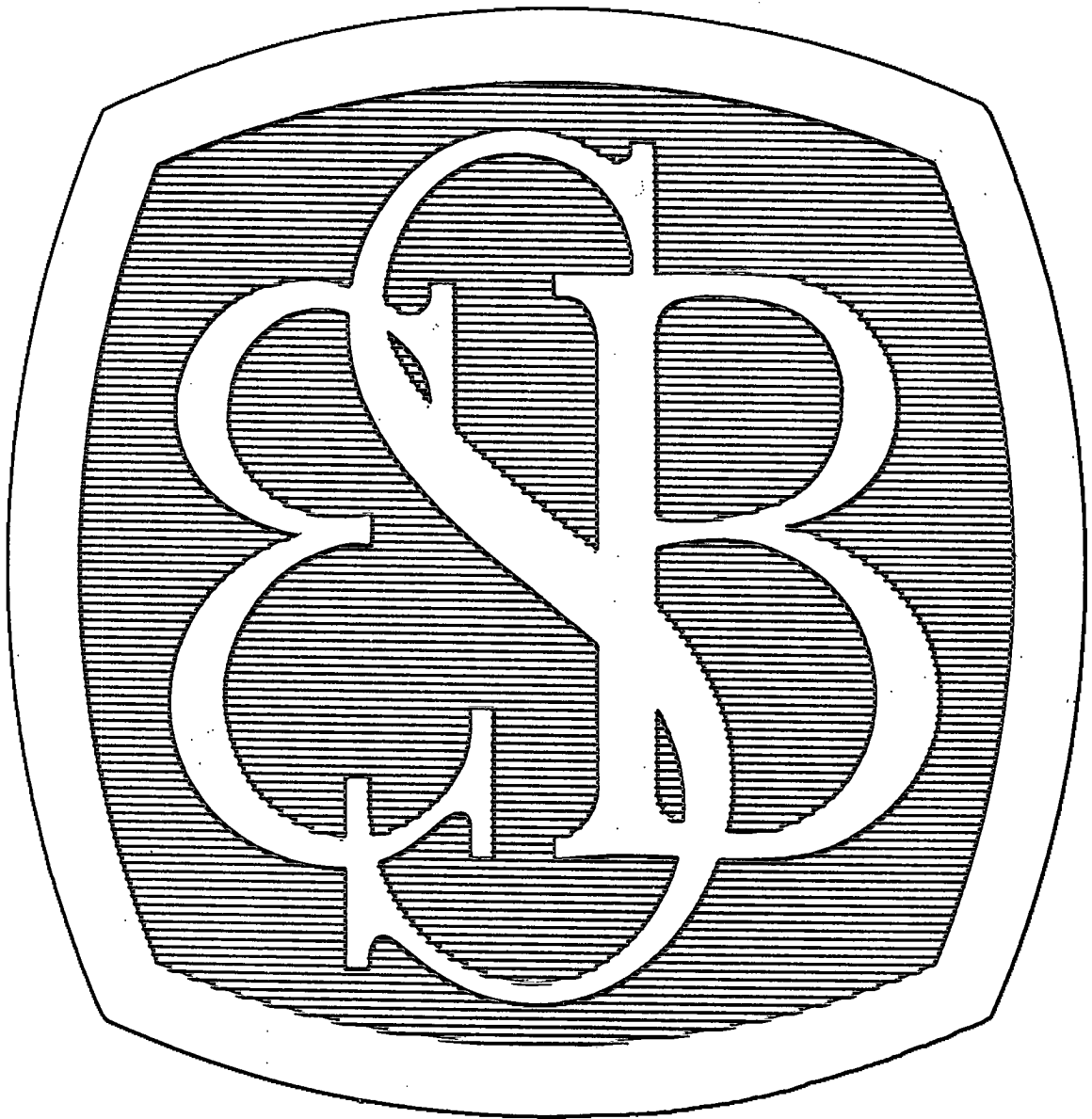

SPECIAAL NUMMER

PEILING 1959

Economisch - Statistische Berichten

44e JAARGANG - 23 DECEMBER 1959 - No. 2215

Alle assurantiën

R. MEES & ZONEN

Rotterdam

BANKIERS EN ASSURANTIE - MAKELAARS

Beleggingen en vermogensbeheer

Dr. E. J. TOBI

auteur van versch. bedrijfseconomische boeken en van een tweetal historische romans, heeft thans tijd beschikbaar voor het schrijven van

**gedenkboeken
jubileumuitgaven e.d.**

ADRES:

VAN ALKEMADELAAN 70 - 's-GRAVENHAGE

**Maak gebruik van
de rubriek**

VACATURES

voor het oproepen van sollicitanten voor leidende functies. Het aantal reacties, dat deze annonces ten gevolge hebben, is doorgaans uitermate bevredigend; begrijpelijk: omdat er bijna geen grote instelling is, die dit blad niet regelmatig ontvangt en waar het niet circuleert!

HBU

HBU

HBU Bankservice

omvat de wereld

- ▶ Onze bankservice staat ter beschikking van de zakenman,
- ▶ die prijs stelt op een vlotte en juiste behandeling van zijn belangen,
- ▶ waar ook ter wereld.

Ook voor U: de HBU

HOLLANDSCHE BANK-UNIE N.V.
AMSTERDAM - DEN HAAG - ROTTERDAM

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van de
Stichting Het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.
Telefoon redactie: 0 10 of 0 1800 52939. Administratie:
0 10 of 0 1800 38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam. Banque de Commerce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening 260.34.

Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.

Abonnementsprijs: franco per post, voor Nederland en de Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen f. 31,— per jaar. (België en Luxemburg B.fr. 400). Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Losse exemplaren van dit nummer f. 2.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam-6.

Advertenties. Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 1 of 3).

Advertentie-tarief f. 0,30 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f. 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.

ECONOMISCH-STATISTISCHE BERICHTEN

UITGAVE VAN DE STICHTING HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

44e JAARGANG

No. 2215

WOENSDAG 23 DECEMBER 1959

PEILING 1959

INHOUD

	Blz.
Aardig over de drempel, door Prof. S. Posthuma	1100
De „vrijere” loonpolitiek in 1959, door Dr. P. S. Pels	1103
De arbeidsmarkt in 1959, door Dr. Ir. D. R. Mansholt	1107
De mondiale en Westeuropese conjunctuur, door Dr. F. Hartog	1110
De economische ontwikkeling van België in 1959, door Prof. R. Vandeputte	1112
Die wirtschaftliche Entwicklung in Westdeutschland im Jahre 1959, door Dipl. Volksw. B. Filusch	1115
The United States economy in 1959, door Prof. C. Lowell Harriss	1119
De Britse economie in 1959, door Mr. H. A. Marx	1123
Frankrijk 1959, door Drs. E. J. Korthals Altes	1127
Die ekonomiese toestand in Suid-Afrika, door Dr. C. Verburgh	1131

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; L. M. Koyck; H. W. Lambers; J. Tinbergen; J. R. Zuidema.

Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Adjunct Redacteur-Secretaris: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars;

J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

Met dit nummer is de 44e jaargang afgesloten.

Vergelijking van de ontwikkelingstendenties in de beide laatste jaren met die in de periode van 1951-1957 doet zien, dat het verloop van verschillende indices in 1959 — zij het uiteraard in de meeste gevallen op een hoger niveau — een merkwaardige overeenkomst vertoont met het verloop in 1953 en soms met dat in 1954. In vele gevallen geldt dit niet alleen het verloop van de indices op zichzelf beschouwd, maar ook het tempo van de ontwikkeling vergeleken met het daaraan voorafgaande jaar. In enkele gevallen is de huidige golfslag wat korter dan in het verleden. Er is alle reden om aan te nemen dat enerzijds het voor ons liggende tijdvak van algemeen economisch standpunt gezien gunstig zal zijn, maar dat anderzijds de ervaring van het verleden zal leiden tot het meer op de voet volgen van de ontwikkeling door Overheid en Centrale Bank en dat daardoor het optreden van „boom”verschijnselen als in 1956 zal worden voorkomen.

Het streven naar een evenwichtige economische ontwikkeling is een nimmer eindigend proces. Zelfs wanneer men, zoals in een centraal geleide economie regel is, bepaalde doelstellingen in een veeljarenplan als onwrikbare gegevens meent te moeten vastleggen, dan nog zullen factoren die voor de menselijke geest nu eenmaal onvoorzienbaar zijn, telkens opnieuw dwingen wijzigingen te brengen in de toepassing van de daartoe noodzakelijke middelen en ook dan nog zullen de realisaties maar zelden met de gestelde doeleinden samenvallen. In een democratische samenleving, waar het geheel der doeleinden overwegend door de min of meer onafhankelijke beslissingen van miljoenen individuen wordt bepaald en de overheid zich in hoofdzaak beperkt tot een streven naar verwezenlijking van zekere algemene richtlijnen, kan de taak van de overheid geen andere zijn dan een afremmen hier en een stimuleren elders. Dit houdt in dat, wanneer wij bij de jaarwende — overigens een op zichzelf volkomen willekeurig moment — ons een beeld trachten te vormen van hetgeen het volgende jaar ons zal brengen, een analyse van de ontwikkeling in de achter ons liggende periode en een daarop gebaseerde prognose, zal moeten volstaan met het aanduiden van waarschijnlijke tendenties en van de aard van de maatregelen, die mogelijkerwijze dreigende evenwichtsverstoringen zouden kunnen opvangen. De samenhang en de intensiteit van deze maatregelen zal slechts kunnen worden bepaald naarmate deze mogelijke gevaren zich realiseren.

In een land als Nederland, dat enerzijds een vergaande vrijheid van economisch handelen als grondslag van zijn ontwikkeling aanvaardt en dat anderzijds in hoge mate verbonden is met de rest van de wereld, zal daarbij de interne groei voortdurend moeten worden aangepast aan hetgeen in de belangrijkste economische gebieden, waarmee ons land in regelmatig contact staat, geschiedt. Dit heeft al dadelijk tot gevolg dat er geen enkel feitelijk criterium is dat als dogma kan worden aanvaard. Zelfs wanneer men ervan overtuigd mocht zijn dat in een gesloten economie een zekere stabiliteit van het gemiddelde prijsniveau, of, scherper nog, van de kosten van levensonderhoud de beste grondslag is voor een gezonde economische ontwikkeling, zodat het totaal van de te nemen maatregelen wat

Aardig over de drempel

hun uiteindelijk effect betreft daaraan voortdurend dient te worden getoetst, dan nog zullen de contacten met de buitenwereld tot gevolg kunnen hebben, dat men zelfs deze primaire eis niet als een onwrikbare grootheid mag aanvaarden. In een wereld waarin inflatoire tendenties overheersen, zou dit immers ten gevolge hebben dat de valuta-reserves een voortdurende stijging zouden vertonen. Hierdoor zouden ongewenste reacties in het buitenland in het leven kunnen worden geroepen. Zelfs wanneer dit niet het geval zou zijn, zou daardoor een toenemend gedeelte van het nationale vermogen zijn vruchtdragende karakter en daarmee zijn economische zin verliezen, terwijl daardoor bovendien in het binnenland verschuivingen zouden kunnen optreden in de verhoudingen van inkomens- en vermogensvorming, die — zelfs bij toepassing van de beschikbare mogelijkheden tot secundaire inkomens- en vermogensoverdrachten — niet zonder prijs-gave van de stabiliteit van het niveau van de prijzen, c.q. van de kosten van levensonderhoud, zouden kunnen worden doorgevoerd. Intern monetair evenwicht en betalingsbalansevenwicht vallen in een samenleving van soevereine staten nu eenmaal niet noodzakelijkerwijze samen. De President van De Nederlandsche Bank heeft er reeds bij herhaling op gewezen dat de monetaire en financiële politiek van een land als Nederland dat in zo sterke mate economisch met het buitenland is verbonden *nolens volens* het betalingsbalansevenwicht in haar doeleinden zal moeten betrekken. In de huidige omstandigheden wil dit zeggen dat aan de grote overschotten van de betalingsbalans op lopende rekening te eniger tijd een einde zal moeten komen. Deze overschotten hebben sedert het laatste kwartaal van 1957 de normale behoefte aan kapitaalexport voortdurend overtroffen. De verwachting dat het surplus op lopende rekening, dat in 1958 ca. f. 1,5 mrd. heeft bedragen en ook over 1959 ongeveer eenzelfde cijfer zal vertonen, in 1960 zal dalen tot een niveau dat meer met de te verwachten behoefte aan kapitaalexport in overeenstemming is (f. 500 à f. 600 mln.), is dan ook niet als alarmerend, maar veeleer als normaal te beschouwen.

Voor zover zulk een ontwikkeling gepaard gaat met een vermindering van nog bestaande subsidies en met daarop aansluitende looncompensaties, vormt een hier-

mee corresponderende verhoging van de kosten van levensonderhoud van enkele procenten een alleszins aanvaardbaar bestanddeel van een algemene evenwichtspolitiek. Loonsverhogingen die daarbovenuit gaan dienen echter te blijven binnen de grenzen van de te verwachten productiviteitsvergroting. Binnen deze grenzen, die overigens niet alleen door de regeringspartijen maar ook door een groot deel van de oppositie worden aanvaard, blijven intussen nog verschillende vormen van loonpolitiek mogelijk.

De tegenstelling tussen een algemene loonronde in overeenstemming met de te verwachten algemene produktiviteitsvermeerdering en *gedifferentieerde* loonsverhogingen, aansluitend aan de produktiviteitsverhogingen van de respectieve ondernemingen, c.q. bedrijfstakken, is zoals bekend de inzet geweest van een politieke strijd, die ten slotte in laatstgenoemde zin is beslist. De economische achtergrond van deze tegenstelling kan men in het kort als volgt karakteriseren. Wanneer men als ene uiterste stelt dat iedere arbeider van dezelfde aard ook eenzelfde beloning dient te ontvangen, brengt men in een dynamische maatschappij een element van verstarring, dat het tempo van de ontwikkeling ongunstig zal beïnvloeden. Een dergelijke eis neemt in ieder individueel geval een specifieke prikkel weg die essentieel is voor het totstandkomen van economisch gewenste veranderingen in de produktiestructuur. In laatste instantie miskent een dergelijke politiek het dynamische karakter van onze samenleving, waarin gelijke fysieke of geestelijke prestaties geen waarde hebben op zichzelf maar deze ontlenen aan de telkens veranderende omstandigheden van het levensproces zelf.

Daartegenover staat als andere uiterste een *gedifferentieerde* loonvorming, waarbij een stijging van de produktiviteit per onderneming of bedrijfstak ten volle zou worden opgedeeld tussen de daarin werkzame ondernemers en arbeiders. Een dergelijke politiek waarvan — om ieder misverstand te voorkomen — echter al dadelijk moet worden verklaard dat zij in deze extreme vorm nimmer door de Regering is gesteld, heeft de tendens een inflatoire ontwikkeling in het leven te roepen, die door financiële en monetaire maatregelen niet afdoende kan worden bestreden. In de eerste plaats is het vrijwel ondenkbaar dat zelfs bij een rigoureuze prijspolitiek loonsverhogingen in een onderneming uitsluitend ten laste zouden komen van het ondernemersinkomen zonder enige afwenteling op de prijzen, maar in de tweede plaats zou een dergelijke politiek zodanige spanningen met zich brengen tussen de verschillende groepen van inkomenstrekkers dat zij in feite tot onhoudbare toestanden zou leiden. Ook economisch ware dit echter niet te verdedigen in zoverre dienstprestaties, die fysiek gesproken geen produktiviteitsstijging vertonen of bij de gemiddelde produktiviteitsstijging achterblijven, in een rijker wordende samenleving niettemin een hogere reële waarde verkrijgen. Men behoeft daarbij alleen maar te denken (en dan slechts bij wijze van voorbeeld) aan medische verzorging, onderwijs, kunst en administratieve diensten. Een *volledige* opdeling van winsten uit produktiviteitsvermeerdering tussen de deelnemers aan de daarbij betrokken ondernemingen en bedrijfstakken ware dan ook theoretisch even aanvechtbaar als een algemene loonronde.

Een evenwichtige ontwikkeling is niet denkbaar zonder dat een gedeelte van de „ruimte”, die een individuele of sectorsgewijze produktiviteitsvergroting schept, in de vorm van prijsverlagingen aan de rest van de gemeenschap ten goede komt. De door de Regering geïnaugureerde

differentiële loonpolitiek erkent dit ten volle. De moeilijkheid schuilt echter in de praktische doorvoering van deze op zichzelf juiste gedachte. Immers, het algemene belang en het ondernemersbelang vallen hier niet samen. Structureel zal de spanning tussen beiden groter zijn naarmate monopolioïde verschijnselen in het bedrijfsleven veelvuldiger voorkomen. De stelling dat een *gedifferentieerde* loonpolitiek zekere inflatoire gevaren heeft, valt dan ook niet te ontkennen. In de huidige omstandigheden zou dit betekenen dat zonder additionele, financiële en monetaire maatregelen de te verwachten stijging van de kosten van levensonderhoud het in beginsel aanvaarde en aanvaardbare effect van een vermindering van subsidies en compenserende looncompensaties, al spoedig te boven zou gaan. Ditzelfde zou zich echter voordoen bij een algemene loonronde die de algemene produktiviteitsvermeerdering zou overtreffen. Overigens is er dan tussen beide nog altijd dit verschil dat het effect van een *gedifferentieerde* loonpolitiek meer in de tijd gespreid is.

Het hangt ten slotte af van de elasticiteit in de financiële en monetaire sectoren of loonstijgingen (op welke grondslag dan ook), die de algemene produktiestijging overtreffen, zullen leiden tot een algemene overexpansie die in een algemene depressie haar einde vindt dan wel of zij zonder virulente effecten door een geleidelijk toenemend tekort aan financieringsmogelijkheden worden afgeremd. In een open economie als de Nederlandse wordt het eindpunt in beide gevallen bepaald door het effect op de betalingsbalans. Na de ervaring in 1956 en 1957 toen een noodzakelijke bestedingsbeperking slechts met een tijdelijke ontvricting van geld- en kapitaalmarkten door tamelijk bruske maatregelen kon worden doorgedrukt, mag men verwachten dat ditmaal eerder zal worden ingegrepen en dat in ieder geval zal worden voorkomen dat, door een cumulatie van niet door produktievergroting verantwoorde loonsverhogingen en financiering van overheidsuitgaven (onverschillig van Rijk of gemeenten) met kort geld, het tempo van een reeds op gang zijnde en alleszins bevredigende expansie nog eens extra wordt gestimuleerd. Belastingverlagingen zijn in zulk een situatie alleen verantwoord wanneer zij gepaard gaan of wel met een vermindering van overheidsuitgaven of wel met het aantrekken van reële besparingen. Ten slotte mag men hopen dat extra prikkels van buiten, zoals de Suezkanaal-affaire, in de komende jaren achterwege zullen blijven.

Tegen deze achtergrond is er alle reden om aan te nemen dat enerzijds het voor ons liggende tijdvak van algemeen economisch standpunt bezien gunstig zal zijn, maar dat anderzijds de ervaring van het verleden zal leiden tot het meer op de voet volgen van de ontwikkeling door Overheid en Centrale Bank en dat daardoor het optreden van „boom”verschijnselen als in 1956 zal worden voorkomen.

Wanneer wij na deze algemene overwegingen meer in concreto de ontwikkelgstendities in de beide laatste jaren vergelijken met die in de periode van 1951-1957 dan is het eerste wat treft, dat het verloop van verschillende indices in 1959, zij het uiteraard in de meeste gevallen op een hoger niveau, een merkwaardige overeenkomst vertoont met het verloop in 1953 en soms met dat in 1954. In vele gevallen geldt dit niet alleen het verloop van de indices op zichzelf beschouwd, maar ook het tempo van de ontwikkeling vergeleken met het daaraan voorafgaande jaar. In enkele gevallen is de huidige golfslag wat korter dan in het verleden.

Het zou ver buiten het bestek van dit artikel vallen om dit in details te demonstreren. Volstaan moge worden met de verklaring dat de vermelde paralleliteit met name is terug te vinden in de industriële produktie. Het verloop van 1957 t/m 1959 vertoont een sterke overeenkomst met de periode 1952 t/m 1953. Hetzelfde geldt voor het volume van het particuliere verbruik. Ook in het verloop van de kosten van levensonderhoud valt een duidelijke parallel waar te nemen: in dit geval voor de periode 1957-1959 enerzijds en 1951-1953 anderzijds. Men dient dan echter de geringe stijging in de tweede helft van 1959 als een door de droogte en niet door het conjunctuurverloop bepaalde afwijking te elimineren. Ook de ontwikkeling van in- en uitvoer vertoont een soortgelijk beeld en daarmee tevens het saldo op lopende rekening van de betalingsbalans.

Eenzelfde paralleliteit vindt men bij het actief bedrijf van de handelsbanken, zij het met dit verschil dat het tempo van de stijging van de bankkredieten aan het bedrijfsleven gedurende de laatste vier maanden aanzienlijk groter is geweest dan in de vergelijkbare periode in het verleden. Wat betreft de ontwikkeling van de produktie in het bouwbedrijf, ligt de parallel van de jaren 1958/1959 niet bij de jaren 1952/53, maar veeleer bij de jaren 1954 en 1955. De ontwikkeling van de kapitaalrekening van de betalingsbalans in 1958 en 1959 is in sterke mate gelijkgericht met de iets langere periode van medio 1952 t/m 1954. De groothandelsprijzen daalden zowel in de jaren 1957-1959 als in de jaren 1951-1953, in beide gevallen met een gering herstel in het einde van de periode. De omvang van de daling was in de direct achter ons liggende jaren echter veel minder geprononceerd. In het verloop van het reële basisloon is eveneens een belangrijke overeenstemming waar te nemen, al is ook hier een verschil, in zoverre 1958 een stijging doet zien die belangrijk groter is geweest dan in 1952. Deze stijging is weliswaar in 1959 weer door een kleine daling gevolgd, maar deze zal aan het eind van het jaar vermoedelijk al wel weer geheel zijn uitgewist. Het algemene niveau ligt thans gemiddeld ongeveer 15 pCt. hoger dan een jaar of zes geleden.

Wat betreft de zo belangrijke ontwikkeling op de arbeidsmarkt geven zowel 1951/1952 als 1957 en de eerste maanden van 1958 een belangrijke stijging van de werkloosheid te zien, in beide gevallen gevolgd door een daling. Terwijl de daling na 1952 echter pas in 1954 een vertraging vertoont, is dit thans reeds in 1959 het geval. Daarbij dient men echter te bedenken dat de omvang van de werkloosheid in 1957/1958 belangrijk geringer was dan in 1951/1952 en dat de daling na 1952 al spoedig het karakter heeft gekregen van een „over-full-employment”. Wanneer men tegenover de werkloosheidscijfers die van de aanvragen naar arbeiders stelt, dan zien wij dat beide reeksen elkaar reeds in 1954 raken en in 1955 kruisen, terwijl in 1959 tussen beide cijferreeksen nog duidelijk ruimte is. Afgezien van het feit dat zowel de amplitude als de duur van de golfbewegingen op de arbeidsmarkt thans belangrijk kleiner zijn dan in de voorafgaande periode ziet het er derhalve nog niet naar uit dat Nederland reeds op dit moment in de gevarenzone van een algemene overspanning zou zijn gekomen. Wanneer wij dan bedenken dat retrospectief beschouwd een duidelijke algemene overspanning van de economische ontwikkeling in de voorafgaande periode pas eind 1955 waarneembaar is en de daarop volgende versnelling met haar onvermijdelijke contractie sterk onder de bijkomstige invloed hebben gestaan van de Suezkanaal-affaire met haar evenwichtsversturende effecten, dan ligt

een alleszins bevredigende ontwikkeling in het komende jaar toch zeker wel in de lijn der verwachtingen. Daarbij mag men er overigens wel van uitgaan, dat een niet tijdige onderkenning van een door interne impulsen veroorzaakte inflatoire ontwikkeling zich niet zo licht zal herhalen.

De meest onzekere factor blijft in de gegeven omstandigheden de ontwikkeling in het buitenland. Vooral in het buitenland maakt men zich nogal eens zorgen over de tekorten op de lopende rekening van de betalingsbalans van de Verenigde Staten. Op zichzelf hebben deze tekorten geleid tot een zodanige herverdeling van de beschikbare wereldreserves aan internationale valuta's als door doelbewuste maatregelen waarschijnlijk nooit tot stand had kunnen worden gebracht en die men zich in West-Europa enige jaren geleden zelfs niet zou hebben durven dromen. Aan de andere kant zou een voortzetting van deze beweging uiteraard wel eens onaangename repercussies kunnen hebben. Wanneer echter de veronderstelling juist is dat over een wat langere termijn gezien, niet alleen in Nederland, maar ook in de meeste andere Westeuropese landen, een vermindering van betalingsbalanssurplussen niet kan uitblijven, dan zullen daartegenover ook de betalingsbalans-tekorten van de Verenigde Staten wel verminderen.

In dit licht bezien zou het wederzijdse aanpassingsproces slechts een kwestie van tijd zijn, waarbij men dan maar moet hopen dat de op zichzelf wenselijke *geleidelijkheid* van deze aanpassing niet voortijdig tot zenuwcrisisen aanleiding geeft, waarop met ondoordachte maatregelen van protectionistische aard en door andere denkbare bruuske vormen van ingrijpen in het handels- en betalingsverkeer wordt gereageerd.

Ernstiger is dat er aanwijzingen zijn dat de verschuivingen in de koopkrachtverhoudingen tussen de Verenigde Staten enerzijds en de meeste Westeuropese landen (waaronder Nederland) anderzijds, wel eens niet uitsluitend aan een faseverschil in de conjunctuur zouden kunnen worden toegeschreven. Zou dit inderdaad het geval zijn en onder het bestaande faseverschil een *structurele* verschuiving schuil gaan, dan zou het dilemma tussen interne en externe stabiliteit zich nog wel eens zodanig kunnen gaan stellen, dat de Westerse wereld zich ernstig tot een oplossing daarvan zou moeten zetten. Voorlopig blijft dit echter nog een vraag voor een verdere toekomst. Het feit dat de Regering van de Verenigde Staten voor het komende begrotingsjaar streeft naar een financieringssurplus in een orde van grootte van \$ 6 à 7 mrd. is in dit verband ongetwijfeld geruststellend. Wanneer de deficitaire ontwikkeling van de Amerikaanse betalingsbalans echter werkelijk *mede* zou wijzen op een zekere structurele verzwakking van de Amerikaanse concurrentiepositie dan zou, voor een herstel van het Atlantisch evenwicht, het tempo van de loonstijgingen in de Verenigde Staten vergeleken met dat in een aantal Westeuropese landen moeten worden vertraagd. Een onverminderde voortzetting van het tekort op de betalingsbalans van de Verenigde Staten zou misschien voor bepaalde Westeuropese bedrijfstakken niet onplezierig zijn, maar zij zou bij de bestaande geringe werkloosheid en de te verwachten stijging voor 1960 van de reële nationale produktie (een verwachting die voor Nederland op ca. 6 pCt. mag worden gesteld) in het algemeen gesproken slechts een onwenselijke inflatoire impuls betekenen. In dit licht gezien moet de uitslag van de staalstaking van meer dan interne Amerikaanse betekenis worden geacht.

Overveen.

S. POSTHUMA.

Bij benadering is tot dusverre voor ca. 12½ pCt. van het totaal aantal werknemers binnen het kader van de vrijere loonpolitiek een officiële verbetering van hun arbeidsvoorwaarden tot stand gebracht. De trend van de loonsverhogingen is thans nog niet vast te stellen; de meeste tot dusverre voorgestelde loonsverhogingen — excl. de verwerking van de huurbijslag — 1957 — bedragen ca. 5 à 6 pCt., waarbij uiteraard, mede in verband met nevenvoorstellen, de loonkostenstijging meer bedraagt. Dit zijn twee van de twaalf voorlopige conclusies, waarin onderstaande beschouwingen over en analyse van de in 1959 gevoerde loonpolitiek uitmonden. Schrijver wijst erop, dat, ongeacht, de verschillende discussies welke over de vrijere loonpolitiek in het algemeen zijn gevoerd en met terzijdestelling van de vraag in hoeverre thans van inflationistische gevaren sprake zou zijn, de ruimtevaart van de mogelijk gemaakte meer gedifferentieerde loonpolitiek wordt bemoeilijkt door de huidige volledige werkgelegenheid in ons kleine, overbevolkte en sterk geïndustrialiseerde land.

De „vrijere” loonpolitiek in 1959

Een eerste poging tot vormgeving aan een meer gedifferentieerde loonpolitiek vond plaats in 1956, waarbij in-gevolge een regeringscommuniqué van 19 maart 1956 de loonsverhogingen konden variëren van 0-3 pCt., resp. van 3-6 pCt., begrensd door een al of niet toegestane doorberekening in de prijzen. Binnen het institutionele kader van de loonvorming, dat ook thans nog krachtens het Buitengewoon Besluit Arbeidsverhouding van 1945 geldt — dus overleg tussen partijen, toetsen en adviseren door de Stichting van den Arbeid en beslissingen van het College van Rijksbemiddelaars —, kon in 1956 een grote activiteit aan het loonfront worden waargenomen. Talrijke collectieve arbeidsovereenkomsten en bindende loonregelingen werden herzien, waarbij vrij algemeen een loonsverhoging van 6 pCt. tot stand kwam; in enkele gevallen, waar deze verhoging 3 pCt. bedroeg, werd deze later eveneens op 6 pCt. gebracht, aangezien de betrokken werkgevers- en werknemersorganisaties, voornamelijk op grond van de situatie op de arbeidsmarkt, van oordeel waren dat zij in hun bedrijfstak geen „achterstand” — dus geen differentiatie — ten opzichte van het overige bedrijfsleven konden aanvaarden. Aangezien in die gevallen de aanvankelijke verhoging met 3 pCt. veelal gepaard ging met een doorberekening in de prijzen — hetgeen bij een verhoging tot 6 pCt. niet was toegestaan — lijkt de veronderstelling gewettigd dat via het tussenstation van 3 pCt. bij het na 1956 bereiken van een verhoging met 6 pCt. de tussentijds verhoogde prijzen niet werden verlaagd.

De loonpolitiek in 1956-1958.

De in en na 1956 gevoerde loonpolitiek werd vooral gekenmerkt door een volledig gebruik maken van de mogelijkheden, welke in het genoemde regeringscommuniqué van 19 maart 1956 waren geopend. Dit leidde tot een bevriezingsperiode (1957 en 1958), waarin alleen nog contracten aan de orde konden worden gesteld, waarbij sprake zou zijn van een „aperte achterstand”. In dit verband moge herinnerd worden aan de vele discussies rondom de loonvoorstellen voor het bouwbedrijf (en aanverwante sectoren), de Nederlandse Spoorwegen enz.

Deze „rustperiode” voor de loonpolitieke sector gold evenwel niet voor de discussies met betrekking tot een „vrijere loonpolitiek”, welke parallel liepen met de zich enigszins wijzigende algemene politieke situatie, welke ten slotte leidde tot de val van het Kabinet-Drees op 13 december 1958.

In het najaar van 1958 en begin 1959 werd door de S.-E.R. een advies voorbereid inzake het in 1959 en 1960 te voeren sociaal-economisch beleid, welk advies ¹⁾ op 24 april 1959 aan de Regering werd uitgebracht. Ook in dit advies werd aandacht geschonken aan de verschillende controverse opvattingen betreffende een „vrijere loonvorming”. Vastgesteld moet evenwel worden, dat het ook in de algemene publieke discussies over een gedifferentieerde loonpolitiek ontbroken heeft aan een rustige bezinning over en concrete uitwerking van de levende gedachten inzake de vraag op welke wijze binnen het zich nog niet gewijzigde institutionele kader van de loonvorming, een „vrijere” loonpolitiek gevoerd zou kunnen worden. In het bijzonder betreft dit het uitgangspunt van deze nieuwe loonpolitiek — zoals dit in vrijwel alle publikaties daaromtrent werd gesteld — nl. het overbrengen van de verantwoordelijkheid voor de loonvorming van de Overheid naar het georganiseerde bedrijfsleven.

Een dergelijke bezinning en tijdige concretisering zouden wellicht vele moeilijkheden, welke zich in de loop van 1959 aan het loonpolitieke front voordeden, hebben kunnen vermijden.

De meer gedifferentieerde loonpolitiek in 1959.

Verwacht kon worden, dat in 1959 de nieuwe Regering de „vrijere” loonpolitiek als een van haar belangrijkste sociaal-economische doeleinden zou beschouwen.

Ten gevolge van de kabinetscrisis betekende het eerste halfjaar van 1959 voor de loonvorming een continuering van de rust-op-de-plaats-politiek, afgewisseld met een zachte achterstands-muziek, doch met de wetenschap dat

¹⁾ Publikaties van de S.-E.R., 1959, nr. 2.

reeds in het begin van de tweede helft van het jaar verschillende belangrijke collectieve arbeidsovereenkomsten, al of niet na een zeer tijdelijke verlenging van hun contractsduur, aan de orde zouden worden gesteld. Het overleg over een herziening van deze contracten (voor de metaalindustrie en het grafische bedrijf) werd gedurende de zomermaanden reeds intensief gevoerd, doch met een afsluiting hiervan werd gewacht totdat de Regering haar voornemens met betrekking tot een gewijzigde loonpolitiek zou hebben kenbaar gemaakt. Deze voornemens werden voor het eerst geformuleerd in de regeringsnota dd. 25 juni 1959 inzake enkele hoofdpunten van het sociaal-economisch beleid in de naaste toekomst.

Vooraf met het oog op de feitelijke ontwikkeling van de „vrijere” loonpolitiek — officieel aangeduid als „meer differentiatie in de arbeidsvoorwaarden” — gedurende de tweede helft van 1959 (en wellicht ook daarna), verdient het aanbeveling de belangrijkste punten uit bovengenoemde regeringsnota samen te vatten:

1. een vrijere loonvorming is in de eerste plaats gewenst „omdat daarmee de primaire verantwoordelijkheid wordt verlegd van de Overheid naar het georganiseerde bedrijfsleven”. Hierbij wordt verondersteld, dat het bedrijfsleven „geen loonvoorstellen doet, die berusten op een mogelijke achterstand bij andere bedrijfstakken”.

2. verbetering van lonen of andere arbeidsvoorwaarden zal niet tot prijsverhoging aanleiding mogen geven.

3. rechtstreekse koppeling van de loonontwikkeling aan de produktiviteitsstijging zal een aanvaardbare inkomensverdeling kunnen bevorderen. Door een gedifferentieerde loonvorming ontstaat een extra prikkel voor de bevordering van de produktiviteit.

4. een voorgestelde loonstijging mag de gemiddelde nationale produktiviteitsstijging niet te zeer overtreffen.

5. verdere differentiatie per onderneming is het meest wenselijk met betrekking tot de secundaire arbeidsvoorwaarden, waarbij in het bijzonder wordt gedacht aan winstdelingsregelingen en gepremieerde spaarregelingen.

6. voor het overheidspersoneel en andere niet tot het bedrijfsleven behorende sectoren zal als richtsnoer gelden de aan de dag getreden algemene trend in de loonvorming.

7. indien in het georganiseerde bedrijfsleven geen overeenstemming wordt bereikt over een verbetering van de arbeidsvoorwaarden zal het College van Rijksbemiddelaars een regeling bindend kunnen opleggen. De mogelijkheid van arbitrage blijft open en „wellicht zal daarvan meer dan tot dusverre gebruik moeten worden gemaakt”. Uitspraken van de arbiters zullen aan de toetsende organen moeten worden voorgelegd.

8. voor de arbeidstijdverkortings zullen geen nadere richtlijnen worden verstrekt, zij het dat met deze arbeidstijdverkortings „de grootste mogelijke voorzichtigheid en de geleidelijkheid in acht genomen dienen te worden”. In vele gevallen zal een keuze moeten worden gedaan tussen een verhoging van de lonen en de vermindering van de arbeidstijd”.

9. de mogelijkheid tot differentiatie in de arbeidsvoorwaarden wordt direct geopend en in elk geval zal voor 1 juli 1960 tot een dergelijke verbetering mogen worden besloten.

10. een verwerking van de huurbijslag-1957 is mogelijk.

11. nadere uitwerking van de richtlijnen voor het te voeren beleid zal in overleg met het georganiseerde bedrijfsleven plaatsvinden.

12. de Regering is met zorg vervuld met betrekking tot de berichten over de hoogte van reeds overeengekomen loonsverhogingen.

Het overleg met het georganiseerde bedrijfsleven, i.c. de Stichting van den Arbeid, leidde vervolgens tot een Algemene Aanwijzing van de Regering dd. 31 juli 1959 aan het College van Rijksbemiddelaars betreffende meer differentiatie in de arbeidsvoorwaarden. In deze Aanwijzing werd een achttal „spelregels” opgenomen, waarmee de

toetsende instanties en dus ook de betrokken partijen die loonvoorstellen zouden indienen, rekening dienen te houden. De belangrijkste punten van deze Aanwijzing kunnen als volgt worden samengevat:

1. de aflooptdatum van de c.a.o. is bepaald voor het aangangstijdstip waarop wijzigingen van de c.a.o. tot stand kunnen worden gebracht, met als uiterste datum 31 maart 1960.

2. de loonkostenstijging welke uit de loonvoorstellen voortvloeit — welke niet tot prijsverhoging mag leiden — moet worden gerechtvaardigd door de produktiviteitsstijging, die in het verleden plaatsvond, resp. door de prognose hieromtrent voor de nieuwe contractsduur. In bijzondere gevallen zou de ontwikkeling van de rentabiliteit in de motivering kunnen worden betrokken.

3. indien de voorgestelde verbetering van lonen en andere arbeidsvoorwaarden zo zeer de gemiddelde nationale stijging van de produktiviteit overtreft, dat daaruit „bezwaarlijk te achten gevolgen” zouden voortvloeien (bijv. in verband met de situatie op de arbeidsmarkt) dan zouden de desbetreffende voorstellen moeten worden herzien. Voor zover dit zou leiden tot een vermindering van de loonkosten ten opzichte van de kosten der aanvankelijke voorstellen, dient deze vermindering in beginsel tot een prijsdaling te leiden.

4. van het bovenstaande kan, na overleg met de betrokken Minister, worden afgeweken, indien dit „na verloop van tijd uit een oogpunt van coördinatie noodzakelijk zou worden geacht” of voor zover het niet tot het bedrijfsleven behorende sectoren zou betreffen.

5. een arbeidstijdvermindering van 48 tot 45 uur dient etappegewijze te geschieden. Onder bepaalde omstandigheden zou een dergelijke vermindering van de arbeidstijd ineens kunnen geschieden; mits daardoor geen ernstige moeilijkheden voor andere ondernemingen of bedrijfstakken ontstaan.

6. in een tijd van volledige werkgelegenheid — doch ook bij een grote werkloosheid — zal het differentiatiebeleid met een grote voorzichtigheid dienen te worden toegepast.

In het bovenstaande werd er op gewezen, dat twee belangrijke bedrijfstakken, i.c. de metaalindustrie en het grafische bedrijf, reeds in juli 1959 — dus vóór het verschijnen van de Algemene Aanwijzing — een complex van loonvoorstellen aan het College van Rijksbemiddelaars ter goedkeuring hadden voorgelegd, voornamelijk betrekking hebbende op een loonsverhoging van resp. 5 en 4,7 pCt., een verwerking van de huurbijslag-1957, een extraverhoging van de vrouwenlonen, een wijziging in de gemeenteklassenindeling en een etappegewijze invoering van een arbeidstijdvermindering tot 45 uur per week. Gelet op de Algemene Aanwijzing dienden partijen aanvullende produktiviteitsgegevens te verschaffen. Bij de toetsing van deze loonvoorstellen moest tevens rekening worden gehouden met de in uitzicht gestelde algemene compensatiemaatregelen (4 pCt.) per 1 april 1960, inzake de huur- en melkprijsverhoging en de verhoging, resp. wijziging van de premies voor de sociale verzekeringen (voornamelijk de kinderbijslagpremie) per 1 januari 1960. Hierbij bleek aanstonds dat de noodzakelijke „ruimteberekeningen” niet alleen van mathematische aard zijn, doch dat zich daarbij interpretatiemoeilijkheden voordeden, vooral met betrekking tot de begindatum der produktiviteitsberekeningen en -vergelijkingen, welke tijdens de duur van het nieuwe contract van betekenis zouden zijn. Bovendien rees de vraag, of ten aanzien van loonvoorstellen in het algemeen en dus ook van de onderhavige, kon worden bepaald dat zij, op welk moment dan ook, „zo zeer” de gemiddelde nationale produktiviteitsstijging zouden overtreffen, dat hiertegen bezwaar zou moeten worden gemaakt. Voor een gemeenschappelijke hantering van de spelregels voor de gewijzigde loonpolitiek diende derhalve op verschillende punten de nodige klaarheid te worden verkregen,

opdat zich in de praktijk zo min mogelijk interpretatiemoeilijkheden zouden voordoen.

Loonpolitiek — onverschillig welke structuur deze heeft — is evenwel op de praktijk van het bedrijfsleven gericht en vereist derhalve in vele gevallen duidelijke en zo mogelijk snelle beslissingen. In afwachting van een verder overleg op hoog niveau over de geschetste interpretatiemoeilijkheden, werden door de Stichting van den Arbeid, na veelvuldig overleg met de bedrijfsgenoten, adviezen over eerdergenoemde loonvoorstellen aan het College van Rijksbemiddelaars uitgebracht waarna — wederom na intensief overleg met betrokken partijen — deze voorstellen werden goedgekeurd²⁾. Terloops kan nog worden opgemerkt, dat deze procedure — wellicht omdat het de eerste voorstellen van vrijrijke bedrijfstakken betrof, die binnen het kader van de vrijere loonpolitiek behandeld werden — de publiciteit niet is ontgaan. Bovendien kwamen kort op de te nemen beslissingen zowel in de metaalindustrie als in het dagbladbedrijf stakingen van beperkte omvang voor, welke echter niet gesteund werden door de erkende vakorganisaties. De start van de vrijere loonpolitiek trok dus vele belangstellende en belanghebbende toeschouwers, waarbij als eindstreep voor de sprinters 1 april 1960 was getrokken.

Al spoedig was de terminologie in het vakjargon verrijkt met: „100-101-102-lijn”, „ruimtebeslag”, „ruimte-kort”, „zich sterk maken” (wat de prijzen betreft), „blokken-, staaf- en lijndiagrammen” (met betrekking tot de produktiviteitsstijging) enz.

Nader en veelvuldig overleg van de Stichting van den Arbeid met de Regering — waarbij geen volledige overeenstemming kon worden verkregen over de gerezen interpretatiemoeilijkheden — resulteerde in een „nadere verduidelijking” van de Regering dd. 5 oktober 1959. Deze „verduidelijking” heeft er waarschijnlijk toe bijgedragen dat de mening post vatte dat de toepassing van de „vrijere” loonpolitiek op een mathematische leest geschoeid zou zijn. In deze „verduidelijking” was namelijk o.a. sprake van „100 + $\frac{1}{4}x$ ” en van „ $\frac{1}{2}x$ ”, waarbij x de gemiddelde jaarlijkse produktiviteitsstijging bedraagt.

Naar aanleiding van deze nadere „verduidelijking” deelde de Stichting van den Arbeid dd. 16 oktober 1959 aan de Regering mede, dat behalve de genoemde en geamendeerde spelregels bij de toetsing van loonvoorstellen ook „beleidsoverwegingen” een rol dienen te spelen. Voorts zou niet steeds de hand kunnen worden gehouden aan bepaalde in de „nadere verduidelijking” genoemde begrenzingsen, voor zover deze betrekking hebben op het uitgangspunt van de berekening van de produktiviteit en de niet-overschrijding van de produktiviteitslijn door de loonlijn. Het N.V.V. wees in een afzonderlijk schrijven op de gevaren dat de bedrijfstakken met een geringere produktiviteitsverhoging, waarop het beleid allereerst gericht zou moeten zijn, meer achter zullen raken dan toch al uit het verschil in produktiviteitsontwikkeling voortvloeit. Bovendien werd gevreesd dat de beoogde loonsverhogingen verdrongen zullen worden door het eerdergenoemde complex van maatregelen per 1 april 1960.

De Regering deelde dd. 22 oktober 1959 aan de Stichting van den Arbeid mede, dat de conclusies van de hierboven genoemde meerderheid geheel voor haar verantwoorde-

lijkheid kwamen, gegeven de bedoeling dat het bedrijfsleven de gelegenheid wordt gegeven „tot het zelfdragen van verantwoordelijkheid”. Daarbij werd uitdrukkelijk vermeld, dat prijsstijgingen moeten worden voorkomen en dat ervan uitgegaan zal worden dat „de resultaten van de gedifferentieerde loonvorming en het complex van maatregelen per 1 april 1960 tezamen blijven binnen het kader van de ontwikkeling van de produktiviteit”.

Deze schriftelijke en gepubliceerde gedachtenwisseling, alsmede de voorgeschiedenis hiervan, werden ten slotte betrokken bij de op 22 oktober 1959 door de heer J. G. Suurhoff in de Tweede Kamer gehouden interpellatie, waarbij aan de hand van een 13-tal vragen uitvoerig het gehele stelsel en de toepassing van de vrijere loonvorming in discussie werden gebracht.

Uit het bovenstaande blijkt voldoende dat het van-de-grond-komen (om in ruimte-termen te spreken) van de meer gedifferentieerde loonpolitiek een moeizaam proces was. Tijdens deze beginperiode moesten eveneens verschillende voorstellen aan de hand van de desbetreffende spelregels worden getoetst. Bij deze toetsing reeds kon worden geconstateerd dat in sommige gevallen in de praktijk op de beslissing werd en wordt vooruitgelopen, terwijl in andere gevallen een verder overleg met partijen of raadpleging van het C.B.S., wat betreft de door partijen geleverde produktiviteitsgegevens, noodzakelijk blijkt te zijn.

Volledigheidshalve dient nog vermeld te worden, dat de Regering voornemens was per 1 januari 1960 aan het overheidspersoneel een „voorschot” van 3 pCt. te geven in afwachting van de nog nader vast te stellen trend van de plaatsgehad hebbende verhogingen in het bedrijfsleven. In het bijzonder voor die bedrijfstakken, waarvoor op grond van uitvoerige berekeningen zelfs deze 3 pCt. niet „haalbaar” is of zal zijn — ongeacht hun eventuele verdergaande voorstellen — zou deze suggestie ten aanzien van een „voorschot” wellicht een nieuw en bijzonder element van de algemene beleidsoverwegingen zijn geworden.

Inmiddels is gebleken, dat de ambtenarenorganisaties met een dergelijk voorschot niet kunnen instemmen en dat nader beraad over de te treffen maatregel voor het overheidspersoneel nog gaande is.

De vraag rijst overigens hoe eind 1959³⁾ in de praktijk zich de gedifferentieerde loonpolitiek heeft ontwikkeld. Daarbij valt het op dat het aantal goedgekeurde voorstellen inzake *bedrijfstaksgewijze* verbeteringen der arbeidsvoorwaarden nog vrij gering is. Het betreft hier nl. een viertal bedrijfstakken: de metaalindustrie, het grafische bedrijf, de rubber- en thermoplastische industrie en de confectie-industrie. De voorstellen voor de baksteenindustrie kwamen niet voor goedkeuring in aanmerking: de desbetreffende loonkostenstijging zou in deze bedrijfstak nl. met ongeveer de helft moeten worden verminderd. Daarnaast zijn de voorstellen voor een tiental, veelal grote, *individuele ondernemingen* goedgekeurd.

Aan de toetsende instanties zijn verder ter beoordeling voorgesteld en daar inmiddels zijn behakend en ca. 25 ondernemingen; in de laatste weken blijkt het aantal nieuwe voorstellen, vooral wat individuele ondernemingen betreft, in een sneller tempo toe te nemen dan in de beginperiode van de vrijere loonvorming. Uiteraard kan

³⁾ Medio december 1959.

op dit ogenblik niet worden overzien in hoeverre al deze voorstellen onverkort voor goedkeuring in aanmerking komen. Geconstateerd kan echter worden dat in vele gevallen nader onderzoek is omtrent een gewenste specificatie van de loonkostenstijging met betrekking tot de verschillende onderdelen van de voorstellen. Bovendien moet veelvuldig op het C.B.S. een beroep worden gedaan om na te gaan in hoeverre de door partijen aangegeven gemiddelde jaarlijkse produktiviteitsstijging en de daaraan ten grondslag liggende berekeningen aanvaardbaar zijn.

Ten einde een indruk te krijgen van de aantallen personeelsleden, die werkzaam zijn in de hierboven bedoelde bedrijfstakken en individuele ondernemingen geven de volgende ramingcijfers als momentopname (medio december 1959) wellicht een illustratief beeld.

metaalindustrie a)	250.000
grafisch bedrijf b)	41.800
rubberindustrie c)	7.200
confectie-industrie c)	48.000
	<hr/>
	347.000
individuele ondernemingen ca.	77.000
	<hr/>
	424.000

- a) Opgave van de Vakraad voor de Metaalindustrie.
 b) Opgave van het Centraal Bureau voor de Grafische Bedrijven.
 c) Opgave van partijen.

In vergelijking tot de totale beroepsbevolking (3,4 miljoen ⁴⁾) en ervan uitgaande, dat de desbetreffende lonen en salarissen zijn geregeld in een al of niet algemeen verbindend verklaarde collectieve arbeidsovereenkomst of bindende loonregeling, resp. hiervan zijn afgeleid, kan bij benadering worden geconcludeerd, dat tot dusverre voor ca. 12½ pCt. van het totaal aantal werknemers binnen het kader van de vrijere loonpolitiek een officiële verbetering van hun arbeidsvoorwaarden is tot stand gebracht. Dit percentage is echter hoger — waarschijnlijk ca. 16 pCt. — wanneer men (incl. het overheidspersoneel), maar voor werknemers (incl. het overheidspersoneel), daarvoor collectieve arbeidsovereenkomsten of bindende loonregelingen e.d. gelden ⁵⁾.

Uiteraard zijn geen gegevens ter beschikking omtrent de vraag in welke mate in de praktijk reeds loonsverhogingen worden toegekend waarvoor de desbetreffende goedkeuring nog niet is verkregen.

De ervaring leert evenwel dat vooral in deze tijd, met een grote krapte op de arbeidsmarkt, reeds goedgekeurde loonsverhogingen hun sterke invloed doen gelden op die industrieën, waarvoor de nieuwe c.a.o.'s e.d. nog niet zijn afgesloten of goedgekeurd. Hierin ligt wellicht ook de verklaring voor het feit, dat, ongeacht een eventuele differentiatie in de gemiddelde produktiviteitsstijging, de tot dusverre voorgestelde loonsverhogingen — excl. de verwerking van de huurbijslag 1957 — zich in het algemeen bewegen tussen de 5 en 6 pCt.

Op grond van bovenstaande en andere ter beschikking staande gegevens en ervaringen kunnen eind 1959, met het nodige voorbehoud, de volgende *voorlopige conclusies* worden getrokken:

1. Bij de goedgekeurde collectieve arbeidsovereenkomsten is ca. 12½ pCt. van de totale beroepsbevolking betrokken. Houdt men rekening met het aantal werknemers dat onder een c.a.o. of bindende loonregeling e.d. valt, dan is dit percentage hoger; waarschijnlijk ca. 16 pCt.

⁴⁾ Alle loon- en salaristrekken in 1957 volgens een raming van het C.B.S.

⁵⁾ Gegevens hieromtrent zijn echter niet door het C.B.S. gepubliceerd.

2. Over alle ingediende voorstellen — waarbij het grote aantal voorstellen voor individuele ondernemingen, opvallend is — bestaat volledige overeenstemming tussen partijen, zodat arbitrage nog niet in het geding is.

3. Rekening moet worden gehouden met het feit, dat er, behalve talrijke individuele c.a.o.'s, in totaal ca. 180 min of meer bedrijfstaksgewijze c.a.o.'s zijn en enkele tientallen met c.a.o.'s te vergelijken bindende loonregelingen, waarvan het overgrote deel nog met loonvoorstellen moet komen.

4. De trend van de loonsverhogingen is thans nog niet vast te stellen; de meeste tot dusverre voorgestelde loonsverhogingen — excl. de verwerking van de huurbijslag-1957 — bedragen ca. 5 à 6 pCt., waarbij uiteraard, mede in verband met nevenvoorstellen, de loonkostenstijging meer bedraagt.

5. De vrouwenlonen worden veelal in sterkere mate verhoogd dan de mannenlonen (geleidelijke ontwikkeling naar „equal pay”).

6. De jeugdlonen, ook die voor het beambtenpersoneel, ondergaan eveneens een verhoging; de algemene salarisregeling voor jeugdig administratief personeel krijgt daardoor een andere betekenis.

7. In de meeste gevallen wordt behalve een loonsverhoging ook een geleidelijke arbeidstijdverkorting tot 45 uur per week in 1961 of 1962 voorgesteld.

8. De ingediende loonvoorstellen gaan tot dusverre niet gepaard met voorstellen inzake winstdeling of gepremieerde spaarregelingen.

9. Uit de specifiek administratieve sector zijn nog geen voorstellen voortgekomen.

10. Voor de beoordeling van de overgelegde produktiviteitsgegevens wordt het C.B.S. steeds ingeschakeld. De vraag rijst of en in hoeverre in alle gevallen de produktiviteitsgegevens doorslaggevend kunnen zijn.

11. Onzekerheid bestaat ten aanzien van de vraag in hoeverre de „zwakkere” bedrijfstakken of ondernemingen met betrekking tot de reeds goedgekeurde of nog goed te keuren loonsverhogingen achter zullen blijven ten opzichte van de „sterkere” en in welk opzicht het coördinatie-element van kracht zal worden, dan wel of terzake een differentiatie kan worden geconstateerd.

12. Eveneens bestaat onzekerheid met betrekking tot de vraag welke loonontwikkeling zich in het eerste kwartaal van 1960 zal voltrekken, een en ander met het oog op de eerdergenoemde eindstreep op 1 april 1960.

Aan het slot van deze beschouwingen en analyse van de in 1959 gevoerde loonpolitiek menen wij erop te moeten wijzen dat, ongeacht de verschillende discussies, welke over de vrijere loonpolitiek in het algemeen zijn gevoerd en met terzijdestelling van de vraag in hoeverre thans van inflationistische gevaren sprake zou zijn, de ruimte-vaart van de mogelijk gemaakte meer gedifferentieerde loonpolitiek ongetwijfeld wordt bemoeilijkt door de huidige volledige werkgelegenheid in een klein, overbevolkt en sterk geïndustrialiseerd land. Hetgeen wij reeds in het oudejaarsnummer van 1955 stelden ⁶⁾, menen wij thans te moeten herhalen, nl. dat de loonpolitiek een nieuw jaar tegemoet gaat, „waarbij stuurmanskunst, een juist beleid en de nodige durf onontbeerlijk zullen zijn”, en dat in 1960 zal moeten blijken „of aan deze loonpolitiek niet al te grote beproevingen zullen worden gesteld”.

Voorshoten.

Dr. P. S. PELS.

⁶⁾ Zie „E.-S.B.”, 1955 no. 2010, blz. 1128.

De toestand op de arbeidsmarkt werd in 1959 op tweërlei wijze beïnvloed. De gunstige conjunctuur deed het totale werkloosheidsniveau belangrijk dalen. Deze daling werd in de maanden juni tot november vertraagd door de, als gevolg van de uitzonderlijke droogte, op hoger niveau liggende werkloosheid in de landbouw. De gemiddelde geregistreeerde arbeidsreserve van mannen zal dit jaar vermoedelijk rond 72.000 bedragen, tegen 91.000 in 1958. De toenemende werkgelegenheid leidde over het algemeen niet tot een overspannen arbeidsmarkt. De situatie maant echter wel tot voortdurende oplettendheid. In sommige streken en bedrijfstakken deden zich in 1959 wel spanningen op de arbeidsmarkt gevoelen. In andere streken, met name de drie noordelijke provincies en Zeeland, daarentegen ligt het werkloosheidspercentage nog altijd belangrijk hoger dan het landsgemiddelde. Onder invloed van de gunstige conjunctuur zal de werkloosheid in 1960 nog een geleidelijke daling kunnen vertonen.

De arbeidsmarkt in 1959^{*)}

Algemeen overzicht.

De toestand op de arbeidsmarkt in 1959 werd op tweërlei wijze beïnvloed. In de eerste plaats door de gunstige conjunctuur, waardoor in alle bedrijfstakken de vraag naar arbeidskrachten sterk toenam. Dit leidde tot een belangrijke verlaging van het totale werkloosheidsniveau. In de tweede plaats door de uitzonderlijke droogte, welke voornamelijk de werkgelegenheid in de landbouw ongunstig beïnvloedde. Hierdoor lag in deze bedrijfstak de werkloosheid op een hoger niveau dan bij normale weersomstandigheden het geval zou zijn geweest. Deze laatste factor werkte in de geregistreeerde arbeidsreserve door van juni tot november en vertraagde in deze periode de algemene conjunctuurdaling van de werkloosheid.

Het werkloosheidsniveau, de gemiddelde geregistreeerde arbeidsreserve gecorrigeerd voor seizoen, dat in 1958 nog op 91.000, d.i. 3,6 pCt. stond, daalde hierdoor minder snel dan op grond van de algemene conjunctuurstijging kon worden verwacht. Wanneer het decembercijfer geen extreme hoogte bereikt, zal de gemiddelde geregistreeerde arbeidsreserve voor mannen voor 1959 rond 72.000 bedragen, d.i. 2,8 pCt. van de afhankelijke mannelijke beroepsbevolking. Dit betekent dat in het algemeen gesproken kan worden van een toestand van volledige tewerkstelling, hetgeen herinneringen oproept aan de jaren vóór de inzinking van 1957/58, toen het werkloosheidsniveau, na in 1954 eveneens rond 70.000 te hebben bedragen, daalde tot uitzonderlijk lage aantallen in 1955 en 1956. Overspanning op de arbeidsmarkt was het gevolg. Onder de invloed van de toenemende bestedingen bij beperkte productiecapaciteit ontstond een tekort op de betalingsbalans. Een en ander leidde in 1957 tot de bekende maatregelen tot beperking van de bestedingen, waardoor de druk op de productiecapaciteit werd verlicht en ondanks de stagnatie in de buitenlandse conjunctuur een gunstige invloed op de betalingsbalans werd verkregen. In 1958 herstelde zich de uitvoer, terwijl de kapitaalmarkt belangrijk ruimer werd voor woningbouw en overheidsinvesteringen. Deze invloed zette zich in 1959 voort. De investeringen in voorraden namen geleidelijk toe en ook de expansie van bedrijven werd hervat. Ook de consumptieve bestedingen namen in 1959 sterk toe. Deze factoren hebben uiteraard

weer invloed op het betalingsbalanssaldo, dat mede onder invloed van de differentiële loonsverhogingen, een teruggang vertoont.

De toenemende werkgelegenheid leidde echter niet tot overspanning op de arbeidsmarkt, aangezien de ontwikkeling zich geleidelijk voltrok en ook omdat de bedrijven, wellicht op grond van de ervaringen opgedaan in 1955 en 1956, niet tot personeelsuitbreiding „tot elke prijs” overgingen. Vaklieden en ongeschoolden werden zeer vlot door het bedrijfsleven opgenomen. De toegenomen mechanisatie en de zorg voor de handhaving en verhoging van de arbeidsproductiviteit vormen echter een rem op de plaatsingsmogelijkheid van arbeidskrachten welke om een of andere reden minder gewild zijn. Het aantal minder geschikt, dat in 1954 13.000 bedroeg en in 1956 was teruggelopen tot 10.000, bleef in 1959 op het peil van 1958 staan, nl. op 17.000 à 18.000 man. De geregistreeerde vraag naar mannen nam toe van gemiddeld 21.500 of 0,8 pCt. van de afhankelijke beroepsbevolking in 1958 tot 32.600 of 1,3 pCt. in 1959. Na 1956 was de vraag tot einde 1958 sterk teruggelopen, zodat ook hier een keerpunt in 1959 is opgetreden.

Hoewel er dus niet van overspanning op de arbeidsmarkt gesproken kan worden, deden zich in sommige sectoren van de arbeidsmarkt wel spanningen gevoelen. Met name in de bouwnijverheid, waar de behoefte aan vaklieden (voornamelijk timmerlieden, schilders en stukadoors) zeer dringend was en voorts in die streken van het land waar zich belangrijke industriële concentraties voordoen, is de discrepantie tussen vraag en aanbod zodanig, dat van ernstige spanning kan worden gesproken. Voor verschillende bedrijven was dit een aanleiding om wervingsacties te voeren in gebieden met structurele werkloosheid of zelfs om tot verplaatsing van het bedrijf of van onderdelen der productie naar het Oosten of Noorden des lands over te gaan. De invloed van de nieuwe premie- en prijsreductieregeling voor de probleemgebieden is hier duidelijk merkbaar. Omgekeerd trekken nog dagelijks arbeidskrachten uit gebieden met een structureel werkgelegenheids-tekort naar de havens en de industriegebieden van het Westen.

^{*)} Dit artikel is in belangrijke mate gebaseerd op gegevens en onderzoeken van de heer H. P. M. Willebrands.

Leidde derhalve de algemene economische ontwikkeling in 1959 niet tot een overspanning als in de jaren 1955 en 1956, toch dient de situatie van volledige bezetting van het productie-apparaat, gepaard gaande met lage werkloosheidscijfers, tot voortdurende oplettendheid te manen, teneinde te voorkomen dat de ontwikkeling doorschiet naar een toestand van overspanning. Het betalingsbalansoverschot vertoont weliswaar voor 1960 nog enige ruimte, doch de bestedingsverruiming, gestimuleerd door de te verwachten loonsverhogingen kan, evenals in de jaren vóór de recessie, tot overbesteding voeren, met alle gevolgen van dien voor de werkgelegenheid.

De ontwikkeling van de geregistreerde arbeidsreserve in 1959.

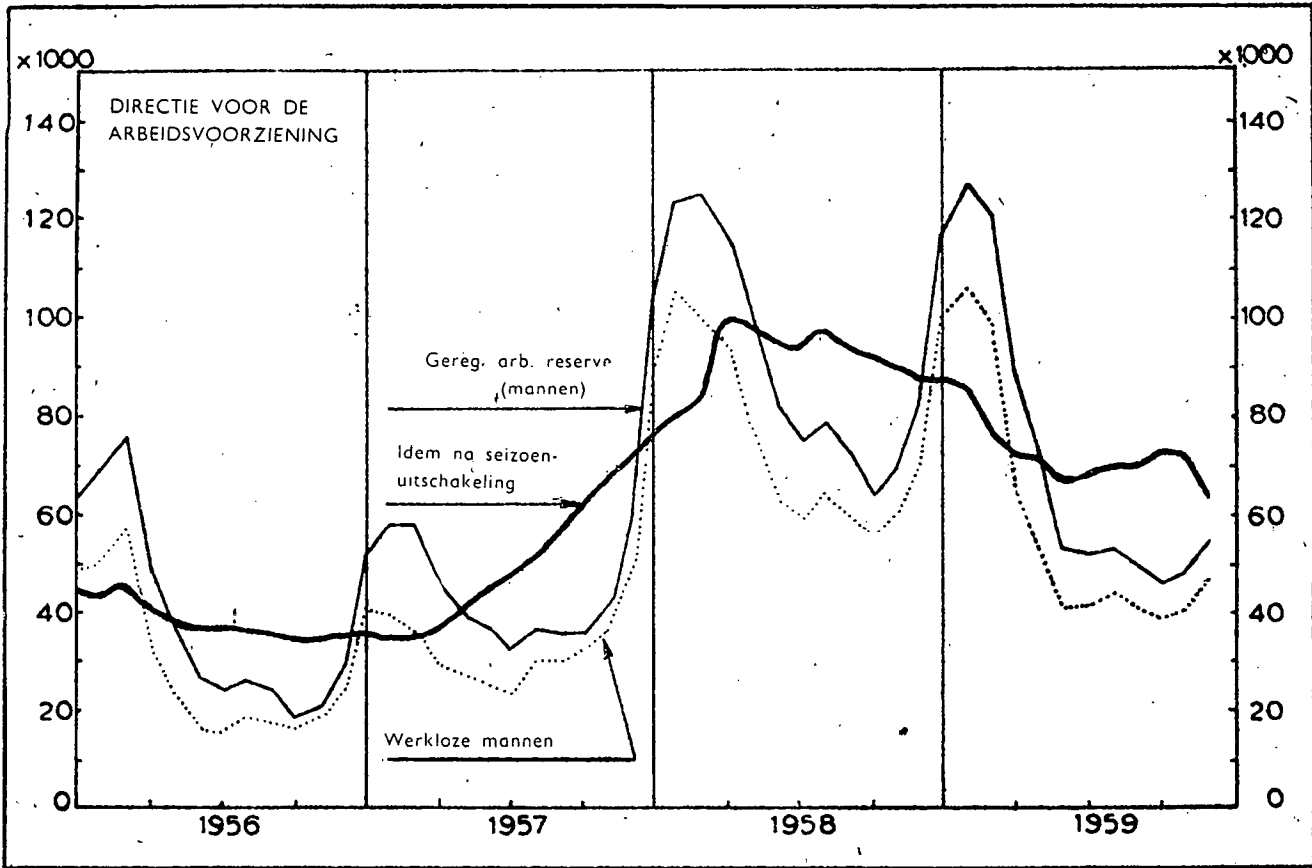
Bezieet men het verloop van de geregistreerde arbeidsreserve van mannen in 1959, zoals dit is weergegeven in onderstaande grafiek, dan valt het op dat de werkloosheid, welke in januari nog 128.000 bedroeg, direct belangrijk begon te dalen. Deze daling zette zich onder invloed van zeer gunstige weersomstandigheden en van een stijgende conjunctuur voort tot 53.000 in juni om vervolgens na een stijging, door de inschrijving van de jeugdigen van de scholen in juli, nog verder te dalen tot 47.000 in september. Nadien volgde een voor de tijd van het jaar zeer langzame stijging tot 56.000 in november. Voor seizoen gecorrigeerd betekent dit een daling van een niveau van 84.000 in januari tot 64.000 in november. Deze ontwikkeling komt neer op een jaargemiddelde van ca. 72.000.

De conjunctuurverbetering deed zich in alle bedrijfsklassen voor. In de bouwnijverheid vreesde men aanvanke-

lijk dat het aan de provincies toegemeten woningcontingent te krap was gehouden, doch al spoedig bleek dat in de particuliere woningbouw en in de industriële bouw een sterk vergrote belangstelling te bespeuren viel. In de zomer van 1959 was een situatie ontstaan, waarin zich in verschillende delen van het land, met name in het Westen en in delen van Noord-Brabant en Gelderland, weer spanningen voordeden op de bouwmarkt. In bepaalde sectoren van de bouwnijverheid moest toen de bedrijvigheid enigszins worden afgeremd. De toeleverende bedrijven, zoals de baksteenindustrie, de houtverwerkende bedrijven en sommige sectoren van de metaalnijverheid ondervonden van de toegenomen bouwactiviteit tevens de invloed. In de metaalnijverheid kwamen de ijzergieterijen hun inzinking te boven, terwijl de constructiebedrijven en de machinefabrieken hun orderportefeuilles belangrijk zagen toenemen. Ook de confectie- en de textielindustrie deelden in de algemene opleving en de tekorten aan vrouwelijke arbeidskrachten deden zich hier weer ten volle gevoelen. De dienstensector onderging een geleidelijke uitbreiding.

Moeilijkheden deden zich voor bij de coasterbouw in Groningen en, onder invloed van de Europese kolencrisis, in de mijnbouw in Limburg. Deze laatste bedrijfstak vertoonde weliswaar geen belangrijke stijging van de werkloosheid, doch wel is de personeelsbezetting teruggelopen. Een groot aantal Italiaanse arbeidskrachten is naar andere bedrijfstakken afgevloeid, terwijl de verminderde werkgelegenheid in de toeleverende bedrijfstakken nog wordt gecompenseerd door de mogelijkheid om in Duitsland te gaan werken.

Geregistreerde arbeidsreserve van mannen 1956-1959

De geregistreerde arbeidsreserve van vrouwen, welke gezien de grote vraag naar deze arbeidskrachten in verschillende takken van nijverheid zeer laag is, onderging slechts weinig verandering. Behoudens enige stijging in de maanden juli/augustus, als gevolg van de inschrijving van jeugdigen, daalde het aanbod van vrouwen van 6.800 in januari tot 5.600 in november.

De algemeen gunstige situatie op de arbeidsmarkt vertoont regionaal nog wel enkele zwakke punten. Met name de drie noordelijke provincies en Zeeland hebben nog altijd een werkloosheidspercentage dat belangrijk boven het gemiddelde van Nederland ligt. De aanwijzing van deze provincies als probleemgebieden, heeft voor enkele plaatsen reeds een aantal industriële vestigingen gebracht welke als een bescheiden begin mogen worden gezien van een meer gevarieerde structuur van de werkgelegenheid aldaar. Voor Zeeland is een aantal voorzieningen met het oog op de afnemende werkgelegenheid in de landbouw en bij ruilverkavelingswerken dringend gewenst. Met de aanwijzing van Terneuzen, Goes, Zierikzee en Sint Maartensdijk als industriekernen is ook hier een begin gemaakt met de stimulering van de industriële ontwikkeling.

Analyse van het aanbod.

Een gemiddelde werkloosheid van 72.000 in 1959 betekent ook een vermindering van bepaalde werkloosheidsvormen. Met de conjunctuurverbetering immers verdwijnen in eerste instantie die ingeschreven werklozen, die door conjuncturele oorzaken werkloos werden. Daarnaast neemt de wrijvingswerkloosheid enigszins af doordat het aanbod steeds meer tekort schiet t.o.v. de vraag en bovendien doordat een deel van de beroepsveranderingen niet tot werkloosheid leidt. Vervolgens brengt een conjuncturele opgang ook structurele verbeteringen teweeg, waardoor de structuurwerkloosheid afneemt. Ten opzichte van 1958 valt op te merken dat de conjunctuurwerkloosheid, welke toen nog 17.000 bedroeg, na mei 1959 is verdwenen. Ten aanzien van de overige vormen van werkloosheid kan een vermindering van de structuurwerkloosheid en van de wrijvingswerkloosheid worden aangenomen.

Analyse van de gemiddelde geregistreerde arbeidsreserve van mannen

Werkloosheidsvorm	1958	1959
Seizoenwerkloosheid	20.000	20.000
Wrijvingswerkloosheid	22.000	19.000
Werkloosheid van minder geschikten	18.000	18.000
Structuurwerkloosheid	14.000	13.000
Conjunctuurwerkloosheid	17.000	2.000
Totaal	91.000	72.000

Vooruitzichten voor het komende jaar.

De verwachting heerst algemeen dat de gunstige economische ontwikkeling in ons land zich in 1960 zal voortzetten. De produktie neemt nog steeds toe en de mogelijkheden voor vergroting van de export zijn nog niet uitgeput. De omvang van de geregistreerde arbeidsreserve is nog van dien aard dat van een volledige bezetting kan worden gesproken zonder de directe kenmerken van overspanning.

Het spreekt evenwel vanzelf, dat de marge tussen volledige werkgelegenheid en overspanning op de arbeidsmarkt in haar totaliteit steeds geringer wordt en gemakkelijk kan leiden tot overspanning. Zekere aanwijzingen zijn hiervoor reeds aanwezig en wel in verschillende bedrijfstakken en in het bijzonder in het Westen des lands. Dit

(Advertentie)

wordt nog in de hand gewerkt doordat geleidelijk aan de invloed van de diverse loonsverhogingen een toenemende vraag naar consumptiegoederen tot gevolg zal hebben. In gebieden met tekorten aan arbeidskrachten hangt het er nu veel van af of het bedrijfsleven zich beperkingen oplegt ten aanzien van het aantrekken van arbeidskrachten en zich primair richt op de gebieden, waar nog arbeidersoverschotten bestaan. Ook komt de vraag naar voren in welke mate het daarnaast noodzakelijk en mogelijk zal zijn buitenlandse arbeiders aan te werven en toe te laten. Het is van bijzonder belang, dat Overheid en bedrijfsleven de vinger op de pols houden en voor zover mogelijk samen een slagvaardig beleid op het terrein van de arbeidsmarkt voeren, dan wel de totstandkoming van andere conjunctuurpolitieke maatregelen bevorderen.

Zoals gezegd, er zijn nog gebieden waar de arbeidsmarkt ruimte vertoont, welke een gevolg is van een achterblijven van de werkgelegenheid. Structuurverbetering in deze gebieden is voor het komende jaar een dringende opgave. Een ongemotiveerde voorkeur van bedrijven, welke tot verplaatsing moeten besluiten, leidt nog vaak tot verplaatsing binnen de randstad, terwijl zeer goede en zelfs betere mogelijkheden elders geboden worden.

In de noordelijke provincies zijn gunstige perspectieven geopend door nieuwe vestigingen van bedrijven. Uit de probleemgebieden zelf dienen echter op den duur de krachten voort te komen, welke de verdere ontwikkeling opbouwen. Ten aanzien van de problemen welke in Zeeland en in Limburg rijzen, blijft de Overheid voortdurend waakzaam, teneinde deze moeilijkheden tijdig het hoofd te kunnen bieden. In het kader van de E.G.K.S. wordt over de kolensituatie nog nader onderhandeld.

De werkloosheid zal onder de invloed van de gunstige conjunctuur in 1960 nog een geleidelijke daling kunnen vertonen. Een gemiddelde geregistreerde arbeidsreserve van mannen van 55.000 à 60.000 ligt in de lijn der verwachtingen. Dit komt overeen met een geregistreerde arbeidsreserve van mannen en vrouwen tezamen van 60.000 à 65.000.

's-Gravenhage.

Dr. Ir. D. R. MANSHOLT.

Het zal voor West-Europa moeilijk zijn ooit een gunstiger conjuncturele situatie te bereiken dan die van eind 1959. De voordelen van een hausse en een baisse doen zich tegelijkertijd voor. Voor een groot deel is deze gunstige situatie verkregen ten koste van de wereld buiten West-Europa. Daar hebben de Verenigde Staten te kampen met een verslechtering van de betalingsbalans, terwijl de grondstoffenproducerende landen tot nog toe tevergeefs wachten op verbetering van de ruilvoer. Een nadere beschouwing van de conjuncturele situatie en de mogelijke ontwikkeling in de Verenigde Staten en de grondstoffenproducerende landen leert, dat de expansieve conjunctuur in West-Europa momenteel nog niet ernstig wordt bedreigd door invloeden van buitenaf. Ook van binnenuit vindt geen aantasting plaats: de arbeidsmarkt, het grondstoffenaanbod, de energiepositie en de vervoersmogelijkheden geven nog weinig tekenen van inelasticiteit te zien. Naar alle waarschijnlijkheid heeft de Westeuropese hausse voorlopig nog een vrij veld voor zich.

De mondiale en Westeuropese conjunctuur

Wat de zestiger jaren ook nog mogen brengen, het zal voor West-Europa moeilijk zijn om ooit een gunstiger conjuncturele situatie te bereiken dan die van eind 1959: een op volle toeren draaiend produktie-apparaat zonder belangrijke knelpunten en dus zonder algemene prijsstijging, een gunstige ruilvoer, sterk stijgende goud- en deviezenreserves, toenemende onderlinge verweving door relatieve opvoering van de wederzijdse handel en grotere evenwichtigheid van deze handel door de economische sanering in Frankrijk en de uitputting van de arbeidsreserves in West-Duitsland. De voordelen van een hausse — volledige werkgelegenheid — en van een baisse — gunstige ruilvoer en betalingsbalansoverschot — doen zich tegelijkertijd voor.

De gunsten die de wereldconjunctuur ons thans in zo ruime mate verleent, worden echter voor een groot deel verkregen ten koste van de wereld buiten West-Europa. Wanneer we de communistische landen buiten beschouwing laten zijn dit hoofdzakelijk de Verenigde Staten en de grondstoffenexporterende landen. Het eerstgenoemde land kampt — bij de bestaande dollarhulp — met een hardnekkig betalingsbalanstekort, terwijl de grondstoffenexporterende landen hun ruilvoer tijdens de voorafgaande recessie in de industrielanden wel hebben zien dalen, doch nog steeds tevergeefs wachten op een stijging. Het is zeer de vraag of dit allemaal zo blijven zal. Enerzijds zal, met name in de Verenigde Staten, de verslechtering van de externe positie maatregelen uitlokken die zich daartegen keren en anderzijds zal het voortschrijden van de Europese hausse zelf tegenkrachten oproepen. Voor een nadere beschouwing van deze mogelijke ontwikkelingen worden de Verenigde Staten en de grondstoffenexporterende landen thans achtereenvolgens ten tonele gevoerd.

De Verenigde Staten.

De Amerikaanse conjunctuur wordt nog in sterke mate beïnvloed door de gevolgen van de staalstaking. Het betalingsbalanseffect valt echter tot dusver mee. Naar schatting bedraagt de additionele netto-invoer van staal op jaarbasis ca. \$ 350 mln., of bijna 3 pCt. van de totale goe-

dereninvoer. Zou het conflict tijdens de afkoelingsperiode niet worden bijgelegd dan zou een hervatting van de staking spoedig tot ernstiger gevolgen leiden, omdat de staalverwerkende industrie in de loop van 80 dagen weinig gelegenheid zal hebben om de bijna uitgeputte voorraden aan te vullen. De gedeeltelijke overschakeling op Europees en Japans staal was mogelijk doordat de staalindustrieën in deze landen niet volledig bezet waren. Op deze wijze, en doordat een klein deel van de staalindustrie gedurende de staking doorwerkte, kon gedurende de afgelopen maanden in ca. 20 pCt. van de lopende Amerikaanse staalbehoefte worden voorzien. Hoewel dit percentage vermoedelijk nog voor enige uitbreiding vatbaar is kan op deze wijze niet meer worden bereikt dan een zekere verzachting van het staalttekort. Voor de leverende landen is dit uiteraard een conjunctuurstimulerende factor.

De Amerikaanse betalingsbalans verslechtert echter belangrijk meer dan uit de staalstaking zou volgen, t.w., wat de goederen-, diensten- en kapitaalopbrengstenbalans betreft, gedurende de laatste jaren met \$ 800 mln. op jaarbasis. Er zijn dus nog meer krachten in deze richting aan het werk, die ook door de recessie heen invloed hebben uitgeoefend. Te noemen vallen in dit verband de toetreding van Japan tot de G.A.T.T., de toenemende Amerikaanse voorkeur voor Europese auto's en de verbetering van de Europese concurrentiepositie in de vorm van een relatief sterke daling der uitvoerprijzen gedurende de laatste recessie ¹⁾.

Men zou hiertegenover hebben verwacht dat het herstel van de convertibiliteit der Europese valuta's eind 1958 een stimulans voor de Amerikaanse uitvoer zou hebben betekend. Hiervan is echter niets gebleken. In belangrijke mate komt dit vermoedelijk doordat de dollarbeperkingen lang niet overal onmiddellijk zijn afgeschaft en ten dele zelfs nog voortduren. Nadat de valutaire reden voor deze restricties is weggevallen vormen zij nog slechts een moeilijk te verdedigen discriminerende protectie tegen Amerikaanse

¹⁾ Zie wat de invoerkant betreft, Drs. W. Tims: „De recente ontwikkeling van de Amerikaanse invoer”, in „E.-S.B.” van 24 juni 1959.

goederen. Nu de O.E.E.S. zich hiertegen heeft gekeerd mag worden verwacht dat deze nawerking van de dollarhardheid binnen afzienbare tijd zal verdwijnen.

Ook de conjuncturele ontwikkeling wijst — afgezien van een eventuele verbetering van de staalsteking — in de richting van een verbetering van de betalingsbalans, of in ieder geval van een zeker tegenwicht tegen enkele structurele dollarverzwakkende invloeden. De Europese conjunctuurstijging vertoont nl. nog generlei neiging tot verflauwing en kan ook door de gunstige deviezenpositie lang worden volgehouden. Op de Amerikaanse conjunctuur werkt echter de remmende invloed van de hoge rente, terwijl de bezuiniging op de federale uitgaven zich ook mettertijd zal doen gevoelen. Dit betekent dat, wanneer de nawerking van de staalsteking voorbij zal zijn, de conjunctuur vermoedelijk in kalmer vaarwater terecht zal komen. Wel is er blijkens de laatste investeringsquête een stijging van de investeringen door het bedrijfsleven te verwachten, doch de ervaring heeft geleerd dat deze investeringen een sterk afhankelijke grootheid zijn en dat de ondernemers dus op korte termijn hun investeringsplannen herzien, wanneer de conjunctuurbeweging daartoe aanleiding geeft.

In het internationaal-politieke vlak valt te verwachten dat de hulpverlening door de Verenigde Staten zal afnemen en dat Europa deze taak ten dele zal moeten overnemen. Dit is ook niet meer dan natuurlijk. De Verenigde Staten hebben bijna vijftien jaar lang hun uitvoer alleen op een draaglijk peil kunnen houden door voor een groot deel het gevolg erbij te geven. Ook Europa kan niet blijvend zijn uitvoer laten stijgen en tegelijk grote deviezenoverschotten incasseren.

De grondstoffenexporterende landen.

Het abnormale verschijnsel dat in de grondstoffensfeer optreedt is een hausse in de vorm van een hoeveelhedenconjunctuur in plaats van een prijsconjunctuur. Men zie het volgende staatje, waarin ter informatie over de ruilvoet ook de invoerprijsindex van de betreffende landen is toegevoegd.

Uitvoervolume, uitvoerprijs en invoerprijs der grondstoffen-exporterende landen
(1957 = 100)

	Uitvoer- volume	Uitvoer- prijs	Invoer- prijs
1958 1e kwartaal	101	96	98
2e kwartaal	98	95	97
3e kwartaal	97	94	97
4e kwartaal	108	94	97
1959 1e kwartaal	105	92	96
2e kwartaal	112	92	95

Blijkbaar geeft het aanbod dermate mee, dat de ver-grote vraag van de industrielanden in 1959 nog niet tot een prijsstijging heeft geleid. De lichte ruilvoetverbetering in het tweede kwartaal 1959 komt niet van de zijde van de uitvoerprijzen, doch van de invoerprijzen. Het ziet er niet naar uit dat dit voort zal duren. Daartegenover wijst de recente ontwikkeling op een wereldwijde grondstoffen nog steeds niet op een algemene prijsstijging. Tot de zwakte van enkele grondstoffenmarkten in de laatste tijd hebben bijgedragen de liquidatie en aankondigingen tot liquidatie

van Amerikaanse landbouwsurplussen en van Amerikaanse en Engelse strategische voorraden.

Hoewel de grondstoffenexporterende landen hun invoer redelijk op peil hebben weten te houden door ruime kredietverlening en buitengewone deviezenontvangsten, be-treft ruilvoetdaling toch een tevenswerkend factor, bij het proces van economische ontwikkeling, waarin vele van deze landen verkeren. Een ruilvoetverslechtering met 1 pCt. correspondeert voor de gezamenlijke grondstoffen-exporterende landen met een derving aan deviezen van ca. \$ 350 mln., ofwel ca. 10 pCt. van hun totale kapitaal-invoer (publieke leningen en giften en particuliere leningen). Op korte termijn gezien zouden zij wegens de lage vraag-elasticiteit op de vraagstijging van de industrielanden beter niet kunnen reageren met produktievergroting, doch op de lange duur zou ook dit averechts werken door versterking van de prikkel tot grondstoffenbesparing en ontwikkeling van synthetische grondstoffen in de industrielanden.

Hoer dit zij, voorlopig zullen de grondstoffenexporterende landen nog niet meejuichen in de lof op de hoogconjunctuur.

West-Europa.

Terugkerend tot West-Europa vinden we dus dat het gunstige beeld van de huidige expansieve conjunctuur voor het ogenblik nog niet ernstig wordt bedreigd door invloeden van buitenaf. En zelfs al zou dit het geval zijn, dan zouden we nog lang op eigen kracht door kunnen gaan als gevolg van de sterke goud- en deviezenpositie.

Bedenklijker wordt het wanneer deze laatste tegelijkertijd zou worden aangetast van binnenuit, doordat de produktiestijging de vraagstijging niet zou kunnen bijhouden en dus overbesteding zou ontstaan. In feite duurt de toeneming van de vraag nog onverminderd voort. Zij wordt gevoed door alle bestedingscategorieën, met als binnenlandse impulsen vrijwel overal toeneming van de overheidsbestedingen en hier en daar belastingverlaging. Van de geheel of ten dele afgeleide bestedingscategorieën kunnen de investeringen enigermate voorspeld worden doordat in verschillende landen enquêtes over investeringsvoor-nemens werden gehouden. Ook deze wijzen in opwaartse richting.

Het andere blad van de schaar is de produktie. De in de loop van de laatste recessie vrijgekomen produktiereserves zijn thans weer grotendeels in emplooi genomen en de werkloosheidspercentages zijn weer tot lage waarden gedaald. Zij liggen echter in de meeste landen nog iets boven het niveau van de overspanningsjaren 1955 en 1956. En dat „iets” is blijkbaar tot dusver voldoende om een nieuwe overspanning te voorkomen. De ervaring heeft ook uit-gewezen dat het arbeidsaanbod bij lage werkloosheids-percentages elastischer is dan uit deze percentages zou volgen.

Er is echter één land waar de arbeidsmarkt beslist krappere is dan tijdens de vorige Europese hausse. Dit land is West-Duitsland. Men heeft daar de voorhanden arbeidsreserve in de afgelopen jaren grotendeels uitgeput door een vrij sterke verkorting van de arbeidstijd. De arbeiders schijnen in het algemeen niet geneigd te zijn om deze nieuwe ver-worvenheid weer prijs te geven, zelfs wanneer deze prijs een overwerktaarf is. Deze uitputting van de Westduitse arbeidsreserve werkt evenwel, getuigt reeds van de opgestemde, evenwichtsherstellend op het gebied van de handelsstromen door de vermindering van de overschotten op de Westduitse handelsbalans. Bedroeg in de periode januari-augustus

Terwijl in andere landen tegen het eind van 1958 een conjunctureel herstel kon worden geconstateerd, duurde het in België tot april 1959 alvorens de economische bedrijvigheid toenam. De industriële produktie is in België in 1958, vergeleken met 1957, met 7 pCt. gedaald. Afgezien van de mijnbouw, wordt deze daling thans ingelopen; de recordcijfers van 1957 zijn momenteel bereikt. Deze stijging van de industriële produktie heeft slechts geringe invloed op de werkgelegenheid uitgeoefend: het aantal werklozen blijft schommelen rond de 150.000. De verwezenlijking van de Gemeenschappelijke Markt wordt niet uitsluitend met optimisme tegemoet gezien. De structurele problemen in de landbouw zijn ook in 1959 niet opgelost. De staatsfinanciën verschaffen nog steeds geen bevredigend beeld, integendeel de rijksschuld blijft in hoog tempo stijgen. Op monetair gebied valt er over het afgelopen jaar weinig te vermelden. Met betrekking tot de Congo memoreert schrijver de politieke spanningen. In economisch opzicht was 1959 voor dit gebied een gunstig jaar.

De economische ontwikkeling van België in 1959

Sinds enkele jaren onderging het algemeen beeld van de Belgische economie slechts veranderingen met eerder beperkte betekenis. Alles samen genomen, volgden de industriële voortbrengst, het nationaal produkt, het goederenverkeer met andere landen, een opwaartse richting. Wel deden zich depressietijdvakken voor met verminderde economische activiteit, doch ze lieten slechts een voorbijgaande en niet diep ingrijpende invloed gelden. Wie de feiten en statistieken ontleedde, deed de indruk op dat het economisch leven minder dan voorheen aan schommelingen onderhevig was en dit uitzicht wellicht ook zou behouden. Schokkende verschijnselen of onverhoedse waarnemingen inzake bloei en schemering van ondernemingen en bedrijfssectoren die de economische geschiedenis, hier en elders, vaak hebben gekenmerkt, leken allengs in de

loop van de laatste jaren tot het verleden te behoren!

Doch gebeurtenissen die zich in 1959 hebben voorgedaan, bewijzen dat verrassingen steeds mogelijk blijven en dat structurele wijzigingen in de economie van een land ook nog thans een onbetwistbare werkelijkheid kunnen zijn. Reeds op het einde van 1958 hadden de meeste ontwikkelde landen de depressie overwonnen en was de stijging van hun economische activiteit duidelijk merkbaar. In België was zulks niet het geval. Tot het einde van de maand maart 1959 brachten de gepubliceerde cijfers maar steeds teleurstelling. De industriële produktie was stationair en bleef zelfs dalen in verschillende bedrijfstakken. April bracht eindelijk een kentering en ze houdt aan. In 1958 is de voortbrengst van ons bedrijfsleven, vergeleken met die van 1957, met 7 pCt. ingekrompen. Afgezien van de steenkoolnijver-

(vervolg van blz. 1111)

1958 het Westduitse overschot in de handel met de overige O.E.E.S.-landen nog D.M. 4,3 mrd., in dezelfde periode van 1959 was het gedaald tot D.M. 3,3 mrd. Deze vernauwing van wat voor de Westeuropese handelspartners de markenkloof is, zet zich nog steeds voort. Voor zover de schaarste aan arbeiders leidt tot het aantrekken van buitenlandse (vnl. Italiaanse) arbeiders wordt een nog directer bijdrage geleverd tot het in emplooi nemen van voorhanden arbeidsreserves in West-Europa.

Naarmate de vrijmaking van het Europese handelsverkeer voortschrijdt kan op deze wijze een eventueel nationaal vraagoverschot zich gemakkelijker richten op het land of de landen die nog over een aanbodpotentieel beschikken, zodat de Europese conjunctuurbeweging een steeds meer uniform karakter gaat krijgen. Met name opwaartse bewegingen zullen dan minder spoedig vastlopen op nationale knelpunten, hetgeen een betere gebruikmaking van alle hulpmiddelen mogelijk maakt. Doordat West-Duitsland grotendeels reeds op voorhand aan zijn E.E.G.-verplichtingen tot invoerverruiming had voldaan, kan de recente evenwichtstendentie in de Westduitse handel niet als een E.E.G.-effect worden beschouwd. Wel geeft het

een voorbeeld van de soepeler aanpassing van vraag en aanbod die te verwachten valt bij toenemende bevrijding van het handelsverkeer.

In de hoogconjunctuur deelt niet de steenkoolproduktie. Het is daarom thans wel zonder meer duidelijk dat deze zich in een structuurcrisis bevindt. Ook de zeevrachtenmarkt blijft slap. Dit staat zeker niet los van de Westeuropese kolencrisis, omdat het volumineuze kolenvervoer van de Verenigde Staten naar Europa steeds meer inschrompelt. Ook deze sectoren, die bij voorgaande gelegenheden nogal eens als knelpunt zijn opgetreden, geven dus thans in belangrijke mate mee.

Doordat daarom zowel de deviezensituatie, de arbeidsmarkt, het grondstoffenaanbod, de energiepositie als de vervoersmogelijkheid nog geen of weinig tekenen van elasticiteit te zien geven, heeft de Westeuropese hausse voorlopig naar alle waarschijnlijkheid inderdaad nog een vrij veld voor zich. Mocht het niettemin toch anders gaan dan zou dit een even onverwachte ontwikkeling zijn als de huidige snelle conjunctuurstijging zonder overspanning dat zelf geweest is!

's-Gravenhage.

F. HARTOG.

heid wordt deze achteruitgang thans ingelopen en de topcijfers van 1957 zijn nu bereikt. Al betekent dit jongste resultaat een wezenlijke verbetering ten overstaan van 1958, toch is het nog onvoldoende in vergelijking tot de wereld-evolutie.

Voor de vertraging waarmede België de depressie overwon, ten overstaan van andere landen, lijkt de verklaring voor een goed deel te moeten gevonden worden in het feit dat België ten eerste op export is aangewezen. Meer dan een derde van onze industriële produktie moet een weg zoeken naar het buitenland. Zolang echter verschillende Staten zoals Nederland, Engeland en de Verenigde Staten zelf hadden af te rekenen met een zekere achteruitgang van hun economische bedrijvigheid of de depressie nog maar pas hadden overmeesterd, liet zulks een nadelige invloed gelden op de Belgische exportmogelijkheden. In onze handelsbetrekkingen met Nederland namelijk was dit fenomeen duidelijk merkbaar. Alleen nadat de expansie sinds enige tijd bij zijn commerciële partners aanhield, kon België opnieuw zijn vroegere exportcijfers bereiken en zelfs verbeteren. Dit bewijst natuurlijk hoe kwetsbaar de Belgische economische positie is.

Zelfs tijdens het vierde kwartaal van 1959 lijkt de globale industriële voortbrengst geen gunstige vergelijking met het buitenland te kunnen doorstaan. In vele landen heeft men inderdaad de recordcijfers van 1957 overtroffen, maar in België niet. Hiervoor is hoofdzakelijk de uitleg, de erbarmelijke toestand van de steenkoolnijverheid. Deze tak van het bedrijfsleven droeg sinds de 19e eeuw op fundamentele wijze bij tot de economische voorspoed van het land. Terecht mag men betogen dat België in ruime mate wegens zijn steenkoolmijnen sedert meer dan 100 jaar tot de voornaamste industrielanden van de wereld behoort. Wat al nevenbedrijven hebben hun uitgangspunt en verdere steun in het mijnwezen gevonden! Doch het lijkt, helaas, niet overdreven op basis van de huidige vaststellingen te beweren dat in deze sector van de Belgische economie thans een totale ontreddering heerst.

Van 1955 tot 1957 daalde de kolenontginning op bestendige maar eerder trage wijze. In 1958 ging het vlugger. In 1959 bereikt die vermindering ineens meer dan 15 pCt. in vergelijking tot het vorig jaar. Niettemin kon de produktie niet worden verkocht. De stocks hoopten zich op, weliswaar met een enigszins vertraagd tempo sedert enkele maanden wegens een ruimsere afzet bij de staalnijverheid. De niet verkochte kolen bereikten thans bijna 8 mln. ton wat voor een land als België buitengewoon veel is. Nagenoeg alle mijnuitbatingen boeken verlies. De financiële toestand van talrijke steenkoolmijnbedrijven is zeer zorgwekkend of zelfs hopeloos.

De ongunstige ligging van de kolenlagen, een paradoxaal beheer dat noch aan de kenmerken van een private uitbating noch aan die van een publiekrechtelijk bestuur beantwoordde, maar vooral de dodende mededinging van andere energiebronnen zijn de voornaamste redenen van deze catastrofale toestand. Putten worden gesloten in de Borinage en in het Luikse bekken. Met de opdelving te beperken tot die mijnen welke, in alle opzichten, als de meest renderende kunnen beschouwd worden, hoopt men althans een deel van het Belgisch mijnwezen te redden. Deze hachelijke situatie verwekt des te meer kommer daar de Belgische ondergrond tot hiertoe noch olie noch gas levert om de kolen te vervangen of aan te vullen.

In andere bedrijfssectoren is de evolutie gedurende de jongste maanden gunstig te noemen vanuit het standpunt

van het bereikte zakencijfer. De staalnijverheid namelijk wist een niet gering voordeel te halen uit de stakingen die de Amerikaanse siderurgie teisterden. Zelfs de textielnijverheid die het vorig jaar zo zeer onder de crisis te lijden had genoot een gevoelige heropleving. De meeste takken van de metaalverwerkende nijverheid, de bouwnijverheid, de cementnijverheid, de scheikundige nijverheid, de elektriciteitsondernemingen en zelfs vele voedingsbedrijven hebben niet te klagen over het zakencijfer dat zij in de loop van het tweede halfjaar konden boeken.

Treffend is het dat deze werkelijke verbetering van de industriële voortbrengst maar een beperkte invloed heeft laten gelden op de opslorping van de werkloosheid. Het aantal werklozen blijft schommelen rond de 150.000. Dit cijfer werd bereikt per einde september 1959, zoals per einde september 1958, terwijl men per einde september 1957 (hoogconjunctuur) tot 90.000 was gedaald. De regeling betreffende de uitkering van werkloosheidsvergoedingen lijkt in België milder te zijn dan in andere landen met het gevolg dat onder de werklozen nogal talrijke werk- onbekwamen worden aangetroffen. Zelfs in geval van expansie, kunnen zij niet opnieuw in het produktiecomplex worden ingeschakeld. Waarschijnlijk moet het feit dat het aantal werklozen niet vermindert, ook verklaard worden door een bestendige verhoging van de produktiviteit, hetgeen vanzelfsprekend voor de toekomstmogelijkheden van de Belgische industrie een gunstige factor is. Met hetzelfde aantal werkkrachten wordt er geleidelijk meer geproduceerd.

De nakende verwezenlijking van de Gemeenschappelijke Markt wordt nochtans niet uitsluitend met optimisme tegemoet gegaan. Zeker zal de afschaffing van contingenten en toltarieven de toegang tot het grondgebied van de andere landen van het verdrag te zeer eerste vergemakkelijken. Recente berekeningen lieten uitschijnen dat België zijn plaats in de wereldhandel sinds 25 jaar ten volle heeft behouden en dat de aangroei van het goederenverkeer tussen België en de andere mogendheden gelijke tred hield met de expansie van de handelsbetrekkingen over de wereld. België wist dus zijn positie te verdedigen. Toch wordt in betrekking tot de Gemeenschappelijke Markt, door gezaghebbende stemmen, een zekere vrees geuit. Onze produktie-eenheden zijn over het algemeen niet groot genoeg. Zulks ligt aan het individualisme van de Belgen vooral in de familiale bedrijven — wat samenwerking belemmerde — en ook aan de beperkte afmetingen van de binnenlandse markt hetgeen vaak de totstandkoming van zeer grote bedrijven tegenwerkte omdat deze zouden verplicht geweest zijn een belangrijk deel van hun produktie in het buitenland af te zetten met al de daaraan verbonden risico's. Thans wordt er met aandrang gewenst dat bedrijven tot versmelting of tot specialisatie van ieders produktie zouden overgaan. Verwezenlijkingen treden echter te dien opzichte te traag in.

In de Belgische landbouw zijn de structurele problemen in 1959 gebleven wat zij waren: zo enerzijds een grote inspanning wordt gedaan om de produktiviteit te verhogen door verbetering van de teeltmethoden, dan zijn de uitlagen anderzijds toch verhinderd door de al te geringe oppervlakte van de gemiddelde landbouwexploitatie en door de aanwezigheid van al te talrijke arbeidskrachten. De verschrikkelijke droogte heeft in België dezelfde gevolgen gehad als in het overige West-Europa. De graan- gewassen, vooral de tarwe, gaven schitterende uitslagen! Doch voor de meeste landbouwprodukten is het volume

van de voortbrengst sterk achteruitgelopen, namelijk voor de boter en de suikerbieten.

In de financiële sector moet, helaas, van jaar tot jaar worden vastgesteld, dat de staatsfinanciën een onbevredigend beeld verschaffen. Ook voor 1959 is zulks eens te meer gebleken. Berekend volgens de normen van de „Agence Economique et Financière”, beliep de rijksschuld per einde oktober 1958 fr. 342 mrd. en per einde oktober 1959 fr. 371 mrd., wat een vermeerdering van fr. 29 mrd. of meer dan 7 pCt. betekent.

Niemand zal betwisten dat zulks veel is. Moest het tekort van de rijksbegroting zich uitzonderlijk voordoen tijdens een depressiejaar wegens de daling van de inkomsten of wegens de uitvoering van buitengewone openbare werken tot aanwakkering van de economische bedrijvigheid, dan ware dit verschijnsel noch onrustwekkend noch zelfs laakbaar. Maar zo is het niet. Sinds jaren groeit de rijksschuld maar steeds aan. Sedert einde 1952 is ze met fr. 100 mrd. of 40 pCt. vermeerderd. Men vergelijkte deze cijfers met die van andere landen.

In de loop van de laatste 10 jaar, daalde de rijksschuld in Nederland met circa 14 pCt., terwijl de aangroei in Engeland geen 2 pCt. en in de Verenigde Staten geen 5 pCt. bereikte. Rekening gehouden met het feit dat de rijksschuld gedurende ruime tijd in België proportioneel veelal lager was dan elders, blijft wellicht de last van de verschuldigde rente voor de Belgische volkshuishouding tot hiertoe draagbaar. Wat echter zorgen wekt, is dat de rijksschuld maar steeds met snel tempo blijft stijgen. Waarheen brengt dat?

Even erg is het te moeten vaststellen dat de met leningen gedekte uitgaven niet uitsluitend betrekking hebben op productieve investeringen. De Belgische Staat ontleent om consumptieve uitgaven, bijv. de militaire lasten, te financieren. Hij verschijnt op de kapitaalmarkt telkens wanneer hij daartoe enige gelegenheid heeft. Dat hij aldus kapitalen tot zich trekt die eerder voor het bekostigen van de industriële uitrusting zouden moeten dienen, is vanzelfsprekend niet aanbevelenswaardig indien men om de welvaart van het land in de toekomst bekommerd is. Er zijn, helaas, geen voortekenen dat in 1960 een betere gedragslijn zou worden gevolgd.

Op monetair gebied valt er voor 1959 weinig te vermelden. De samentelling van de goudvoorraad en van het deviezenbezit van het Uitgifte-instituut geeft voor het laatste kwartaal van 1959 ongeveer het zelfde cijfer als voor de laatste maanden van 1958. De binnenlandse koopkracht van de munt is wel enigszins gedaald vermits in vergelijking tot het indexcijfer van 1953 bepaald op 100, de detailprijzen gedurende 1959 van 108,7 in januari tot 110,62 in november gestegen zijn. De hausse van het indexcijfer heeft, bij automatische toepassing van sommige collectieve arbeidsovereenkomsten en van vastgelegde regelingen voor wedden en lonen in de publieke sector, zekere loonsverhogingen voor gevolg gehad; in andere sectoren nog van het bedrijfsleven staan loonsverhogingen in het verschiet voor het geval dat de prijzen hun opwaartse beweging lichtjes voortzetten wat blijkbaar het geval is. Afgezien van deze jongste evolutie, heeft de bezoldiging van de arbeid in België sedert meer dan één jaar een grote stabiliteit vertoond. Daar zulks in het buitenland minder het geval was, zijn de concurrentiemogelijkheden van de Belgische industrie op ver-

schillende vreemde markten nogal gevoelig verbeterd. De Duitse en Nederlandse loonsverhogingen overtroffen die van België sedert 1953 met 8 pCt.; in Engeland zijn de lonen met 3 pCt. meer dan in België gestegen sinds 1953. Doch in de Verenigde Staten en vooral in Frankrijk (rekening gehouden met de devaluaties) doet zich het tegenovergestelde fenomeen voor: de lonen zijn aldaar minder omhoog gegaan dan in België.

De geldmarkt bleef al door het jaar bijzonder ruim. De bankbiljettenomloop onderging maar weinig veranderingen, doch de deposito's in de banken zijn nogal gestegen. Aan de kredietaanvragen op korte termijn, uitgaande van de handel en van de nijverheid, konden de banken vrij gemakkelijk voldoening geven met eigen middelen, zonder beroep te maken op herdiscontering bij het Uitgifte-instituut. De ruime geldmarkt droeg bij tot de voorlopige oplossing van de thesaurieproblemen van de Schatkist die, vooral in 1958 maar ook nog in 1959, aanzienlijke hoeveelheden kortlopende Schatkistcertificaten wist te plaatsen.

Op de kapitaalmarkt kenden de rentevoeten voor vastrentende waarden gedurende vele maanden van het jaar een grote stabiliteit. Geleidelijk kwam nochtans een hausse tendens tot uiting vooral onder de invloed van de uitgiftevoorwaarden van het Rijk. Om de intekening op de Staatsleningen te verruimen, bood de Staat herhaaldelijk aan de inschrijvers een interessante rente aan, wat dan een aanpassing van de rentevoeten op de beurs voor gevolg had.

De algemene index van de beursnoteringen onderging, zo men het begin met het einde van het jaar vergelijkt, geen grote schommelingen. Bepaalde rubrieken hebben nochtans grote beroering gekend. Vooral de koloniale effecten beleefden een diepe inzinking. Doch deze baisse werd opgevangen door een hausse in andere rubrieken.

In januari 1959 werd, naar aanleiding van de onlusten te Leopoldstad, het Congolees probleem met grote acuiteit gesteld. Er bestonden voortekenen die bewezen dat de verhouding tussen België en Congo moest worden onderzocht. Voor het publiek waren nochtans de gebeurtenissen van de maand januari eerder een verrassing. Zoals het bekend is, werd op het politiek plan, de kwestie van het toekomstig statuut van Congo sindsdien nagenoeg onophoudelijk behandeld. Wij citeerden reeds de invloed die het Congolees probleem op de beursnoteringen voor koloniale effecten liet gelden. Ook andere aandelen werden in zekere mate medegesleurd in de daling, namelijk die van vennootschappen welke in Congo aanzienlijke beleggingen bezitten.

Heeft Congo in 1959 buiten de voornoemde beursvariaties op een of andere bijzondere wijze de Belgische economie beïnvloed? Wellicht niet, al verdienen zekere feiten toch vermeld te worden. De inschakeling van Belgen in de Congolese volkshuishouding die ieder jaar duizenden werkkrachten uit verschillende lagen van de bevolking opsloopte, hield in 1959 praktisch op. Uitgiften van Congolese vennootschappen op de Belgische markt hebben zich niet meer voorgedaan. Integendeel hebben talrijke kolonisten hun geld naar het moederland overgebracht wat, volgens sommigen, precies een der oorzaken zou zijn geweest van de aanwas van de bankdeposito's in België alsook van het behoud van een ruime geldmarkt.

De spanning inzake de politieke betrekkingen tussen

Terwijl de Westduitse Bondsrepubliek in het begin van 1959 nog met afzetmoeilijkheden, met name in de ijzer- en staalindustrie, de textielnijverheid en de mijnindustrie, te kampen had, verbeterden in het voorjaar de afzetmogelijkheden op de binnen- en buitenlandse markten zodanig, dat de produktiecapaciteit weldra te kort schoot om aan de vraag te voldoen. Sedert de zomer is het aan geen twijfel onderhevig, dat de Westduitse economie zich in een nieuwe fase van snelle groei bevindt: de levertermijnen worden langer, de orderportefeuilles dikker en de prijzen vertonen de tendentie tot stijgen. Ook op het gebied van de lonen is de toestand labieler geworden. De Westduitse economie staat dus eind 1959 duidelijk in het teken van „overfull employment”. In de komende maanden komt het er vooral op aan te voorkomen dat de prijzen verder stijgen en wel zodanig dat daarbij de economische groei niet nadelig wordt beïnvloed.

Die wirtschaftliche Entwicklung in Westdeutschland im Jahre 1959

Zu Beginn des Jahres stand man in Westdeutschland fast allgemein unter dem Eindruck der partiellen Absatzschwierigkeiten in der Eisen- und Stahlindustrie, der Textilwirtschaft und dem Kohlenbergbau. Hier und da befürchtete man sogar, die gesamtwirtschaftliche Expansion könne sich aus eigener Kraft nicht fortsetzen und plädierte dafür, zur Aufrechterhaltung von Produktion und Vollbeschäftigung konjunkturpolitische Massnahmen zu ergreifen. Im Frühjahr besserte sich jedoch die Absatzsituation auf den In- und Auslandsmärkten so sprunghaft, dass die vorhandenen Kapazitäten bald nicht mehr ausreichten, um die Nachfrage zu decken, und seit dem Sommer kann kein Zweifel mehr darüber bestehen, dass sich die westdeutsche Wirtschaft in einer neuen Phase raschen Wirtschaftswachstums befindet. Allenthalben verlängern sich die Lieferfristen, die Auftragsbestände wachsen und mit ihnen die Neigung, die Preise zu erhöhen. Auch die Lohnsituation wird zusehends labiler. Die westdeutsche Wirtschaft steht damit zum Jahresende eindeutig im Zeichen der Überbeschäftigung und Übernachfrage. Dass nach einer so kurzen Spanne des Aufschwungs das Augenmerk nun wieder auf Dämpfung der Nachfrage und Restriktionen richtet — die Notenbank

hat bereits im Herbst die Zügel der Kreditpolitik wieder fester in die Hand genommen und den Diskontsatz drastisch heraufgesetzt — erklärt sich daraus, dass Produktion und Beschäftigung auch in den schwachen Zeiten des vergangenen Jahres nicht zurückgegangen, sondern weiter gestiegen und die Grenzen für eine beschleunigte Expansion daher gegenwärtig recht eng gesteckt sind.

Entwicklung des Bruttozialprodukts in der Bundesrepublik Deutschland

	Bruttozialprodukt			
	real		nominal	
	Mrd. DM	Zuwachsrate a)	Mrd. DM	Zuwachsrate a)
1955	172,1	+ 11,8	175,6	+ 14,1
1956	183,1	+ 6,4	193,4	+ 10,1
1957	192,3	+ 5,0	209,6	+ 8,4
1958	197,7	+ 2,8	222,3	+ 6,1
1959 b)	207,4	+ 4,9	237,0	+ 6,6

Nach Angaben des Statistischen Bundesamtes.

a) Gegenüber dem Vorjahr.

b) Geschätzt.

cijfers betreffende de export zijn voor 1959 beter dan voor 1958.

Samenvattend kan er worden betoogd dat de naarstigheid van de Belgische bevolking toeliet een belangrijk exportcijfer te verwezenlijken zodat noch voor de betalingsbalans noch op monetair gebied problemen oprezen. België kende zich zelf eens te meer een hoge levensstandaard toe. Aan de horizon dreigen evenwel sommige sombere wolken: indien voor de openbare financiën, voor de energieproblemen, voor de Congoese kwestie en voor de geleidelijke aanpassing aan de Gemeenschappelijke Markt, geen toereikende oplossing wordt gevonden, dan zou België binnen afzienbare tijd kunnen ervaren dat arbeidslust en gezond verstand niet volstaan om een van de meest welvarende volkeren van de wereld te blijven.

Brussel.

Prof. R. VANDEPUTTE.

(vervolg van blz. 1114)

België en Congo had haar te voorziene uitwerking in economisch en financieel opzicht. De reserves van de Centrale Bank voor Congo en Ruanda-Urundi smolten weg; anderzijds kon Congo in België geen leningen meer plaatsen zodat de normale uitvoering van de projecten voor openbare investeringen in het gedrang werd gebracht. Schikkingen werden tussen de Nationale Bank van België en de Centrale Bank getroffen om aan de tweede de hulp van de eerste te verschaffen. De Belgische Schatkist anderzijds zal de verplichting hebben de Congoese Schatkist in zekere mate te spijzen al is zulks natuurlijk niet gemakkelijk te verwezenlijken vermits de eigen geldbehoefte van de Belgische Staat bijzonder groot zijn.

Op het zuiver economisch vlak was 1959 voor België Congo geen slecht jaar. Congo is inderdaad deelachtig geweest aan de algemene internationale heropleving en de

Immerhin hat sich das Bruttosozialprodukt in konstanten Preisen im Jahre 1959, um etwa 5 vH und damit fast doppelt so rasch erhöht wie im Jahre 1958, wobei das Wachstum vor allem in der zweiten Jahreshälfte an Intensität und Breite gewann.

Im Frühjahr dagegen bildete die rege Bautätigkeit fast allein das Gegengewicht gegen die Flaute in einzelnen Bereichen. Sie erhielt — bei immer noch recht hohem Bedarf an Wohnungen und öffentlichen Bauten — ihre Impulse von dem reichlichen Kapitalangebot zu niedrigem Zins und wurde darüber hinaus auch saisonal von einem aussergewöhnlich milden Winter begünstigt.

Diese Entwicklung kam nicht nur dem Baugewerbe zugute, sondern auch allen anderen an der Erstellung und Ausstattung von Bauten beteiligten Wirtschaftszweigen. In gewissem Umfang strahlte sie auch auf die Eisen- und Stahlindustrie aus, wenngleich hier die von der später einsetzenden Investitionswelle und dem Umschwung in der Lagerentwicklung ausgehenden Impulse zweifellos entscheidender zum Wandel in der Absatz- und Produktionssituation beigetragen haben. Ja, auch die Investitionsgüterindustrie selbst profitierte von der guten Baukonjunktur, da die Bau- und Baustoffwirtschaft ihren Bestand an Maschinen, Fahrzeugen und anderen technischen Geräten stärker als bisher vergrößerte.

Als die Bauwirtschaft etwa um die Jahresmitte an ihre Kapazitätsgrenzen stieß und die Produktion nur noch schwach steigern konnte, hatte sich die Situation bereits in den übrigen Bereichen der Wirtschaft kräftig belebt. Vor allem war die Nachfrage nach Maschinen, Fahrzeugen und anderen Ausrüstungsgütern stark gestiegen. Zunächst kam sie aus den Wirtschaftszweigen, die vom Mangel an Arbeitskräften am stärksten betroffen sind, nach und nach aber auch aus denjenigen Bereichen, die sich infolge ungünstiger Absatzchancen im vergangenen Jahr zurückgehalten hatten. Offensichtlich hat sich der Zwang zur Kostensenkung und Anpassung an den technischen Fortschritt verstärkt, zumal sich in der europäischen Wirtschaftsgemeinschaft neue Wettbewerbsverhältnisse herausbilden. Hinzu kommt, dass mit der Verbesserung der inländischen und ausländischen Konjunktur auch die Absatz- und Ertragserwartungen der Unternehmer gewachsen sind.

Ein weiterer Auftriebsfaktor war der sprunghafte Anstieg der Auslandsnachfrage. Hatte es noch um die Jahreswende 1958/59 den Anschein, als ob die Ausfuhr kaum stärker als im vergangenen steigen würde, so trat bereits im Frühjahr eine Beschleunigung im Auftragseingang ein, die im großen ganzen bis in die jüngste Zeit angehalten hat. Bisher hat sich dies allerdings noch nicht in einer entsprechend starken Zunahme der Ausfuhr ausgewirkt, in erster Linie wohl deshalb, weil sich die Nachfrage vor allem auf Investitionsgüter konzentrierte und hier die Zeitspanne zwischen Bestellung und Auslieferung besonders groß ist, zum anderen, weil einige Industriezweige ihre Kapazitätsgrenzen nun wohl erreicht haben und deshalb zu einer stärkeren Belieferung des Auslandes nicht fähig sind.

Zu der Intensifizierung des Konjunkturaufschwungs hat ferner beigetragen, dass der Lagerabbau, der den Absatz einiger Bereiche im vergangenen Jahr beeinträchtigt und die Produzenten zu Preisnachlässen und Produktionseinschränkungen veranlaszt hatte, nunmehr zum Abschluss gekommen und seit Jahresmitte wieder von einem Lageraufbau abgelöst worden ist. So haben sich beispielsweise die Bestellungen des Handels bei den Verbrauchsgüterindustrien stark erhöht, ohne dass von der bisherigen

Entwicklung des privaten Verbrauchs der Anlass dazu gegeben gewesen wäre.

Sicherlich handelt es sich hierbei in gewissem Grade um eine Reaktion auf den vergangenen Lagerabbau. Seit dem Herbst scheinen jedoch noch zusätzliche Impulse hinzugekommen zu sein, so vor allem Vorratsdispositionen im Hinblick auf Lieferschwierigkeiten oder gar in Erwartung eventueller Preissteigerungen.

Damit trägt die Lagerbewegung gegenwärtig wieder ein Element der Instabilität in den Konjunkturverlauf hinein, da sie den ohnehin vorhandenen Nachfragedruck noch erhöht. Freilich gilt dies nur für die Lagerbewegung an Vorprodukten bei den gewerblichen Verbrauchern und Endprodukten beim Handel. Die Fertigwarenbestände bei den Erzeugern dürften dagegen so weit geräumt sein, dass sie kaum noch vermindert werden können.

Dies alles hat dazu geführt, dass nach und nach auch diejenigen Zweige aus dem Konjunkturschatten heraus in den Sog des Auftriebs gerieten, die noch zu Beginn des Jahres ihre Produktion hatten drosseln müssen. Gegenwärtig stehen nur noch strukturell benachteiligte Zweige wie der Kohlenbergbau und Metallergbergbau abseits.

Überforderter Arbeitsmarkt.

Während auf den Warenmärkten die Nachfrage bis in den Sommer hinein auf ein relativ elastisches Angebot stieß, das noch durch den Abbau der Fertigwarenbestände bei den Produzenten und verstärkte Einfuhren unterstützt wurde, waren bereits im Sommer die Arbeitsmarktreserven restlos ausgeschöpft. Obwohl sich das Angebot an Arbeitskräften beträchtlich erhöht hatte und die Unternehmer in wachsendem Umfang bereit waren, auch „ältere“ und weniger leistungsfähige Arbeitskräfte einzustellen oder Teilarbeitszeiten zu gewähren, konnte die zusätzliche Nachfrage nur zu etwa zwei Drittel gedeckt werden.

Entwicklung auf dem westdeutschen Arbeitsmarkt
Stichtag 30. September

	Arbeitnehmer in Tsd.			Offene Stellen in Tsd.	Arbeitslosenquote in v.H.
	insgesamt	davon			
		Beschäftigte	Arbeitslose		
1954 ..	17.653	16.831	822	166	4,7
1955 ..	18.302	17.807	495	240	2,7
1956 ..	19.020	18.609	411	236	2,2
1957 ..	19.334	18.967	367	250	1,9
1958 ..	19.692	19.364	328	259	1,7
1959 ..	19.970	19.786	184	345	0,9

Quelle: Bundesanstalt für Arbeitsvermittlung und Arbeitslosenversicherung.

Die Arbeitslosigkeit ging sprunghaft zurück und seit dem Sommer liegt die Arbeitslosenquote bei etwa 0,9 vH gegenüber 1,7 vH im Jahre 1958. Sie dürfte damit einen Tiefstand erreicht haben, der kaum noch zu unterschreiten ist. Auf der anderen Seite steigt die Zahl der bei den Arbeitsämtern gemeldeten offenen, d.h. unbesetzten Stellen, so rasch an, dass seit einigen Monaten in Westdeutschland fast doppelt so viel offene Stellen vorhanden sind wie Arbeitslose.

Angesichts dieses starken Überhangs kehren immer mehr Arbeitskräfte der Landwirtschaft und neuerdings auch dem Bergbau den Rücken und wandern in andere Zweige ab. Trotzdem reicht auch dies nicht aus, um den Bedarf der expandierenden Bereiche zu decken, und so mehren sich die Klagen über die gegenseitige Abwerbung von Arbeitskräften durch das Angebot höherer Löhne und andere Vergünstigungen.

Bisher maszvolle Lohnentwicklung.

Wenn trotz dieses Mangels an Arbeitskräften die Lohnentwicklung in der Bundesrepublik auch in der zweiten Hälfte des Jahres noch ruhig blieb, so ist dies hauptsächlich darauf zurückzuführen, dasz der gröszte Teil der „gewichtigen“ Lohntarife erst im Laufe des nächsten Jahres kündbar wird. Immerhin aber ist die Lohnsituation in letzter Zeit insofern labiler geworden, als die Arbeitnehmer nun wieder stärkere Lohnerhöhungen fordern. Waren die tariflichen Lohn- und Gehaltssätze noch bis in den Herbst hinein um 5 vH gestiegen, so wurden in den letzten Tarifverhandlungen bereits Erhöhungen von 8 und 10 vH vereinbart, und neuerdings sogar Aufbesserungen um 15 vH gefordert. Für die Höhe der Lohnforderungen spielt dabei eine gewisse Rolle, dasz sich in den letzten Monaten die Lebenshaltung in der Bundesrepublik empfindlich verteuert hat.

Immerhin ist im Laufe des Jahres die Summe der Einkommen aus Lohn und Gehalt noch um knapp 7 vH gestiegen, wobei sich das Einkommen je Beschäftigten um etwa 4,5 vH erhöhte. Die Einkommen aus Unternehmertätigkeit und Vermögensbesitz dürften — nach einem Rückgang in den ersten Monaten — im gesamten Jahres indes etwa ebenso rasch wie die Einkommen aus unselbständiger Arbeit gewachsen sein, da die höhere Auslastung der Kapazitäten in der zweiten Jahreshälfte eine Verbesserung der Kostenertrags-Relation mit sich brachte. Zudem hat sich im Laufe des Jahres der Konkurrenzdruck auf den Absatzmärkten vermindert, was einige Unternehmer genutzt haben, um die von der Marktsituation im vergangenen Jahr erzwungenen Preiszugeständnisse wieder rückgängig zu machen oder allgemein höhere Preise durchzusetzen.

Gefährdetes Preisniveau.

Zwar ist es bisher noch zu keiner breiten Preissteigerungswelle gekommen, ein Wandel in der Situation ist jedoch unverkennbar: an die Stelle der Preisrückgänge, die noch bis in den Frühsommer hinein das westdeutsche Preisbild beherrscht haben, treten nun immer häufiger Preissteigerungen.

Dabei beschränken sich die Preiserhöhungen keineswegs allein auf die Ernährungsgüter. Zwar sind hier wegen der langen sommerlichen Trockenheit und dem geringen Angebot vor allem an Obst, Gemüse und Kartoffeln, die Preise am stärksten gestiegen, was eine beträchtliche Verteuerung der Lebenshaltung zur Folge hatte. Seit einigen Monaten aber tendieren auch die Preise für industriell erzeugte Verbrauchsgüter und Dienstleistungen nach oben. Abgesehen von den Preisen für Dienstleistungen, die schon immer einen steigenden Trend aufgewiesen haben, fällt hier vor allem der Preisschwung in den Verbrauchsgüterindustrien ins Gewicht. Diese Preissteigerungen sind ohne Zweifel eine Folge der veränderten Marktsituation.

Allerdings haben sie vorerst nur teilweise auf die Einzelhandelspreise übergreifen. Sollte sich aber in den kommenden Monaten das Geschäft im Zusammenhang mit den zu erwartenden starken Lohnsteigerungen und Rentenerhöhungen weiter beleben, werden sie sich wohl auch hier in breiterer Front durchsetzen.

Bisher ruhiges Wachstum des privaten Verbrauchs.

Bisher ist der private Verbrauch jedoch nur langsam gestiegen. Zu einem Teil beruht dies darauf, dasz die verfügbaren Einkommen der privaten Haushalte im abgelau-

fenen Jahr langsamer als in den Jahren zuvor gewachsen sind, zum Teil darauf, dasz die Haushalte auch im abgelauenen Jahr — zumindest bis zur Jahresmitte — wiederum einen grösseren Teil ihres Einkommens als bisher gespart haben. So kam es, dasz vom privaten Verbrauch bis in die letzten Monate hinein keine zusätzlichen Impulse auf die inländische Nachfrage ausgegangen sind, zumal immer weitere Bevölkerungskreise ihren Urlaub im Ausland verbringen und somit ein wachsender Teil der Ausgaben für Erholung und Reisen ins Ausland flieszt.

Ausserdem hat der Anstieg der Lebensmittelpreise die privaten Haushalte spürbar belastet, so dasz — bei einer nur geringen Preiselastizität auf diesem Gebiet — der Spielraum für andere Ausgaben begrenzt war.

Trotz der ruhigen Nachfrageentwicklung hat der Handel recht lebhaft disponiert. Seit dem Frühjahr steigen die Auftragseingänge aus dem Inland bei der westdeutschen Verbrauchsgüterindustrie rasch an, und zwar besonders bei der Textil-, Schuh- und Bekleidungsindustrie — also gerade denjenigen Sparten, die im vergangenen Jahr von der Räumung der überhöhten Handelslager am stärksten betroffen worden waren.

Inlandwirksame Kassenüberschüsse der öffentlichen Haushalte.

Ähnlich wie von den privaten gingen auch von den öffentlichen Haushalten im vergangenen Jahr eher retardierende als expansive Effekte auf die Wirtschaftstätigkeit aus. Zwar ist der Staatsverbrauch insgesamt wiederum sehr rasch gestiegen, wie im Vorjahr blieben aber auch diesmal wieder die im Inland getätigten Ausgaben beträchtlich hinter den laufenden Einnahmen aus dem Inland zurück. Ausschlaggebend hierfür ist nach wie vor die Kassenentwicklung im Bundeshaushalt, der zwar insgesamt gesehen mit einem Defizit, dem Inland gegenüber aber mit beträchtlichen Überschüssen abschliessen dürfte: Der Bund hat nämlich im Laufe dieses Jahres erhebliche Zahlungen an das Ausland geleistet, für deren Finanzierung ihm nach Aufzehrung der letzten Reserven nur noch Einnahmen aus Steuern oder Krediten zur Verfügung standen.

Sinkende Aktivsalden in der Leistungsbilanz.

Trotz der raschen Ausweitung der Auslandsnachfrage hat sich in der auszenwirtschaftlichen Situation der Bundesrepublik insofern ein Wandel vollzogen als die Aktivsalden der Leistungsbilanz, die seit mehreren Jahren stets gewachsen waren, nunmehr abnehmen.

Zwar flieszen der westdeutschen Wirtschaft durch den Export von Gütern und Dienstleistungen immer noch mehr Mittel zu als durch den Import ans Ausland abgegeben werden. Dieser Betrag aber hat sich in diesem Jahr nicht mehr erhöht, sondern beträchtlich vermindert.

Ausschlaggebend für diesen Rückgang war einmal die Entwicklung im Dienstleistungsverkehr, dessen Bilanz in der Hauptsache wegen der raschen Zunahme der Auslandsreisen mit einem niedrigeren Aktivsaldo abschlieszt. Aber auch in der Warenbilanz sind in diesem Jahr nicht mehr so hohe Aktivsalden wie bisher erzielt worden, da sich die Einfuhr rascher erhöhte als die Ausfuhr.

Am stärksten war die Steigerung bei den Fertigwaren, die bereits im vergangenen Jahr zur grössten Warengruppe der deutschen Einfuhr aufgestiegen sind. Ihr Anteil an der Gesamteinfuhr hat sich innerhalb von zwei Jahren von 20 vH auf rund 30 vH erhöht. Daneben aber sind auch die

Importe von Rohstoffen kräftig gewachsen, zum Teil im Zusammenhang mit den kräftigen Expansionstendenzen, zum Teil, weil die Preisbefestigung auf den Weltmärkten die Industrie bewogen hat, ihre Lager wieder aufzufüllen. Im vergangenen Jahr und sogar bis in das Frühjahr dieses Jahres hinein waren sie dagegen noch zurückgegangen.

Neben diesen weitgehend konjunkturellen Impulsen hat auch das unzureichende Angebot an pflanzlichen und tierischen Nahrungsmitteln zur raschen Ausweitung der deutschen Importe beigetragen. Diese Tendenz dürfte auch in den kommenden Monaten noch anhalten, nachdem die sonst streng gehandhabten Maßnahmen zur Beschränkung der Einfuhr von Agrarprodukten wenigstens auf einigen Gebieten für eine gewisse Zeit gelockert oder aufgehoben worden sind. Bisher hat allerdings die zusätzliche Einfuhr noch kein wirksames Gegengewicht gegen die Preissteigerungen auf den deutschen Agrarmärkten gebracht, sei es, dass die Einfuhrmengen dafür noch zu gering waren, sei es, dass die Preise für Ernährungsgüter infolge der Dürre im Ausland ebenfalls gestiegen sind.

Unabhängig vom Rückgang des Leistungsbilanzüberschusses ist der kurz- und langfristige Kapitalexport im letzten Jahr so stark gestiegen, dass sich der Devisenbestand bei der Notenbank zum ersten Mal seit langer Zeit verringerte. Damit hat das Problem der deutschen Ausführüberschüsse vorerst an Gewicht verloren. Nach wie vor aber gehen vom Auszenhandel expansive Effekte auf den inneren Einkommenskreislauf aus, weil nur ein kleiner Teil des Kapitalexports aus Ersparnissen oder Steuereinnahmen stammt. Der grözere Teil — soweit er die öffentliche Hand betrifft — wurde überwiegend aus Resten der Bundesreserve oder Anleihen bei der Bundesbank finanziert und beim privaten Kapitalexport handelt es sich in erster Linie um Geldexporte der Banken. In den vergangenen Jahren hatten nämlich die Banken die bei ihnen anfallenden Devisenüberschüsse stets an die Bundesbank verkauft. In diesem Jahr aber legten sie sie wegen der günstigen Zinsverhältnisse zu einem groszen Teil im Ausland an. Die Bundesbank unterstützte diese Entwicklung noch dadurch, dass sie zunächst die Kurssicherung kostenlos übernahm.

destreserven um 10 vH, nachdem sie bereits vorher die Rediskont-Kontingente der Banken beträchtlich gekürzt hatte.

Das mit der Diskonterhöhung verbundene Risiko eines Zurückströmens der im Ausland angelegten oder eines stärkeren Zustroms ausländischer Gelder konnte sie dabei um so eher eingehen, als sie sich mit ihren Masznahmen in Einklang mit der Geld- und Kreditpolitik anderer westlicher Länder befand. Zudem gehen, wie erwähnt, die Überschüsse in der Leistungsbilanz seit dem Frühjahr kontinuierlich zurück, so dass zur Abwehr der Devisenzuflüsse die Politik des niedrigen Zinses nicht mehr unbedingt betrieben zu werden brauchte, zumal der Bund dem inneren Geldkreislauf Mittel entzogen und in wachsendem Umfang Zahlungen an das Ausland geleistet hatte. Um jedoch auch nach der Diskonterhöhung dem Geldexport noch einen gewissen Anreiz zu bieten — vor allem aber, um ein Zurückströmen der im Ausland angelegten Gelder zu verhindern — übernahm die Notenbank die Kurssicherung in den letzten Monaten wieder kostenlos.

Auf dem Kapitalmarkt hat die Diskonterhöhung geradezu beruhigend gewirkt, da sie wegen ihres Ausmaszes der Spekulation auf eine weitere Zinserhöhung ein Ende bereitete. Die wiederholten Ankündigungen des Finanzministers, der Bund müsse in diesem Jahr in beträchtlichem Umfang auf den Kapitalmarkt zurückgreifen, hatten nämlich zur vorsorglichen Eindeckung der privaten Kapitalnehmer auf der einen und Zurückhaltung der Anbieter auf der anderen Seite geführt. Der Marktzins, der zu Beginn des Jahres fast auf ein Niveau von 5 Prozent gesunken war, hat sich nach der Diskonterhöhung bei etwa 6 Prozent stabilisiert. Ob allerdings dieses Niveau ausreichen wird, die Nachfrage zu einer spürbaren Zurückhaltung zu veranlassen, lässt sich gegenwärtig noch nicht übersehen.

Ausblick.

Insgesamt gesehen könnte man mit der wirtschaftlichen Entwicklung im vergangenen Jahr durchaus zufrieden sein, wenn die Beschleunigung des Wachstums nicht Spannungen im Gefolge gehabt hätte, die zwangsläufig zu Preissteige-

Die westdeutsche Zahlungsbilanzsituation
in Mrd. DM

	Saldo im Waren- und Dienstleistungsverkehr			Saldo der unentgeltlichen Leistungen und des Kapitalverkehrs				Saldo der Leistungs- und Kapitalbilanz
	insgesamt	davon		insgesamt	davon			
		Warenhandel	Dienstleistungen		unentgeltliche Leistungen	private Kapitalleistungen	öffentliche Kapitalleistungen	
1956	+ 5,50	+ 2,67	+ 2,83	- 1,00	- 1,11	+ 1,02	- 0,91	+ 4,50
1957	+ 7,70	+ 4,09	+ 3,61	- 4,28	- 1,65	+ 0,13	- 2,76	+ 3,42
1958	+ 8,83	+ 5,61	+ 3,22	- 4,84	- 1,65	- 1,26	- 1,93	+ 3,99
Jan./Sept. 1957	+ 5,56	+ 2,86	+ 2,70	- 2,38	- 1,23	+ 0,96	- 2,11	+ 3,18
Jan./Sept. 1958	+ 6,33	+ 4,03	+ 2,30	- 4,11	- 1,32	- 1,22	- 1,57	+ 2,22
Jan./Sept. 1959	+ 5,50	+ 3,86	+ 1,64	- 9,37	- 2,05	- 3,50	- 3,82	- 3,87

Quelle: Deutsche Bundesbank

Umschwung in der Zinsentwicklung.

Als jedoch die Gefahr konjunktureller Preissteigerungen immer sichtbarer heraufzuziehen begann, änderte die Notenbank ihren bisherigen Kurs. Hatte sie ihre Politik bis in den Spätsommer hinein darauf abgestellt, den Trend sinkender Zinsen zu unterstützen, um den Geld- und Kapitalexport anzuregen und auf diese Weise ein Gegengewicht gegen die anhaltenden Überschüsse der Leistungsbilanz zu erhalten, so zog sie nun den Diskontsatz innerhalb kurzer Zeit wiederholt an, und zwar von $2\frac{3}{4}$ auf insgesamt 4 Prozent. Gleichzeitig erhöhte sie die Sätze für die Min-

rungen führen und somit die gerade mühsam erreichte Stabilität des Preisniveaus erneut gefährden. Gewisz lassen sich derartige Spannungen mit all ihren unerwünschten Folgen in einem marktwirtschaftlichen System nicht immer vermeiden, bedenklich aber ist, dass im umgekehrten Fall die Preise nicht die gleiche Beweglichkeit nach unten zeigen. Deshalb kommt es in den kommenden Monaten in erster Linie darauf an, einem Weitergreifen des Preisauftriebs zu begegnen, ohne dabei das gesamtwirtschaftliche Wachstum zu beeinträchtigen.

Die Gefahren der Übersteigerung sind gegenwärtig be-

In de Verenigde Staten is het economisch herstel reeds eind 1958 ingetreden; het zette zich in 1959 voort. De produktie en het reëel inkomen per hoofd der bevolking bereikten nieuwe hoogtenpunten. Enkele te-leurstellende feiten waren: de staalstaking, het tekort op de betalingsbalans en de omvang van de werkloosheid. De algemene vooruitzichten voor 1960 zijn gunstig. De gevolgen van de staalstaking zullen nog gedurende maanden hun invloed doen gelden. Zo zal het geruime tijd duren voor de voorraden weer op peil zijn. De investeringsplannen van het bedrijfsleven voor 1960 doen een hoog niveau van bedrijvigheid verwachten. De monetaire autoriteiten zullen ongetwijfeld al het mogelijke doen om inflatie te voorkomen. De grootste onzekerheid schuilt wellicht in de ontwikkeling van de verhouding tussen werkgevers en werknemers; kostbare stakingen zijn geenszins uitgesloten. Het feit, dat 1960 een verkiezingsjaar is, zal naar verwachting de gang van zaken in het bedrijfsleven niet merkbaar beïnvloeden.

The United States economy in 1959

Production and national income reached all-time highs in 1959. At some time during the year almost every sector of the economy reached a new peak. Nevertheless most observers would probably class the year as one of more than minor disappointments. Perhaps Americans expect too much from the economy. Undoubtedly the frequent admonitions that we are not doing well enough to match the Russians make us more uneasy than would the normal dissatisfactions which underlie the drive for a better life. Any special disappointment with 1959, however, can be explained largely by particular developments such as a long, costly, and still unsettled strike in the steel industry, clear evidence that the balance-of-payments deficit poses disturbing questions, and the persistence of more unemployment than seems consistent with the good society. Moreover, some of the chronic problems of the past — inflation, depressed areas, urban congestion and deterioration, and financing education to identify only a few — seem no nearer solution. Yet real income per capita reached the highest level ever.

Total national output ¹⁾.

The recovery which was clearly on the way at the end of 1958 carried through about as well as could have been

¹⁾ All figures in this section are seasonally adjusted annual rates.

hoped until halted late in the autumn by the steel strike. Gross national product was about \$ 457,000 million at the beginning of the year, \$ 485,000 million in June, and little if any less in early December. At mid-year manufacturing output was above that of early 1958 by more than one fifth; the most marked recovery was in durable goods. Production of services, which had never fallen significantly, continued its rise so that in June consumer spending on services was at a rate of \$ 119,000 million, well over one third of total consumer spending of \$ 311,000 million.

Gross domestic investment rose from \$ 51,000 million to \$ 78,000 million in the year ending in June. Inventory accumulation reached the rate of \$ 10,000 million. The vigorous rise in construction was reversed in the summer, in part at least because of steel shortages and monetary restraint. Personal saving changed little. Undistributed corporation profits, however, were considerably more than twice the early 1958 rate, a reflection of a rise in after-tax profit from \$ 16,300 million to \$ 27,000 million. Depreciation allowances now finance about \$ 40,000 million of gross business investment. Approximately 1,300,000 housing units will be built this year, roughly one tenth above the average for this decade.

Employment and population.

Employment in September (excluding the armed forces)

(vervolg van blz. 1118)

sonders grosz, weil bei an sich schon hohen Auftragsbeständen die Nachfrage aus dem In- und Ausland aller Voraussicht nach auch in den kommenden Monaten rasch wachsen wird. Sodann is mit kräftigen Steigerungen der Lohn- und Gehaltssätze zu rechnen, zu denen sich im Laufe des Jahres noch beträchtliche Aufbesserungen der Sozialeinkommen hinzugesellen, so dasz sich dann auch noch die Nachfrage der privaten Haushalte beschleunigen wird.

Demgegenüber stehen die bisher schon weitgehend ausgelasteten Kapazitäten und ein nahezu leerer Arbeitsmarkt. Zwar wird ein Teil der im vergangenen Jahr getätigten

Investitionen die Kapazitätsgrenzen etwas erweitern, dies dürfte allerdings kaum ausreichen, um ein weiteres Auseinanderlaufen von Angebot und Nachfrage zu verhindern. Sollen weitere Preissteigerungen wirksam verhindert werden, so gibt es gegenwärtig nur die Möglichkeiten, die Einfuhr kräftig zu erhöhen oder aber auf eine Dämpfung der Nachfrage hinzuwirken. Einer Erhöhung der Einfuhr wäre schon deshalb der Vorrang einzuräumen, weil dadurch das vorläufig zwar verdeckte, aber immer noch vorhandene Problem der Überschusssituation Westdeutschlands der Lösung näher gerückt würde.

- Essen.

Dipl. Volksw. B. FILUSCH.

was 66 million, about 1,800,000 above that at the same time in 1958. While this is a good showing, unemployment never fell below 3,200,000 and averaged nearly 4,000,000. For most of the year it was over 5 per cent of the labor force. Most of us think this is too great. Why does the total stay so high? Near the end of the year, of course, nearly 300,000 were unemployed as a direct result of the steel strike (strikers themselves are not tabulated as unemployed). Moreover, the method of compiling the estimates leads to the inclusion among the unemployed of an unknown number of people who do not really want work. Even though there are hundreds of thousands of jobs open but not filled — we have no good figures on the number — these are not cited as an offset to unemployment. Thus the unemployment problem is smaller than popularly assumed; still, it unquestionably presents a haunting challenge.

A special Congressional investigation now in process seeks to clarify the problem. We may well find that a high-level economy undergoing constant change may require more frictional unemployment than some of us have hoped for. (Obviously — or it ought to be obvious — the actual unemployment is probably much less than accepted as normal much of the year in an agricultural economy). How serious, really, is the lack of skills needed on the new jobs? How can mobility be raised from a level which must now be high by any reasonable standards? Why do depressed areas not recover more fully and rapidly in a generally prosperous economy? What can be done to reduce the fact, and even more the fears, of technological unemployment?

The stupendous population growth — 1.8 per cent a year — continues. In the last 10 years we have added 26,000,000 and in the last 4 years as many people as live in the Netherlands. The 200,000,000 point, roughly double that at the time of World War I, will be reached rather sooner than expected only a few years ago — by about 1967 — and then, unless conditions change in ways not now evident, we shall go higher and higher to 300,000,000 before the end of the century.

While this soaring growth is not new, I sense that 1959 did bring one noteworthy change — a marked increase in the awareness of the problems, both ours here and those abroad. Respect for religious convictions tends to make for caution in public discussion in print and on the air, but several forthright and challenging statements have appeared this year. The country has been alerted as never before to the inevitability of change with which we are as yet sadly — to some degree blindly — unprepared to deal. Public policy on population growth has not changed. Some states still forbid, or put obstacles in the way of, the dissemination of information on birth control and the sale of contraceptives. Our governmentally financed foreign aid programs provide no help for family planning. Quite possibly, however, the growing awareness of the public that sometime something must be done will lead to constructive discussion and action. Few of us yet seem confident of what would be the wisest policy.

Labor management relations.

Satisfactory labor-management relations rarely make news. Innumerable new employer-employee collective bargaining agreements were negotiated during 1959 without serious strain. In general they provided wage and fringe increases which in percentage terms were rather less than

on many occasions since World War II but still often above increases in productivity. A few major developments did make news.

Outstanding was a strike of nearly 500,000 workers which closed down 85 per cent of the steel industry for nearly 4 months. No settlement has yet been reached, but workers are back on the job temporarily under a court order which must expire in January²⁾. What really divides the two sides whose mutual interest must completely overshadow any issues of disagreement? Although there is probably some truth in the statement that the dispute quickly hardened into a struggle for prestige and power more than for economic advantage, important economic issues are involved. The companies appear determined to avoid wage increases which will require price increases or a material reduction in profit. The industry says that wage-induced inflation must stop. The union argues that profit margins are high enough to permit considerably greater wage (and fringe) increases than the employers have offered.

An even more divisive issue, however, is that of working rules. A decade ago most of the companies agreed to a contract clause which provides that in general the practices established by custom are to continue. Now the companies insist upon a much greater freedom to determine the size of crews and the labor to be used on various jobs. They wish to be free to manage and to take advantage of new technology — while promising all reasonable consideration for the men involved. They have refused, however, to indicate what specific changes they would try to make if they were free to do so. Union leaders, with strong support from the rank and file, bitterly oppose giving up the existing provision and refused the offer of management to arbitrate the issue.

This strike causes deep concern. Two massive concentrations of power are pitted against each other. The public has no effective protection. The situation today is more perplexing than in the past. The easy days of post-war inflation, easy for business and unions, have ended. The passing of large wage increases to the public in the form of higher prices is no longer possible except at the risk of much more than minor loss of sales and unemployment. The two great power groups do not yet know how to work together harmoniously except in an environment of inflation.

A second major development has been the announcement by railroad managements of their firm intention to fight for the reduction of „featherbedding”, the employment of more workers than are needed. The railroads have begun a campaign of publicity, arguing that competition makes the continuation of wasteful labor practices intolerable. The unions are fighting back. They point out that man-hour productivity on the railroads has risen strikingly and that many of the rules serve a useful public purpose by enhancing safety and assuring workers fair treatment. Unfortunately, both unions and employers have taken firm positions and show little willingness to compromise. A huge railroad strike next year is not out of the question³⁾.

²⁾ Use of the same legal power sent striking dockworkers back to the piers promptly after they went on strike in early autumn. It appears probable that this strike will resume late in December, for no settlement is in sight.

³⁾ The railroad industry continues to have more difficulties than most others. Some lines prosper nicely, and others are in moderately satisfactory physical and economic condition. Those in the East, however, generally suffer from a variety of difficulties for which no adequate solutions are in prospect.

A third development was Congressional legislation to prevent corruption in labor unions and to protect union funds; the law also prohibits or restricts the use of certain practices which unions have found effective but which unquestionably hurt persons and businesses having no connection with the issues in dispute. Leaders of the union movement had favored legislation against racketeering in unions, but they found the other provisions bitterly distasteful. After their successes in getting friends elected to Congress in 1958, this defeat was a discouraging surprise.

Prices, wages and monetary policy.

The upward creep of prices continued despite the persistence of considerable unemployment and a drop in food prices. The rise was about one per cent and was distributed rather generally, but with the cost of services (including medical care) increasing more than twice as much as the average. The 1957-58 recession brought no drop in the indices of either consumer or wholesale prices. In November the consumer price index hit its all-time peak, more than one fifth above that of 1950.

Average hourly earnings in all manufacturing rose about 3 per cent to \$ 2.21 in the year to September. In building construction the increase to \$ 3.22 was nearly 4 per cent. Weekly earnings vary widely. Steel workers averaged over \$ 120 a week in the first 6 months compared with the average for all manufacturing of nearly \$ 90 and for retailing of about \$ 66.

The monetary authorities leaned toward restraint. Acting on the principle that any changes they make will affect the course of economic events only after a considerable lag, Federal Reserve officials began to „tighten” money while unemployment was still much above desirable levels. Criticisms of “tight” money come from many sources. Short-term interest rates at the end of 1959, around 4.75 per cent, were nearly double the 1958 average. Long-term rates had also risen though much less because they had fallen only slightly in the recession. High quality corporate bonds were yielding nearly 5 per cent in November 1959. By historical standards such rates are hardly “high”. Nevertheless there is criticism. Some is directed against the rates and some against the availability of funds. Builders complained that plans for housing construction had to be curtailed because mortgage funds were inadequate. Curbing a boom is never popular.

Balance-of-payments deficit.

Gold losses in 1958 caused some, but not great, concern in the United States. Another year has left no doubt that the forces operating in 1958 were not transitory. In fact they have gathered strength. The number of articles and speeches on balance of payments has suddenly multiplied far beyond anything one would have expected 2 years ago. The balance-of-payments deficit in 1959 will exceed \$ 4,000 million, bringing the two-year total to over \$ 7,000 million. No economy can withstand such strain indefinitely. The United States, by good fortune, is well protected with huge gold holdings and, I think, good credit. No crash program is needed. We can afford the time for wise adjustment. Economists recognize that what has occurred recently benefits the United States as well as others. As other economies acquired gold and nearly \$ 19,000 million of liquid dollar assets, their ability to trade and compete has grown. The improvement in liquidity throughout the free world will aid international trade and investment, speed

the movement toward freer convertibility, and ease the shift toward reduction in trade barriers. Few if any countries may yet feel themselves as liquid as they would like. Dozens more may still have less freedom for maneuver than is needed for the freedom which is consistent with optimum use of their resources. In a global sense, however, the “dollar shortage” must be considered history.

What, then, has happened in the few years since “dollar shortage” was a burdensome and apparently endless plague on the world? There have been many changes of many kinds ⁴⁾. At least three deserve comment. (1) United States purchases of goods and services abroad have risen much more than foreign purchases here. (For a brief time this year our merchandise imports exceeded exports). (2) Our military expenditures abroad have gone up, and government grants for development aid and related foreign assistance have remained nearly as high as in the early 1950's. (3) U.S. investment in foreign lands is running at an annual rate well over twice that of a few years ago. U.S. private and governmental assets abroad are now about \$ 25,000 million greater than all foreign assets in this country and claims against us.

As the table below indicates, 1959 brought some gold loss. Most of the adjustment took the form of foreign acquisition of liquid dollar assets. Obviously, some change in our economic relations with the rest of the world is essential. What will it be?

Balance of payments of the United States 1956 and 1959
(annual rate during first 6 months)

	Millions	
	1956	1959
Exports of merchandise	\$ 17,400 a)	\$ 15,800
Imports of merchandise	— 12,800	— 15,000
Investment income, net	2,000	1,800
Transportation, travel, and miscellaneous services, net	300	200
U.S. military expenditures abroad b) ..	— 3,000	— 3,200
Private remittances, net	— 500	— 600
Government grants	— 1,900	— 1,800
Private capital	— 3,000	— 2,000
Government capital	— 600	— 800
Foreign capital	500	400
Errors and omissions	600	1,000
Over-all payments balance	— 1,000	— 4,000
Sales of gold by U.S.	— 300	1,000
Increase in foreign liquid dollar holdings	1,300	3,000

a) This total was swollen by petroleum exports following the closing of the Suez Canal.

b) Military aid in the form of equipment purchased with dollars in the United States is *not* included. Expenditures abroad by U.S. servicemen and their families, however, are included and account for a considerable part of the net amount shown here.

Source: Federal Reserve Bank of New York, *Monthly Review*, November 1959. Because of rounding components may not add to totals.

Two things will *not* come within the foreseeable future. (1) There will be no change in the dollar price of gold (no devaluation of the dollar). (2) Neither will there be domestic deflation to force a “classic” type of adjustment. Restraint to prevent more inflation, yes, but not enough to force a contraction bringing appreciable unemployment! A third possibility is also out of the question under present conditions—exchange restrictions.

I find more difficulty in predicting what will develop except that pressures to reduce both military spending abroad and foreign aid will certainly grow. The recent ruling that development aid funds must ordinarily be spent in this country has aroused much criticism but perhaps

⁴⁾ I analyze some parts of the problem in more detail in a forthcoming article in Banque Nationale de Belgique, *Bulletin d'Information et de Documentation*.

more support. It can have little direct effect. Foreign lands which retain their restrictions against dollar purchases will hear more from the United States. More aggressive efforts to export agricultural surpluses are probable. Another likely prospect is an increase in the agitation for increases in tariffs and other restrictions on imports. That such moves can occur is suggested by the 1959 shift from "voluntary" to compulsory restriction on imports of petroleum; this was not an outgrowth of concern over foreign exchange but rather a result of the political influence of domestic producers of oil. Leadership in both parties, however, seems strongly committed to expansion rather than restriction of world-trade.

Increasingly, business leaders tell each other and workers that they must exert themselves more energetically if they are to match and surpass foreign competitors in offering good value. Are we pricing ourselves out of foreign markets? In some cases we undoubtedly have done so, but that our basic competitive position remains strong is indicated not only by the volume of our exports but also by two recent studies focused directly on the problem of costs here and abroad.

Government finance.

The financial operations of the national government have become so complex that a brief, accurate summary is impossible. In general, however, the Treasury during this calendar year will receive more dollars than it pays out but this cash surplus will be too small to affect the national accounts. Last year conditions were strikingly different. During the closing months the Treasury was running a cash deficit which from August 1958 through January 1959 came to \$ 11,100 million, a truly huge amount. Undoubtedly it was this deficit which helped explain the speed and vigor of the recovery. That it did not lead to more inflation can be accounted for by the existence of unutilized productive capacity. For this financial year the Treasury will collect and pay out about \$ 95,000 million. (Roughly \$ 79,000 million of spending is in "the budget"; the rest is for social insurance, the highway program, and miscellaneous purposes which for reasons I find difficult to accept are not included in budgetary totals).

The tremendous cost of national defense, \$ 46,000 million or so, continues as a terrible drain on the economy. Worse still, we are constantly told that expenditures are not really enough to keep us abreast of the Russians in research and in the equipment of our armed forces with the most modern of weapons. Unless international affairs take a decided turn for the better, our military spending will increase as new and very expensive weapons systems are purchased to replace present equipment, which only recently was the last word in scientific development.

The colossal waste for farm subsidies continues at about \$ 6,000 million a year. One wonders how any literate society having the voting franchise tolerates the utter madness of the present system. No one can doubt any longer that it is fundamentally wrong, a costly failure in almost every relevant respect. For a few key products we are attempting to maintain a price level and a structure of relative prices geared to a distant past. Meanwhile consumer tastes have changed, and farm productivity has soared magnificently (far more rapidly than has productivity in manufacturing). Restrictions on acreage plantings are inadequate because officials will not force the extreme limits needed to balance supply and demand at the prices

Congress undertakes to maintain. The inevitable result is the building of great surpluses, soon to be almost \$ 9,000 million after years of heroic efforts to sell and give away food and cotton abroad and to some extent at home.

The Democratic Congress elected in 1958 was more restrained in voting appropriations than might have been forecast a year ago. It did, however, go beyond President Eisenhower's judgment of the public interest, and he vetoed some of the more ambitious spending programs. Having set a balanced budget or a modest surplus as the objective for which he would really work, he must have felt gratified with the result. He even succeeded in getting a small increase in taxes (on gasoline to help finance the highway program).

Little prospect of tax reduction exists. Somehow, spending seems destined to rise as much as growing national income raises tax receipts. Federal tax reform, however, is a lively issue at the moment. Congress has undertaken an exhaustive study of the personal and corporation income taxes. Scores of students of taxation from universities, the professions, business, and research organizations were asked to prepare papers on specific topics. The results have been published in three volumes, and Congress has begun public hearings to consider the findings and recommendations. The basic approach of the Congressmen sponsoring the project is to see whether "loophole" closing may not so enlarge the tax base that tax rates can be reduced greatly. Probably everyone agrees on the merit of the general principle but not on specific changes.

The Treasury is impeded in its management of our public debt by a ceiling of 4.25 per cent which it may offer on bonds running for more than 5 years. This foolish restriction is a hangover from World War I. In spite of strong urgings from the President, Congress refused to remove or raise the limit. The complications of domestic politics rather more than Congressional ignorance of economic principles account for this action. The federal debt rose above \$ 290,000 million; so much of it is short term that management presents a continuing and difficult problem. The present Treasury officials show firm determination to avoid inflationary management.

State and local government spending rose to about \$ 55,000 million, over \$ 300 per capita. Although total spending has more than doubled since 1950, the "unfinished business" seems as great as ever. But where can we get the money?

The economic outlook.

The general outlook is promising. The distortions resulting from the steel strike will certainly prove important for several months. Inventories, for example, are now low and poorly balanced. Even if the strike is not resumed, a considerable time will be needed to rebuild inventories. During this time the economy must expect the stimulation associated with investment in inventory. Although few if any industries reached capacity production this year, the level of activity cannot rise a great deal before encountering bottlenecks. Business plans for spending on plant and equipment indicate more than a year, at least, of high-level activity which might easily generate a real boom. The monetary authorities, however, seem determined to use their mighty powers as best they can to prevent inflation and the development of conditions which are likely to cause trouble later. Perhaps the biggest uncertainty is the trend of labor-management relations; costly strikes are

Engeland heeft een goed jaar achter de rug. De convertibiliteit van het pond voor niet-ingezetenen heeft een heilzame werking gehad. De buitenlandse handel gedijt, de betalingsbalans is gezond. De industriële produktie is sinds het begin van het jaar met 8 à 9 pCt. gestegen; de industrie werkt echter nog niet op volle capaciteit. Het prijs- en kostenpeil is ongewijzigd gebleven. Het werkloosheidscijfer is sinds juni weinig veranderd. Het belastingpeil is verlaagd. De overheidsuitgaven zijn evenwel nog zeer hoog, doch de spaarzin is de laatste jaren sterk toegenomen. De voorspoed van het afgelopen jaar zou tot nieuwe looneisen kunnen leiden, welke de stabiliteit van de kosten van levensonderhoud in gevaar zouden brengen en de inflatiespiraal weer in werking zouden doen treden, met alle daaraan verbonden gevolgen voor de uitvoer en de interne welvaart. Wanneer Engeland echter de inflatie buiten de deur kan houden, zijn de vooruitzichten voor 1960 gunstig te noemen.

De Britse economie in 1959

Wie onderzoeken wil, wat het afgelopen jaar voor de Britse economie te zien heeft gegeven, moet verder terugzien, wanneer hij de opmerkelijke veranderingen, die zich voltrokken hebben op hun juiste waarde wil schatten. „Opmerkelijk” is geen overdrijving, wanneer men bedenkt, dat het in september 1957 nodig was de discontovoet van de Bank of England van 5 pCt. op 7 pCt. te brengen. Deze drastische stap was nodig om de scherpe daling der goudreserves in het derde kwartaal van 1957 tot staan te brengen: van juni tot september 1957 waren zij met £ 189 mln. gedaald; van september 1957 tot juli 1958 bedroeg de netto stijging evenwel niet minder dan £ 351 mln.; dit niettegenstaande het feit, dat de tot de zgn. „sterling balances” gerechtigden (nog uit de oorlog daterende schulden) gedurende die latere periode £ 135 mln. hadden opgenomen — het grootste deel van dit bedrag door India. Het totaal der goudreserves bedroeg eind 1957 £ 812 mln., een jaar later £ 1.096 mln. en eind juni 1959 £ 1.133 mln. Dit laatste cijfer is nog steeds niet hoog te noemen, maar betekent niettemin een grote verbetering vergeleken met de onheil-

spellende ontwikkelingen in 1957, die tot zo scherpe overheidsmaatregelen leidden.

Het hoogtepunt van de politieke en economische malaise viel in het najaar van 1957, politiek: de reactie tegen Suez en economisch: een steeds verder gaande inflatoire ontwikkeling, in de eerste plaats toe te schrijven aan looninflatie, dit ondanks het beleid van bestedingsbeperking (in Engeland als „credit squeeze” aangeduid), dat al sinds 1955, zij het niet erg consequent, was toegepast. De toenemende inflatie wekte ongerustheid in het buitenland, dat zijn tegoeden op korte termijn begon terug te trekken. Men begon van devaluatie van het pond te spreken. Door nu de discontovoet op 19 september 1957 op 7 pCt. te brengen, toonde de Regering, dat het haar menens was. Als gevolg van kredietbeperkingen verminderde de vraag naar arbeidskrachten en daarmee de pressie van de vakbonden tot loonsverhoging (de laatste grote krachtmeting was de mislukte Londense busstaking in het voorjaar van 1958, die niet minder dan zeven weken duurde).

(vervolg van blz. 1122)

all too possible. Finally, 1960 will be a year in which we elect a new President. While an election campaign must create some uncertainty, there is not now much reason to fear that the differences between parties and candidates will have appreciable effect on business during the next year.

Concluding comment.

Let us close with mention of a few points, some of which are perhaps of greater importance for the long run than any year-to-year change in what has been discussed. The pace of technological progress gathers speed; the \$ 11,000 million spent on research and development is more than 3 times that of a decade ago (in constant prices). More and more people are getting more and better education, but we hear as much as ever about the need for improving our educational system. Rural domination of state legislatures and even of Congress continues; one result is that

the public sector adapts less rapidly and effectively to the requirements of an increasingly urban society than we need. The recession had at least one beneficial effect; it induced businesses to seek energetically to eliminate inefficiency and to introduce better methods of controlling costs. Several large businesses are encouraging their personnel from top to bottom to take an active interest in politics and civic affairs at all levels of government. Business support for efforts to raise public understanding of economic issues has increased a little. Federal enforcement of anti-monopoly legislation is certainly no weaker, and perhaps even stronger, than ever before. An exhaustive study of the system of money and finance is well under way. Productivity rises; but experts disagree on the rate and even more about how we compare with Russia. Finally on this list, America's resources, public and private, going abroad to help raise world income accomplish much, but no one seems satisfied with the rate of progress.

Columbia University, New York City. Prof. C. LOWELL HARRISS.

Een periode van relatieve loon- en prijsstabiliteit was voor het eerst sinds de oorlog begonnen. De toenemende werkloosheid, die in januari 1959 met 2,8 pCt. haar hoogste stand bereikte en in vergelijking met elders dus nog niet overmatig te noemen was, leidde intussen tot ongerustheid in regeringskringen. Immers, sinds de oorlog heeft iedere regering, die de gunst van de kiezers niet wil verliezen, de taak om voor „full employment” te zorgen. Geholpen door de financiële maatregelen, waardoor buitenlandse fondsen werden aangetrokken, door gunstige „terms of trade” (in de eerste helft van 1958 daalden de invoerprijzen met 7½ pCt., die van de uitvoer daarentegen slechts met 1 pCt.), waren de reserves, zoals reeds gezien, aanzienlijk gestegen. Midden 1958 scheen dan ook de tijd gekomen om de strenge in september 1957 (en trouwens ook daarvoor) getroffen maatregelen geleidelijk aan te verzwakken. In juli werden de beperkingen op de omvang van bankvoorschotten ingetrokken; het verstrekken van leningen op lange termijn werd in ruimere mate toegestaan. In september en oktober werden de bepalingen, die ten doel hadden paal en perk te stellen aan het kopen op afbetaling eerst verzacht, daarna opgeheven. De discontovoet werd geleidelijk aan verlaagd tot 4 pCt. in november 1958, waarop hij is blijven staan. Daarna volgden positieve maatregelen om de economie weer op gang te brengen, zoals belastingvermindering, aanmoediging van overheidswege om te investeren, pensioenverhogingen.

Ontwikkeling van het kopen op afbetaling.

Een aantal invloedrijke economen, geleid door de voormalige Staatssecretaris van Financiën, Enoch Powell, heeft weliswaar de mening uitgesproken, dat het plotselinge vieren van de teugels gevaarlijk zou zijn en, evenals bij vroegere gelegenheden, tot inflatoire loon- en prijsstijgingen en, ten gevolge daarvan, tot onzekerheid in het buitenland en pressie op het pond sterling zou leiden, doch daarvoor scheen vooralsnog geen reden. De „credit squeeze” had namelijk tot gevolg dat de produktie-capaciteit, zowel in de verbruiks- als in de kapitaalgoederen producerende industrieën, in belangrijke mate ongebruikt bleef. Zo was minder dan 80 pCt. van de staalindustrie benut. Bovendien was er, zoals reeds opgemerkt, een bescheiden arbeidersreserve.

Deze beide factoren bleken ruim opgewassen tegen de „boom” in verbruiksgoederen, die zich vanaf het najaar 1958 begon af te tekenen. Die boom, mogelijk geworden door de verlokkelijke voorwaarden van het in ere herstelde afbetalingssysteem, heeft vooral de verkoopcijfers van de zgn. duurzame verbruiksgoederen doen stijgen, zoals auto's, stofzuigers, ijskasten, televisietoestellen, maar ook textielgoederen, gramfoonplaten; zelfs het vervoer per trein, per vliegtuig en te water valt er tegenwoordig onder. De totale onder deze categorie vallende schuld steeg van £ 525 mln. in november 1958 tot £ 807 mln. eind oktober 1959 en het eind is nog niet in zicht. Op het ogenblik vertegenwoordigt dit instituut weliswaar niet meer dan 8 pCt. van alle aankopen, maar het klasse-element — de gedachte, dat dit soort van zaken doen de middenstand niet past — komt steeds meer op de achtergrond.

Produktie, in- en uitvoer en betalingsbalans.

Van maart 1959 af begon de gewijzigde situatie zich in de produktiestatistiek te manifesteren. De industriële produktie-index stond ongeveer 4½ pCt. hoger dan het

jaar daarvoor, wat overigens voor een niet gering deel toe te schrijven was aan het feit, dat de produktie per hoofd in het eerste kwartaal van 1959 met niet minder dan 3½ pCt. gestegen was in vergelijking met het eerste kwartaal van 1958. Belangrijker nog: de waarde van de uitvoer lag in het tweede kwartaal van 1959 7 pCt. hoger dan in het eerste. Het derde kwartaal heeft een nieuwe vooruitgang van ruim 3 pCt. op het tweede te zien gegeven. Volgens schatting van het Ministerie van Handel was de uitvoer in de eerste tien maanden van 1959 4 pCt. hoger dan in de corresponderende periode van 1958. De uitvoer naar geheel Noord-Amerika steeg veel sterker, nl. met 28 pCt. en die naar de Verenigde Staten zelfs met 38 pCt. (hiervoor is de automobielenindustrie in de eerste plaats verantwoordelijk). Daartegenover daalde de uitvoer naar de Gemeenebestanden in belangrijke mate als gevolg van de invoerbeperkingen in Nieuw-Zeeland en de toenemende concurrentie van West-Europa en de Verenigde Staten in Australië. In de eerste negen maanden van 1959 steeg de waarde van de invoer met 5 pCt., zodat september een nadelig verschil tussen in- en uitvoer vertoonde van £ 72 mln. Zelfs oktober leverde, ondanks een record uitvoercijfer van £ 306 mln., nog een nadelig saldo van een kleine £ 40 mln. op.

De geschetste ontwikkeling betekent uiteraard niet zonder meer een terugkeer naar de toestand van voortdurende tekorten op de betalingsbalans, die tot het nemen van paniekmaatregelen zou dwingen. Immers dank zij zijn onzichtbare uitvoer had Engeland op 30 juni een gunstig saldo van £ 142 mln. op zijn betalingsbalans dat, naar zich laat aanzien, aan het eind van het jaar tot ongeveer £ 200 mln. zal zijn aangegroeid.

Hoe staat het met de goudreserves? Zoals reeds gezien, bedroegen deze eind 1958 £ 1.096 mln. en eind juni van dit jaar £ 1.133 mln. Eind oktober waren zij gedaald tot £ 1.080 mln., maar daarvoor bestaan bijzondere redenen. In de eerste plaats werd dit jaar aan het Internationale Monetair Fonds \$ 200 mln. betaald als deel van de verhoogde bijdrage tot het kapitaal van dat Fonds. Bovendien had eind oktober 1959 een vervroegde aflossing plaats van een deel van het drie jaar geleden van de Amerikaanse Export-Import Bank ontvangen krediet van \$ 500 mln, dat eerst tussen 1960 en 1965 zou moeten worden terugbetaald. Een bedrag van \$ 250 mln. werd nu reeds afgelost.

Engeland heeft dus zijn kracht dit jaar gebruikt om de in 1956/57 door de Regering aangegane schulden te betalen en aan andere verplichtingen te voldoen in plaats van zijn goud- en dollarreserves te doen toenemen. Dat deze nieuwe kracht eveneens gebruikt wordt om het internationale monetaire verkeer te liberaliseren, blijkt hieruit, dat het maximum van £ 100 aan buitenlandse valuta, dat voor overzeese reizen was vastgesteld, op 1 november is komen te vervallen, terwijl ook de meeste invoerbeperkingen op dollar (en Europese) goederen zijn opgeheven. Dit wil intussen niet zeggen, dat alle buitenlandse staatsschulden zijn afgelost: er blijft nog steeds \$ 4.000 mln. over van de vlak na de oorlog aangegane Amerikaanse en Canadese leningen.

Kapitaalinvesteringen.

In tegenstelling tot de vraag naar verbruiksgoederen is die naar kapitaalgoederen in het afgelopen jaar niet aanzienlijk verbeterd. Hieruit blijkt, dat het herstel zich nog niet volkomen heeft doorgezet. Vandaar dan ook, dat de aandelen van een aantal beroemde concerns — Vickers levert een goed voorbeeld — aan de fantastische koers-

stijgingen op de Londense effectenbeurs, die zich sinds 9 oktober, na de conservatieve verkiezingsoverwinning, hebben voorgedaan (het indexcijfer van „The Financial Times” voor gewone aandelen steeg van 268 tot boven 300 begin november), niet hebben meegedaan.

Wat de katoen-industrie betreft, is de Regering tot de conclusie gekomen dat, wil deze tak van nijverheid weer floreren, het nodig zou zijn om de helft van de spinnerijen en 30 pCt. van de weefgetouwen overbodig te verklaren. De industrie is gretig op deze voorstellen ingegaan — bijna te gretig, zodat het aanbod van textielprodukten in de komende maanden misschien niet op alle punten aan de vraag zal kunnen voldoen. De Regering zal twee derde van de kosten, verbonden aan het afdanken van machines en een derde van de kosten van modernisering en vernieuwing op zich nemen. De totale uitgaven over een periode van vijf jaar zullen de Staat op ongeveer £ 30 mln. komen te staan en voor de industrie zelf nog eens £ 42 mln. belopen. Geen goedkope operatie, maar toch waarschijnlijk de moeite waard om een industrie met een lange lijdens-geschiedenis te saneren.

Rol van het bankwezen.

De expansie van de afgelopen achttien maanden had haar beslag niet kunnen krijgen zonder de uitzonderlijke activiteit, die door de particuliere banken aan de dag is gelegd. Met de verklaring van de Minister van Financiën, Heathcoat Amory, in juli 1958, dat hij zijn verzoek aan de banken, om bij het verstrekken van voorschotten het peil van vorig jaar niet te overschrijden, niet behoeft te herhalen, kwam een eind aan de beperkingen, die gedurende een periode van bijna twintig jaar van overheidswege aan het bankwezen waren opgelegd.

De banken reageerden onmiddellijk, zoals blijkt, wanneer men de voorschotten over twee perioden met elkaar vergelijkt: van september 1957-september 1958 bedroegen deze £ 73 mln.; een jaar later waren zij tot £ 710 mln. gestegen. Hoe had de financiering van deze enorme kredietuitbreiding plaats? Hoofdzakelijk door de verkoop van effecten. Het effectenbezit van de banken daalde in dezelfde periode mét niet minder dan £ 414 mln. Daarnaast werd de liquiditeit, d.w.z. de verhouding tussen liquide activa en bruto deposito's, belangrijk verminderd, zodat men nu kan zeggen, dat de banken de liquiditeitsgrens van 30 pCt. veel dichter genaderd zijn dan in de periode van de „credit squeeze”.

De vrijheid om zonder beperkingen van bovenaf voorschotten te verstrekken werd door de banken gevierd met de creatie van de „persoonlijke lening”, welk stelsel door drie van de „Grote Vijf” werd ingevoerd; andere banken maakten bekend, dat verzoeken tot grotere „overdrafts” in welwillende overweging zouden worden genomen. De Midland Bank is het verst gegaan. In september van dit jaar kondigde zij een plan aan voor de verstrekking van leningen op lange termijn aan boeren en in november voor de financiering van kleine zaken, waarbij gedacht wordt aan bedragen van ongeveer £ 10.000, die in een termijn van vijf tot tien jaar aflosbaar zouden zijn. Maar ondanks de publiciteit voor de persoonlijke leningen, schijnt de grote stijging van door de banken verleende voorschotten hoofdzakelijk te verklaren door de toeneming van krediet aan het bedrijfsleven.

Commissie-Radcliffe.

De commissie-Radcliffe had tot taak de werking van

elk aandeel

'Vereenigd

Bezit van

1894'

vormt in

feite een

deskundig

samengestelde

aandelen-

portefeuille

Dit is mogelijk, omdat 'Vereenigd Bezit' een beleggingsmaatschappij is, die de gezamenlijke inbreng van haar aandeelhouders belegt in ruim 150 zorgvuldig geselecteerde fondsen. Zodoende wordt een belang verkregen bij tal van bedrijfstakken in binnen- en buitenland. Elk aandeel 'Vereenigd Bezit van 1894' verschaft U een aantrekkelijk rendement met beperking van risico.

Alle banken en commissionairs kunnen U inlichten.

**N.V. VEREENIGD
BEZIT VAN 1894**

*De voordelen van aandelenbezit met
beperking van risico.*

WESTERSINGEL 84, ROTTERDAM

het monetaire stelsel in al zijn geleidingen te bestuderen. Na twee jaar studie bracht zij in augustus van dit jaar verslag uit. Hoewel zij uitdrukkelijk verklaarde, dat zij geen diepgaande wijzigingen in de bestaande regelingen had voor te stellen, deed zij niettemin zekere aanbevelingen.

Een aanbeveling van de commissie om de „intelligence staff” van de Bank of England te versterken, is door de de Bank zelf — zonder tussenkomst van de Regering — in praktijk gebracht. Over het geheel moet evenwel gezegd worden, dat — zoals uit het eind november gehouden Lagerhuis-debat is gebleken — het rapport door de Regering niet gunstig is ontvangen: de voornaamste aanbevelingen heeft zij verworpen.

Nemen wij allereerst het voorstel, volgens hetwelk de Minister van Financiën en niet de Bank of England een wijziging in de discontovoet zou moeten aankondigen. De huidige ambtsdrager, Heathcoat Amory, wees er in zijn rede op, dat het algemeen bekend is, dat er geen wijziging in de discontovoet kan worden aangebracht zonder zijn voorafgaande goedkeuring. Met de bestaande procedure wordt evenwel niet alleen aangeduid, dat hij het met de wijziging eens is, maar dat zij bovendien door de Bank wordt voorgestaan. Hij achtte het juist om deze twee elementen ook in de toekomst duidelijk naar voren te doen komen, zoals op donderdag 3 december bij de wekelijkse bekendmaking omtrent de rentevoet voor het eerst werd gedaan („De Bank of England heeft vandaag met goedvinden van de Minister van Financiën besloten, dat er geen wijziging in de rentevoet zal plaatsvinden”).

De commissie heeft zich ook beziggehouden met de betekenis van de discontovoet zelf voor het monetair beleid van de Regering. Zij kwam tot de conclusie, dat er in de afgelopen jaren te veel gebruik is gemaakt van monetaire maatregelen. Weliswaar gaf zij toe, dat men het niet geheel zonder het monetaire wapen kan stellen, maar zij was toch van oordeel, dat men het in de toekomst eerder in monetaire maatregelen op lange termijn zal moeten zoeken. Amory gaf met betrekking tot dit punt te kennen, dat de commissie de rol die het monetair beleid heeft te vervullen, heeft onderschat. Monetair en fiscaal beleid tezamen zijn in staat de economie krachtig te beïnvloeden, aldus de Minister.

Het behoeft geen verbazing te wekken, dat deze voorstellen door de Labour oppositie juist werden toegejuicht. Labour is immers van mening, dat de Bank of England het economische heft nog te veel in handen heeft en zou er dan ook de voorkeur aan geven, wanneer een (socialistische) Minister van Financiën de (lage) discontovoet zou bepalen. Aangezien Labour zich altijd tegen een hoge rentevoet, die duur geld meebrengt, verzet en het liever in invoerbepalingen en andere „direct controls” dan in monetaire maatregelen zoekt, is het begrijpelijk, dat ook de tweede aanbeveling de goedkeuring van Labour wegdraagt.

Ten slotte heeft de Regering het voorstel afgewezen om een permanente commissie, bestaande uit ambtenaren van de Bank of England, de Thesaurie en het Ministerie van Handel, in te stellen, welk van advies zou moeten dienen in alle aangelegenheden de coördinatie van het monetair beleid als een geheel betreffende. In plaats hiervan achtte Amory het beter om vertegenwoordigers van de Bank aan de reeds bestaande commissies toe te voegen. De socialisten zagen in het door de commissie-Radcliffe voorgestelde overkoepelende lichaam een instrument om een meer geleide economie te bevorderen.

Betrekkingen met Europa.

De mislukking van de in de O.E.E.C. gevoerde onderhandelingen, die tot een Europees vrijhandelsgebied hadden moeten leiden, heeft getoond, hoeveel verschil er tussen het Engelse en het continentale — vooral het Franse — denken bestaat. Het aanvankelijke Britse streven naar een uitsluitend industriële vrijhandelszone was ingegeven door de wens de eigen landbouw niet aan ongebreidelde Deense en Nederlandse concurrentie bloot te stellen. Het feit, dat de Britse landbouw zwaar gesubsidieerd wordt, heeft bij de bepaling van het Engelse beleid in werkelijkheid een veel grotere rol gespeeld dan de betrekkingen met het Gemenebest, die volgens het officiële standpunt deelneming aan de E.E.G. niet zouden toelaten, een standpunt overigens, dat lang niet overal in het Gemenebest, met name niet in Australië en Nieuw-Zeeland, wordt gedeeld.

Het misverstand tussen Engeland en de Zes bestond hierin, dat men in Britse regeringskringen meende er met economische concessies wel te zullen komen, maar er geen rekening mee hield, dat er met de E.E.G. niet alleen economische, maar ook politieke doeleinden worden nagestreefd, al zijn die dan ook niet zo verheven als soms wordt voorgesteld en al is van de supranationaliteit niet meer zoveel te bespeuren (een ontwikkeling, die een Brits toetreden overigens weer zou vergemakkelijken). Hoe dit alles zijn moge, de kansen op een „brug” tussen de Zes en de Zeven schijnen op het ogenblik niet gunstig, al toont men zich in regeringskringen nog steeds optimistisch.

Of de wens van Benelux en Prof. Erhard in vervulling zal gaan om, niettegenstaande de bijzondere betrekkingen tussen de Zes, op den duur toch nog tot een vorm van economische associatie met de Zeven te komen en of Amerika daarbij nog een bijzondere rol zal spelen, zal de toekomst moeten leren. Inmiddels is uit een deze maand verschenen rapport van het onafhankelijke researchinstituut „Political and Economic Planning”¹⁾ gebleken, dat er economisch gesproken geen redenen was om zich niet bij de E.E.G. aan te sluiten: het Britse tarief wijkt namelijk niet sterk af van het uiteindelijk vast te stellen buitentarief van de Europese Economische Gemeenschap.

Conclusie.

Engeland heeft een goed jaar achter de rug. De convertibiliteit van het pond voor niet-ingezetenen, waartoe eind december 1958 werd besloten, heeft een heilsame werking gehad. De buitenlandse handel gedijt, de betalingsbalans is gezond. De industriële expansie zet zich voort. De produktie-index is sinds het begin van het jaar met 8 à 9 pCt. gestegen; een inflatoire prijsstijging heeft zich nog niet voorgedaan. Het is niet waarschijnlijk, dat de Regering in de komende maanden stappen zal moeten nemen om een zich omhoog bewegend prijsniveau tot staan te brengen (hetgeen een spoedige discontoverhoging evenwel niet zou uitsluiten). De werkloosheid is sinds juni weinig veranderd; het aantal werklozen belooft ongeveer 400.000 of 2 pCt. van de beroepsbevolking.

De produktie is in alle belangrijke sectoren van de industrie gestegen, behalve in de mijnbouw en in de scheepsbouw. De staalproduktie heeft zich hersteld, de chemische produktie stijgt snel, die van textielprodukten en kleding eveneens. De machinebouw is achtergebleven, maar het is waarschijnlijk, dat 1960 ook hier een langzaam stijgende

¹⁾ „Tariffs and Trade in Western Europe”, uitgegeven door George Allen & Unwin Ltd., 136 blz., prijs 30 s.

De Franse economie heeft zich in het afgelopen jaar gunstig ontwikkeld: de betalingsbalans vertoont een opmerkelijke verbetering, het interne evenwicht is hersteld en de produktie neemt — zij het langzaam — toe. De stabiliteit van het prijsniveau is echter nog fragiel. Gezien tegen de achtergrond van de ernstige moeilijkheden, waartoe de inflatoire ontwikkeling in voorbije jaren heeft geleid, kunnen deze resultaten indrukwekkend worden genoemd. Naar verwacht wordt, zal de sedert het voorjaar 1959 ingezette expansie zich in 1960 voortzetten en wel in een versneld tempo, zodat het bruto nationaal produkt vermoedelijk met 5 pCt. zal stijgen. De mogelijkheden voor een consolidatie van de behaalde resultaten en een gezonde expansie zijn inderdaad aanwezig. Of deze mogelijkheden zullen worden gerealiseerd zal in hoge mate van politieke factoren — met name Algerije — afhankelijk zijn.

Frankrijk

1959

Overzien we de ontwikkeling van de Franse economie in het afgelopen jaar, dan bestaat alle aanleiding tot een positieve beoordeling. De betalingsbalans vertoont een opmerkelijke verbetering, het interne evenwicht is hersteld en de produktie neemt — zij het langzaam — opnieuw toe sedert het voorjaar. De stabiliteit van het prijsniveau is echter nog fragiel, zoals de sedert de zomermaanden door exceptionele factoren veroorzaakte prijsstijgingen leren. Voorzichtigheid en consolidatie van het herstel blijven derhalve geboden. Hoewel het nog te vroeg is om te spreken van een „miracle français”, zijn de bereikte resultaten indrukwekkend, zeker tegen de achtergrond van de ernstige moeilijkheden waartoe de inflatoire ontwikkeling in voorbije jaren heeft geleid. De grondslagen voor het in 1959 opgetreden herstel van het interne en externe evenwicht werden reeds in 1958 gelegd. Een allereerste factor hiervoor vormde de politieke stabiliteit en het vertrouwen gecreëerd door Generaal De Gaulle. Terwijl vorige regeringen ten gevolge van het parlementaire stelsel in de IVde republiek veelal gedoemd waren tot een krachteloos en kortstondig beleid, maakte de machtsovername van Generaal De Gaulle in mei 1958 een continue en geïnspireerde uitvoering mogelijk van het door de Regering-Gaillard eind 1957 ingediende herstelprogramma.

Stabilisatieprogramma.

Doordat het op beperking van de binnenlandse vraag gerichte beleid samenviel met de doorwerking in Frankrijk van de teruggang in de internationale conjunctuur kon eind 1958 — zij het met een zekere schuchterheid — reeds gesproken worden van een „équilibre imparfait”¹⁾. Dit evenwicht was niet alleen uiterst precair, maar eveneens onvolmaakt wegens de drastische beperkingen opgelegd aan de invoer alsmede aan het buitenlands betalingsverkeer. De bestaande prijsdispariteit tussen binnen- en buitenlandse produkten verhinderde ieder herstel van het externe evenwicht. Voorts kon van een gezonde expansie, mede gezien de lage stand van de deviezenreserves, geen sprake zijn.

Het scheen derhalve uitgesloten dat Frankrijk in staat zou zijn de destijds aanvaarde internationale verplichtingen — liberalisatie in O.E.E.S.-verband alsmede uitvoering van het Verdrag van Rome — te honoreren. Ook de overheidsfinanciën dreigden uit de hand te lopen. Immers, de eerste schattingen voorzagen in een stijging van de uitgaven met ruim fr. 1.000 mrd. en een financieel tekort van

¹⁾ Zie publikatie „France 1958” van de O.E.E.S. te Parijs, oktober 1958.

(Vervolg van bladzijde 1126)

lijkt te zien zal geven. De industrie in haar geheel werkt nog niet op volle capaciteit; het prijs- en kostenpeil is ongewijzigd gebleven.

Het belastingpeil is verlaagd. De overheidsuitgaven voor 1958 waren niettemin nog zeer hoog (£ 5.223 mln.), d.i. meer dan een kwart van het bruto nationaal inkomen (£ 20.114 mln.). Het is niet te verwachten, dat deze cijfers voor 1959 belangrijk zullen verschillen. Dat deze enorme uitgaven, in tegenstelling tot vroeger jaren, niet tot inflatie hebben geleid, moet worden toegeschreven aan de sterk toegenomen spaarzin, waarvan het publiek in de afgelopen jaren heeft blij gegeven. De besparingen beliepen over de jaren 1955 t/m 1958 resp. £ 969 mln., £ 1.321 mln., £ 1.484 mln. en £ 1.471 mln.

Er is evenwel een klein wolkje aan een overigens nog blauwe hemel: de voorspoed van het afgelopen jaar zou tot nieuwe looneisen kunnen leiden, welke de stabiliteit van de kosten van levensonderhoud in gevaar zouden brengen en de inflatiespiraal weer in werking zouden doen treden; met alle daaraan verbonden gevolgen voor de uitvoer en de interne welvaart. Vandaar de zo nadrukkelijke campagne van de Minister van Financiën om het industriële prijspeil te verlagen, hetgeen volgens hem mogelijk zou zijn door de thans toegepaste goedkopere produktiemethoden. Wanneer Engeland de inflatie buiten de deur kan houden, zijn de vooruitzichten voor 1960 gunstig te noemen.

Londen.

Mr. H. A. MARX.

rond fr. 1.200 mrd. Een drastische bezuiniging op de verleende kredieten en subsidies was — ondanks de daarmee verbonden prijsverhogingen — geboden.

In deze omstandigheden besloot de Regering december 1958 tot uitvoering van een aantal maatregelen die gebaseerd waren op de door de Commissie-Rueff gedane voorstellen. De devaluatie van de frank met $17\frac{1}{2}$ pCt. maakte uitvoering van de liberalisatieverplichtingen mogelijk evenals de invoering van partiële convertibiliteit. Voorts werden belastingen verhoogd, overheidsuitgaven besnoeid en het financierings-tekort, de „impasse”, teruggebracht tot fr. 600 mrd. De koppeling van lonen aan prijzen werd afgeschaft met uitzondering voor de gegarandeerde minimumlonen. Het definitieve karakter van de stabilisatie zal worden onderstreept door de invoering per 1 januari 1960 van een nieuwe munteenheid, de nieuwe frank, die in waarde gelijk is aan honderd oude franks.

Binnenlandse ontwikkeling.

De na de december-maatregelen geuite vrees voor een scherpe daling van de economische activiteit werd niet bewaarheid. In tegenstelling tot 1958, toen de productie in het tweede halfjaar daalde, treedt sedert het voorjaar een hernieuwde stijging op. Deze „relance”, die — met uitzondering van de scheepsbouw en de kolenmijnen — een algemeen doch bescheiden karakter draagt, werd voornamelijk bevorderd door een stijging van de uitvoer en van de overheidsinvesteringen. De particuliere investeringen daalden daarentegen, zodat de totale investeringen vrijwel constant bleven. Ook de consumptie nam naar volume berekend vrijwel niet toe. Hoewel de industriële productie sedert mei een stijging vertoont en in september 6 pCt. boven het niveau van september 1958 lag, zal de toename in het gehele jaar ongeveer 2 pCt. bedragen. De toename van het bruto nationaal product bleef derhalve beperkt tot ongeveer 1,6 pCt. De werkloosheid, die in februari 1959 een hoogtepunt bereikte, nam geen alarmerende proporties aan en is geleidelijk afgenomen. Tegelijkertijd nam de gemiddelde arbeidsduur ietwat toe.

De landbouwproductie geeft in het algemeen een bevredigend beeld te zien. Vooral de graanoogst was uitermate gunstig en de wijnoogst biedt zowel naar kwantiteit als naar kwaliteit aanlokkelijke vooruitzichten. Daarentegen is door de aanhoudende droogte een aantal producten schaars geworden.

Algemeen werd na de devaluatie en de begrotingsmaatregelen van december 1958, die o.a. tot tariefverhoging van de openbare diensten hebben geleid, een prijsverhoging van 6 à 7 pCt. verwacht. In plaats daarvan stegen de detailhandelsprijzen in het eerste halfjaar met slechts 3 pCt. Sedert juni is de prijsindex echter opnieuw in beweging gekomen ten gevolge van hogere voedselprijzen (droogte en nieuwe richtprijzen). De groothandelsprijzen stegen in de maanden juni t/m oktober met 3,6 pCt., de kleinhandelsprijzen met 2,2 pCt. Hoewel deze evolutie dit keer niet voortspuit uit monetaire oorzaken, vervult zij de autoriteiten met zorg omdat het stabilisatiebeleid hierdoor in gevaar wordt gebracht. Vandaar dat de Regering met kracht heeft ingegrepen om deze ontwikkeling tegen te gaan. Zo zijn de grenzen voor de onbeperkte invoer van groente en andere voedingsmiddelen tijdelijk geopend.

Voorts is met medewerking van een honderdduizendtal winkeliers over het gehele land een prijsverlaging voor een vijftigtal courante artikelen gelanceerd. Daarenboven worden de tarieven van de diensten van enkele openbare be-

drijven ietwat verlaagd en een druk op de prijzen van industriële produkten uitgeoefend. Voor een aantal landbouwprodukten zijn de prijzen gefixeerd en maximum winstpercentages voor de tussenhandel vastgesteld. Afgezien van deze tijdelijke maatregelen wordt een structuurverandering voorbereid die gericht is tegen tal van — o.a. in de binnenlandse handel bestaande — Malthusiaanse praktijken ²⁾. De gegarandeerde minimumlonen (S.M.I.G.) werden per 1 februari jl. met $4\frac{1}{2}$ pCt. verhoogd in anticipatie op de prijsverhogende invloed van de devaluatie en de stabilisatiemaatregelen. Met ingang van 1 november werd als gevolg van de prijsstijgingen het S.M.I.G. met 2,66 pCt. verhoogd. Eind van het jaar zijn tal van loononderhandelingen gaande. Het is zeer de vraag, of de loonsverhogingen in het komende jaar beperkt kunnen blijven tot de door de Regering verwachte 3 pCt. Een dergelijke stijging zou gezien de toename van de produktiviteit de prijsstabiliteit niet in gevaar brengen. Ondanks een onmiskenbare verhoging van de sociale onrust, met name in de overheidssector en bij de semi-overheidsbedrijven, is de Regering vastbesloten slechts gematigde loonsverhogingen — in overeenstemming met de produktiviteitsstijging — toe te staan.

Het probleem is echter complex. Immers, indien een reële loonstijging wordt uitgesloten zullen ook de consumptieve bestedingen in volume niet veel kunnen toenemen zoals de ervaring in het afgelopen jaar leert. In deze situatie ontbreekt voor de ondernemers eveneens de prikkel tot een verhoging van hun investeringen. Dit geldt temeer gezien de bestaande onderbezetting van het productie-apparaat. Tegenover een bedreiging van de stabiliteit staat derhalve het risico van een vertraging van de expansie. Dit laatste risico lijkt, mede gezien de zeer sterke expansie in de periode 1954 - 1957, wellicht nog het minst bezwaarlijke, zeker in verband met de zware buitenlandse schuldaflossingen in komende jaren.

De overheidsfinanciën hebben zich in het afgelopen jaar niet onbevredigend ontwikkeld. Ondanks de sterke pressie tot verhoging van de uitgaven is het gelukt, de „impasse” binnen de limiet van fr. 600 mrd. te houden. Terwijl in 1958 de Schatkist nog grote moeilijkheden kende en genoodzaakt werd tot het uitgeven van een staatslening, is de situatie in het afgelopen jaar dermate verbeterd dat geen beroep op de kapitaalmarkt behoefde te worden gedaan. De ruimte op de kapitaalmarkt, nog vergroot door het aanbod van kapitaal uit het buitenland, leidde tot een verlaging van de kapitaalrente met ruim 1 pCt.

In de nieuwe begroting voor 1960, door de Minister van Financiën getypeerd als een „budget d'équilibre et d'expansion”, wordt eveneens de limiet van de impasse op ca. fr. 600 mrd. gesteld. Aangenomen wordt dat dit tekort gefinancierd kan worden zonder dat het monetair evenwicht hierdoor in gevaar wordt gebracht. Mede gezien de ruime positie van de geldmarkt (deviezenaanbod!) wordt geen beroep van de Overheid op de kapitaalmarkt verwacht. Volgens de nieuwe indeling van de begroting, waarbij thans een onderscheid wordt gemaakt tussen enerzijds de handelingen met een definitief karakter en anderzijds die met een voorlopig karakter, vertoont de eerstgenoemde rekening waarin alle normale lopende inkomsten en definitieve uitgaven voorkomen een overschot van fr. 82 mrd. en de laatstgenoemde rekening, waarvoor de Schat-

²⁾ Bij regeringsbesluit werd op 14 november jl. een Commissie voor economische expansie onder voorzitterschap van Minister-President Debré ingesteld.

kist als bankier moet optreden, een tekort van bijna fr. 680 mrd. Het globale deficit blijft derhalve beneden de fr. 600 mrd. Aangenomen wordt dat de totale stijging van de overheidsuitgaven met fr. 350 mrd. vrijwel geheel gecompenseerd zal worden door een met de stijging van het nationaal produkt gepaard gaande natuurlijke groei van de inkomsten. Nieuwe belastingen werden niet afgekondigd. De Regering maakte eind 1959 een eerste bescheiden begin met een voorgenomen belastingvernieuwing. Met name de belastingen op natuurlijke personen werden hierbij verlaagd.

Ontwikkeling externe situatie.

De oorzaak van de belangrijke verbetering van de betalingsbalans kan niet alleen gevonden worden in de devaluatie van eind 1958. Immers, tot dusverre werd het effect van praktisch elke Franse devaluatie in enkele maanden ongedaan gemaakt door hernieuwde prijsstijgingen. Dit keer was echter aan een essentiële voorwaarde voldaan, namelijk een doelbewust op handhaving van de externe stabiliteit gericht beleid met de devaluatie als sluitstuk.

Zoals bekend vertoonde de buitenlandse betalingsbalans in de afgelopen jaren grote tekorten met als gevolg een wegsmelten van de goud- en deviezenvoorraad en toenemende buitenlandse verplichtingen. Een beeld van de in de laatste jaren opgetreden verarming wordt gegeven in het onderstaande staatje:

Mutaties in goud- en deviezenvoorraad
(in miljoenen dollars)

	31 dec. 1956	31 dec. 1957	31 dec. 1958
Mutatie in totale goud- en deviezenvoorraad	- 781,4	- 560,8	+ 421,3
Mutatie in buitenlandse verplichtingen op korte termijn (vnl. E.B.U. en I.M.F.)	+ 87,5	+ 821,7	+ 559,5
Verrijking (+) of verarming (-) in laatste jaren	- 868,9	- 1.382,5	- 138,2

Bron: „Rapport Annuel du Gouverneur de la Banque de France”.

Dit jaar daarentegen bereikten de deviezenreserves eind november een hoogte van \$ 1.800 mln., hetgeen een stijging ten opzichte van eind december 1958 met bijna \$ 700 mln. inhoudt. Eveneens werd aan het buitenland een bedrag van \$ 870 mln. overgemaakt voor aflossing van buitenlandse verplichtingen, alsmede verhoging van de bijdrage aan internationale organisaties. Volgens voorlopige cijfers van het „Office des Changes” bedraagt het overschot op de lopende rekening van de betalingsbalans in de eerste zes maanden van 1959 \$ 436 mln., voornamelijk ten gevolge van het overschot op de handelsbalans en in mindere mate dankzij een hoger saldo van de posten toerisme en diversen. De kapitaalrekening geeft, vergeleken met vorig jaar, eveneens een belangrijke verbetering te zien. Hoewel de tendens, nl. kapitaalimport in plaats van kapitaaluitvoer, van het grootste belang is, moet het vertrouwensherstel dat tot een terugkeer leidde van Frans kapitaal uit het buitenland en buitenlandse investeringen stimuleerde, niet overschat worden, zelfs indien in 1959 een bedrag zou worden bereikt van \$ 500 mln., waarvan 100 à 200 mln. Frans geld ³⁾.

Ondanks een groter overschot van de handelsbalans in

³⁾ Volgens de Commissie-Rueff werd eind 1958 het totale buitenlandse tegoed van Franse ingezetenen — slechts gedeeltelijk liquide — op minstens \$ 10 mrd. geschat, d.w.z. op meer dan vijfmaal de huidige deviezenvoorraad.

het tweede halfjaar zal het totale overschot op de betalingsbalans lager zijn dan in het eerste halfjaar. Het totale overschot in 1959 zal vermoedelijk ruim \$ 1 mrd. bedragen. Deze progressieve vermindering in de loop van het jaar wordt voornamelijk veroorzaakt door het verdwijnen van enkele exceptionele factoren die als consequentie van de devaluatie voornamelijk in het eerste halfjaar optraden (wijziging betalingsmodaliteiten, buitenlandse effectenaankopen) ⁴⁾.

Betalingsbalans van Frankrijk (métropole)
(volgens „Office des Changes”)
(in miljoenen dollars)¹⁾

	Saldo eerste zes maanden van 1958	Saldo eerste zes maanden van 1959	Vershil
Goederen	- 265	+ 320	+ 585
Vrachten	- 89	- 41	+ 48
Toerisme	+ 2	+ 75	+ 73
Andere lopende betalingen	+ 74	+ 82	+ 8
Saldo lopende rekening	- 278	+ 436	+ 714
Particuliere Franse investeringen in het buitenland	+ 10	+ 138	+ 128
Buitenlandse investeringen in Frankrijk	- 9	+ 254	+ 263
Andere kapitaaltransacties	+ 69	- 40	- 109
Saldo kapitaalverkeer	+ 70	+ 352	+ 282
Totaal saldo	- 208	+ 788	+ 996

Bron: „Comptes prévisionnels de la Nation pour 1959 et principales hypothèses économiques pour 1960”.

De progressieve verbetering van de handelsbalans, met name in de laatste zes maanden, is opvallend. Terwijl in de loop van de eerste drie kwartalen in 1958 het dekkingspercentage van de invoer ongeveer 75 bedroeg, steeg dit in het tweede kwartaal van 1959 tot 102, in het derde kwartaal tot 105 en in oktober zelfs tot 106, zodat voor het eerst — sedert lange jaren — de handelsbalans een overschot te zien geeft!

In de eerste plaats is deze gunstige ontwikkeling te danken aan de sterke stijging van de uitvoer, vooral naar de Verenigde Staten en de E.E.G.-partners. Reeds eind 1958 steeg, mede ten gevolge van de beperking van de binnenlandse vraag, het volumecijfer van de uitvoer (1956 = 100) tot 122. In het tweede kwartaal van 1959 bereikte het een hoogte van 140, d.i. 40 pCt. meer dan in het overeenkomstige kwartaal van 1958. De structuurverandering van de export ten gunste van meer bewerkte produkten wordt aangegeven door de sterke stijging van de export van metaalprodukten en auto's. Naarmate het investeringsprogramma verder wordt uitgevoerd, zal deze tendens zich verder voortzetten.

De invoer, die sedert de deliberalisatiemaatregelen van juni 1958 sterk beperkt werd, bleef ook na het herstel van de liberalisatie op een laag peil. Deels is dit een gevolg van de grote voorraden die in 1958 gevormd zijn, deels een gevolg van de afremming van de expansie.

Eind 1958 werden de liberalisatiemaatregelen, die sedert juni 1957 waren opgeschort, opnieuw ingevoerd, zodat een liberalisatiepercentage van 90 (basis 1948) werd bereikt. In de loop van 1959 werd de liberalisatie niet alleen tot meer produkten maar ook tot een ruimer gebied uitgestrekt, zodat tegen het einde van het jaar zowel voor de

⁴⁾ De cijfers van het „Office des Changes” geven een geflatteerd beeld, met name ten aanzien van de werkelijke transacties in het eerste halfjaar. Deze blijken beter uit de douanestatistieken.

O.E.E.S.-landen als voor de dollararea een vrijwel indientiek liberalisatiepercentage geldt, nl. 80 pCt. op basis van 1957. Volgens de Minister van Financiën ⁵⁾ zal Frankrijk op de ingeslagen weg voortgaan en binnen twee jaar een praktisch volledige liberalisatie hebben bereikt.

Deze overgang van het protectionisme naar het liberalisme spruit niet alleen voort uit een respecteren van internationale verplichtingen, maar eveneens, uit de overtuiging dat een vrijmaking van het handels- en betalingsverkeer in hoge mate kan bijdragen tot de expansie en gezondmaking van de Franse economie. Immers, niet alleen kan de verwerkte industrie door een vrije bevoorradingsop betere voorwaarden de concurrentiestrijd met het buitenland aanbinden, maar ook kan hierdoor een prikkel tot efficiency worden uitgeoefend op de tot dusverre zo sterk beschermde produktie. Bovendien kan — geheel in het kader van de inflatiebestrijding door de Regering — een voortdurende druk op het prijsniveau worden uitgeoefend. In deze nieuwe instelling wordt de Regering, die eind 1959 aandrang op een versnelde uitvoering van het E.E.G.-verdrag, eveneens gesteund door het „patronat français”.

Perspectieven.

Volgens de verwachtingen ⁶⁾ zal de sedert het voorjaar 1959 ingezette expansie zich ook in 1960 voortzetten en wel in een versneld tempo, zodat het bruto nationaal produkt vermoedelijk met 5 pCt. zal stijgen. Interessant is te zien dat de toename van de consumptieve bestedingen naar volume berekend op een lager percentage, nl. 4 1/2 pCt., wordt geschat. Een extra stimulans zal derhalve van de andere sectoren dienen uit te gaan. Deze wordt vooral van de investeringen verwacht, nl. 9 pCt. naar volume. Het accent komt, nu een minder sterke toename van de overheidsinvesteringen wordt voorzien dan in het voorgaande jaar, nl. 9 1/2 pCt. in plaats van 13 pCt., in hoofdzaak te liggen op de particuliere investeringen, welke naar men hoopt eveneens met 9 pCt. zullen stijgen. Tot dusverre is echter van een werkelijke opleving van de particuliere investeringen nog weinig merkbaar. Voorts zal, gezien de prijsstijgingen, van een reële loonsverbetering vrijwel geen sprake zijn indien de lonen slechts met 3 pCt. zullen toenemen, zodat het twijfelachtig is of het volume van de consumentenbestedingen inderdaad met 4 1/2 pCt. zal toenemen. Tegen deze achtergrond valt de onzekerheid te begrijpen over de vraag of, en zo ja wanneer, de particuliere investeringen opnieuw zullen gaan stijgen. Indien de particuliere bedrijven hun afwachtende houding handhaven, kan een stimulerende actie van de Overheid niet uitblijven wil de expansie met het verwachte percentage van 5 toenemen.

Bestaat er aldus enerzijds twijfel omtrent de mogelijkheid de door de Regering aangenomen mate van expansie te realiseren, anderzijds rijst de vraag of de nagestreefde stabiliteit zal worden verwezenlijkt. Het is zeker niet uitgesloten dat de prijzen en lonen begin 1960 op een ietwat

⁵⁾ Rede van Minister Pinay op 1 december jl. in de Senaat.

⁶⁾ „Comptes prévisionnels de la Nation pour 1959 et principales hypothèses économiques pour 1960”.

Het Bestuur van de 's-Gravenhaagsche Diakonessen-Inrichting roept sollicitanten op voor de functie van

ECONOMISCH ADVISEUR van de directie

die zal worden belast met het toezicht op de bestedingen en de efficiency in het Ziekenhuis en de ermee verbonden instellingen.

Leeftijd circa 35 jaar. Academische, economische of daarmee gelijk te stellen opleiding. Ziekenhuiservaring strekt tot aanbeveling.

Eigenhandig, niet met ballpoint, geschreven sollicitaties met uitvoerige inlichtingen en opgave van referenties, te richten aan de Directie (Bronvolaan 5, 's-Gravenhage). Op de enveloppe te vermelden E.A.

hoger niveau tot rust zullen komen. De resultaten van de campagne tot prijsverlaging zullen in dit verband van grote betekenis zijn. Voorts lijkt een sterkere loonstijging dan de door de Regering verwachte 3 pCt. niet onwaarschijnlijk. Dat de Minister van Financiën doordrongen is van bovengenoemde problematiek blijkt uit de uitspraak: „le dynamisme économique est une nécessité et la stabilité monétaire un préalable” ⁷⁾.

De ontwikkeling van in- en uitvoer valt uiterst moeilijk te beoordelen. Hoewel de vooruitzichten voor de Franse uitvoer, mede gezien de concurrerende prijzen voor industriële produkten en de ruime graanoogst, gunstig zijn, wordt rekening gehouden met een belangrijk geringere stijging dan in het afgelopen jaar. Tegelijkertijd zal de invoer vermoedelijk toenemen, o.a. ten gevolge van de liberalisatiemaatregelen en de kleine voorraden. Eveneens zal de kapitaalvoer in 1960 waarschijnlijk geringer zijn dan in het afgelopen jaar. Desondanks vertrouwt men voldoende middelen ter beschikking te zullen hebben voor een normale aflossing van de buitenlandse schuld ad \$ 3 mrd., waarvan \$ 1 mrd. op korte termijn vervalt. Daar de voorziening in de kapitaalbehoefte van de met Frankrijk verbonden landen eveneens aanzienlijke bedragen vereist, blijft een krachtige inspanning tot opvoering van het overschot op de handelsbalans geboden.

De mogelijkheden zijn aanwezig voor een consolidatie van de behaalde resultaten en een gezonde expansie. Of deze worden gerealiseerd zal in hoge mate van politieke factoren — met name Algerije — afhankelijk zijn. Immers, nog steeds geldt het tot Lodewijk XVIII gerichte woord van Baron Louis: „Sire, faites-moi de la bonne politique, je vous ferai de bonnes finances”.

Parijs.

Dr. E. J. KORTHALS ALTES.

⁷⁾ „Rapport Economique et Financier”, bijlage bij het „Projet de Loi de Finances 1960”.

HOLLANDSCHE SOCIETEIT VAN LEVENSVZERKERINGEN N.V.

Hoofdkantoor Nederland:
Herengracht 475, Amsterdam C. tel. 221322
Head Office Canada:
1130 Bay Street, Toronto 5

...meer dan anderhalve
eeuw levensverzekering

Omstreeks het midden van 1959 kon voor de Unie van Zuid-Afrika een herleving van die ekonomiese bedrywigheid worden geconstateerd. Uit een enquête, gehouden door het Bureau for Economic Research van die Universiteit van Stellenbosch, blyk dat in vrijwel alle sektore van die volkshuishouding een geleidelijke vooruitgang word voorspeld; het gezamenlike effect daarvan zal naar verwagting zyn, dat ongeveer midden 1960 het groeitempo van vóór 1957-58 weer zal zyn bereikt of selfs oortref. Hoewel het nasionaal inkomen in 1958-59 naar schatting niet veel hoger zal zyn dan in het daaraan voorafgaande jaar, word voor 1959-60 een stijging van 5,8 pCt. berekend. Voor die gehele industrie word voor 1959-60 een aanzienlike verbetering verwag. Ook voor die groot- en kleinhandel zyn die vooruitzichten gunstig. Naar schatting zullen zowel het partikuliere verbruik als die lopende owerheidsuitgawes met 7 pCt. toenemen. Die kapitaaluitgawes van die Owerheid zullen slechts bescheiden toenemen in teenstelling tot die in die partikuliere sektor, welke naar verwagting met ruim 6 pCt. zullen stijgen.

Die ekonomiese toestand in Suid-Afrika

Inleiding.

In sy onlangse jaarrede ¹⁾ het die President van die Suid-Afrikaanse Reserwe Bank, Dr. M. H. de Kock, die ekonomiese toestand in Suid-Afrika as volg saamgevat:

„Op ons vorige vergadering het ek rede gehad om te sê dat gedurende die jaar 1957-58 ²⁾, wat 'n moeilike jaar vir die wêreld-ekonomie in die algemeen was, die volkshuishouding van die Unie 'n betreklik goeie vertoning gelewer het, maar dat hy waarskynlik toe nog nie die volledige uitwerking van die wêrelddaling in die prys van baie van ons primêre produkte en van die werklike inkrimping van die buitelandse markte vir sekere van ons uitvoerprodukte ondervind het nie. Ongelukkig het dit korrek geblyk te wees en verklaar dit in 'n groot mate waarom die groei-koers van die algemene ekonomiese bedrywigheid in die Unie 'n verdere afname gedurende die afgelope jaar vertoon het. Tog kan dit weereens gesê word dat die Unie onder die omstandighede relatief goed gevaar het. Dit is waar dat daar 'n styging in die werkloosheid was, dat die reële volksinkome waarskynlik weinig of geen styging vertoon het nie en dat daar ongetwyfeld 'n aantal swak plekke in die volkshuishouding was, nie net in sommige vertakkinge van die landbou en die mynweese nie, maar ook in sekere afdelings van die nywerheid en handel. Daar was egter ook 'n aansienlike uitbreiding in ander dele van die volkshuishouding en 'n algemene kumulatiewe resessie is vermy.

Wat die vooruitsigte vir die onmiddellike toekoms in die Unie betref, is daar goeie redes om te glo dat die geleentheid vir 'n herleving nou daar is, indien dit inderdaad nie alreeds begin het nie”.

In 'n publikasie ³⁾, wat drie maande na bogenoemde rede uitgekom het, is op grond van 'n omvangryke opname in die private en in die publieke sektor bevind dat teen

¹⁾ Verslag van die 39ste gewone algemene vergadering van die Suid-Afrikaanse Reserwebank, Pretoria, Augustus 1959.

²⁾ Boekjare in hierdie artikel eindig op 30 Junie.

³⁾ C. Verburgh en M. van den Berg, A Survey of Contemporary Economic Conditions and Prospects for 1960, Bureau for Economic Research, University of Stellenbosch, November 1959.

die middel van hierdie jaar inderdaad die herleving waaroor Dr. De Kock gepraat het, 'n aanvang geneem het. In vrywel alle sektore van die volkshuishouding word 'n gestadige toename van aktiwiteite voorspel en die gesamentlike effek daarvan sal na verwagting wees dat die groeitempo van vóór 1957-58 omstreeks die middel van 1960 geëwenaar of selfs oortref sal word.

Nasionale inkomste en uitgawes.

Gedurende die periode 1953-54 tot 1956-57 het die nasionale inkomste van die Unie van Suid-Afrika in geldterme gemiddeld 7 pCt. en in reële terme ongeveer 4½ pCt. per jaar gestyg.

Die verlangsaming van die ekonomiese tempo in 1957-58 het daartoe gelei dat die reële volksinkomste in daardie jaar met 0.3 pCt. gedaal het, terwyl die voortsetting van hierdie tendens gedurende die grootste deel van die jaar wat op 30 Junie 1959 geëindig het, na skatting 'n verdere geringe verlaging van die reële nasionale inkome tot gevolg gehad het.

Dat die uitwerking van die aansienlike val in die inkomste uit die uitvoer van landbouprodukte en onedele minerale en metale op die volkshuishouding nie tot 'n nog groter daling in volksinkomste gelei het nie moet vernaamlik toegeskryf word aan die volgehoue aansienlike styging in die produksie van die goudmynindustrie en in die kapitaalbesteding van die Staat.

Die bydrae van die goudmynindustrie tot die nasionale inkomste van die Unie het van 1956/57-1958/59 met gemiddeld 8 pCt. per jaar toegeneem. Naas goud het die uraniumproduksie belangrik tot hierdie resultaat bygedra. 'n Belangrike deel van die hoër kapitaaluitgawes deur die Staat was vir uitbreiding en modernisering van die staatspoorwegbedryf. Hoewel die hoofdoel van die kapitaalbesteding deur die Regering was om die agterstand in die vervoerweese en andere openbare dienste in te haal, het die hoë peil van owerheidsbelegging gedurende die afgelope paar jaar waarskynlik in 'n belangrike mate bygedra tot die handhawing van die ekonomiese bedrywigheid.

In teenstelling met die geringe verandering in nasionale produksie het die nasionale uitgawes van 1957 tot 1958 met byna 7 pCt. gestyg. Uitgawes het derhalwe die inkomste belangrik oortref wat grotendeels veroorsaak is deur 'n aansienlik toegenome besteding op motorkarre en ander duursame konsumpsiegoedere wat gevolg het op 'n grootskaalse verslapping in die invoerbeheer gedurende 1957.

Die betalingsbalans.

Die plotselinge styging in die verbruik van invoer-goedere, die hoë peil van owerheidsbesteding op kapitaal-goedere waarvan 'n groot deel in die buiteland aangekoop is en die afname in die waarde van die uitvoer, het tot gevolg gehad dat die Suid-Afrikaanse goud- en valuta-reserwes gedurende die twaalf maande geëindig Junie 1958 belangrik gedaal en byna die gevaarpunt bereik het.

Sedert Junie 1958, toe maatreëls wat bedoel was om die invoer te beperk, hul uitwerking laat voel het en die geneigdheid van die private sektor om in te voer belangrik gedaal het, kon 'n verbetering in die betalingsbalansposisie bespeur word. Hiertoë het ook bygedra dat die uitvoer tekens van herstel begin vertoon het en dat 'n groter instroming van private kapitaal vanuit die buiteland opgetree het. In die volgende tabel word 'n oorsig van die verloop van die betalingsbalans van die Unie gegee.

TABEL 1. *Suid-Afrikaanse betalingsbalans*
(£ miljoen)

	1956	1957	1958	Eerste ses maande van	
				1958	1959
Lopende rekening.					
Invoer	501	558	567	309	247
Minus uitvoer	412	446	386	200	205
Handelsbalans	- 89	-112	-181	-109	- 42
Netto goudproduksie	198	214	220	104	117
Vrag en versekering op invoere	- 44	- 53	- 47		
Inkomste uit belegging	- 74	- 73	- 72	- 61	- 53
Ander lopende poste	9	14	- 4		
Balans op lopende rekening ..	0	- 10	- 64	- 66	22
Kapitaalrekening.					
Private kapitaal	13	- 29	32	- 2	- 6
Offisiële kapitaal	- 2	9	36	39	- 3
Netto verandering in goud- en valuta-reserwes	+ 11	- 30	+ 4	- 29	+ 13
Persentasie van invoer gedek deur uitvoer	82	80	68	65	83

Bron: Statistiese Kwartaalblad van die Suid-Afrikaanse Reserwebank.

Die dalende neiging in invoere wat gedurende die tweede helfte van 1958 waarneembaar was is voortgeset in die eerste helfte van 1959, terwyl die uitvoerwaarde van handelsware geleidelik begin verbeter het. Goudproduksie in die eerste helfte van 1959 was £ 13 miljoen hoër as in die ooreenkomstige periode van 1958, terwyl die onsigbare poste op lopende rekening in die voordeel van die Unie verander het. As gevolg het Suid-Afrika gedurende die eerste halfjaar van 1959 'n oorskot van £ 22 miljoen op sy lopende rekening gewys, vergeleke met 'n tekort van £ 66 miljoen in die eerste ses maande van 1958. Hoewel 'n klein uitstroming van kapitaal plaasgevind het was die Unie tog instaat om gedurende die periode Januarie-Junie 1959 £ 13 miljoen aan sy reserwes toe te voeg.

Monetêre toestand.

Die swak buitelandse betalingsposisie gedurende die eerste helfte van 1958 het die Regering in die dilemma

geplaas dat vir die herstel van die eksterne ewewig sekere binnelandse monetêre restriksies nodig was, terwyl die interne ewewig 'n stimulerende, op ekspansie gerigte, beleid vereis het aangesien die binnelandse ekonomiese aktiwiteit juis in daardie tyd tekens van aansienlike verslapping begin vertoon het. Hierdie ondervinding illustreer weereens hoe kwetsbaar die Suid-Afrikaanse ekonomie deur sy Achilleshiel, die betalingsbalans, is.

Vanaf Mei 1958, toe die goud- en valuta-reserwes 'n laagtepunt bereik het, tot November 1958, toe 'n verbetering van £ 25 miljoen opgetree het, is 'n hele aantal deflasionêre maatreëls uitgevaardig, soos onder andere die verhoging van die kasdeposito by huurkope van motorkarre tot 50 pCt. en die geleidelike vergroting van die supplementêre reserwe vereistes wat aan die handelsbanke opgelê kan word, tot 10 pCt.

Aangesien die binnelandse ekonomiese toestand teen die einde van 1958 nog geen tekens van verbetering getoon het nie in teenstelling tot die buitelandse betalingsposisie wat weer sterker geword het, het die monetêre outoriteite begin om vanaf November 1958 bogenoemde restriksies geleidelik op te hef en in Januarie 1959 die Reserwebank se rentevoet te verlaag van 4½ pCt. tot 4 pCt. Soos die goud- en valuta-reserwes verder verbeter het gedurende die loop van 1959 het die outoriteite minder voorsigtig geword in die uitoefening van 'n monetêre en fiskale beleid wat gerig was op 'n stimulering van die ekonomiese aktiwiteit sodat vanaf die middel van die jaar die beskikbaarheid van geld geen belemmering tot ekonomiese ekspansie meer was nie.

'n Saak wat baie belangstelling en polemieë uitgelok het was die mate waartoe die offisiële deflasionêre politiek verantwoordelik gehou kon word vir die ekonomiese terugslag. Die offisiële houding is dat, ondanks die supplementêre reserwevereistes wat aan die handelsbanke opgelê is, hul kasreserwes van 'n sodanige grootte was dat hulle baie meer krediet kon verleen het as wat hulle in feite gedoen het. Die afname in krediet kon dus heel moontlik die gevolg gewees het van faktore in die ekonomiese stelsel wat reeds aanwesig was voordat die deflasionêre beleid toegepas is en wat onafhanklik daarvan kon optree. Geen finale oordeel is moontlik nie vir die eenvoudige rede dat die psigologiese effek van die restriktiewe maatreëls nie maklik bepaal kan word nie en dat dit moeilik is om vas te stel of die afname in bankkrediet plaasgevind het vanweë 'n gebrek aan kredietvraers of vanweë 'n doelgerigte beleid van die banke om die krediet verder te beperk as wat op grond van die reserwevereistes nodig was.

Die vooruitsigte.

Op grond van vraelyste wat deur die Buro vir Ekonomiese Ondersoek van die Universiteit van Stellenbosch aan instellings en ondernemings in die publieke en in die private sektor uitgestuur is kon 'n diagnose van huidige ekonomiese toestande en 'n voorspelling vir 1960 onderneem word ⁴⁾.

Dit blyk dat die herlewing wat volgens die offisiële statistieke in die tweede helfte van 1959 begin het, voortgang gevind het en dat 'n geleidelike terugkeer tot die groeitempo van vóór die resessie verwag word. Hoewel die nasionale inkomste in 1958-59 na skatting nie baie hoër sal wees as in die voorgaande jaar nie, soos tabel 2 wys, word 'n styging van 5.8 pCt. vir 1959-60 verwag.

⁴⁾ C. Verburgh en M. van den Berg, op. cit., bls. 28 e.d.

TABEL 2.

Netto geografiese inkomste, 1956/57-1959/60
(£ '000,000)

	Werklik		Verwag	
	1956/57	1957/58	1958/59	1959/60
A. Besigheid				
1. Landbou, bosbou, visvangs	273.1	244.3	249	255
2. Mynbou: goud	177.5	192.5	206	216
ander	69.8	64.3	67	69
3. Fabriekswese:				
Privaat	458.9	487.5	460	492
4. Handel	241.8	248.3	238	250
5. Vervoer:				
S.A. Spoorweë	133.0	137.3	136	142
Ander	21.7	22.8	22	23
6. Hotelwese	32.4	34.4	35	36
7. Beroepe	46.7	50.7	53	57
8. Finansies	68.3	72.0	76	80
9. Ander besigheid:				
Unieregering	29.6	31.4	33	40
Munisipaliteite	25.2	27.2	29	32
Ander	54.1	57.9	61	65
Totaal	1,632.1	1,670.6	1,665	1,757
10. B. Private woonhuise	48.0	51.2	54	57
C. Finale konsumente				
11. Unieregering	77.4	83.0	89	99
12. Provinsies	62.5	66.7	71	76
13. Plaaslike outoriteite	39.3	41.4	44	47
14. Ander	71.6	75.2	78	82
Sub-totaal finale konsumente	250.8	266.3	282	304
Netto geografiese inkomste	1,930.9	1,988.1	2,001	2,118

Die verbetering in ekonomiese toestande sal na verwagting in alle sektore van die Unie-ekonomie plaasvind. Wat die Suid-Afrikaanse industrie betref is produksie, werkgeleentheid sowel as winste in die meeste bedryfstakke ongunstig deur die ekonomiese resessie geraak. Een van die uitsonderings was die chemiese nywerheid waar die aktiwiteit in 1958-59 nog toegeneem het, al was dit teen 'n laer tempo as in die voorgaande jare. 'n Aansienlike verbetering word deur die hele industrie vir 1959-60 verwag. Die groothandel was blykbaar die swaarste getref, veral as gevolg van die feit dat 'n grootskaalse voorraadlikwidiasie in die kleinhandel gedurende 1958-59 plaasgevind het. Sowel groot- as kleinhandel meen egter dat die vooruitsigte baie goed is.

Persoonlike verbruik sowel as lopende regeringsuitgawe, sal na skatting met 7 pCt. styg. Kapitaaluitgawes van die Regering sal slegs 'n beskeie toename in 1959-60 vertoon in teenstelling tot die verloop van kapitaaluitgawes in die private sektor wat na verwagting met ruim 6 pCt. sal toeneem.

Die verwesening van die gunstige vooruitsigte sal in 'n baie groot mate afhang van die toekomstige ontwikkeling van oorsese ekonomiese toestande omdat, soos reeds genoem, die Suid-Afrikaanse ekonomie baie gevoelig is vir enige verandering in wêreldtoestande. Die betreklik optimistiese verwagtings van Suid-Afrikaanse sakemanne vertoon egter baie ooreenkomst met die ekonomiese uitkyk in ander lande.

Dit hoef nouliks gesê te word dat, as die goudprys binne die volgende jaar verhoog sou word, die voorspellings in hierdie artikel daarvolgens aangepas sou moet word.

Stellenbosch.

Dr. C. VERBURGH.

Blijf bij — Lees „E.-S.B.”!

CENTRAAL BEHEER

Singel 126-130, Amsterdam-C.

PENSIOEN-RISICO

biedt een nuwe verzekering
van weduwnepensioen.

De algemene weduwen- en wezenwet geeft in vele gevallen een weduwe slechts gedurende een korte periode recht op een wettelijke uitkering. Pensioen-Risico stelt voor werkgevers de mogelijkheid open een tijdelijk weduwnepensioen van f. 1326,- per jaar voor de echtgenoten van hun werknemers te verzekeren, ingaande zodra de wettelijke uitkering wordt gestaakt en eindigende uiterlijk bij het bereiken van de leeftijd van 65 jaar.

De premie voor deze verzekering is verschuldigd tot de 50-jarige leeftijd van de echtgenote van de verzekerde werknemers bedraagt: f. 15,- per jaar per verzekerde, indien de uitkering wordt beëindigd bij hertrouw van de weduwe; f. 25,- per jaar per verzekerde, indien de uitkering bij hertrouw blijft doorlopen of wordt toegekend, omdat de wettelijke uitkering wegens hertrouw wordt beëindigd.

...maar dan
in de nieuwe
Philips
suspensie-
lichtbuizen!

Philips suspensie-lichtbuizen zijn gefabriceerd volgens een nieuwe methode waardoor helderheid, kleurwerking en egaliteit het effect van uw lichtreclame vergroten. Nieuw ook is de keuze van fluorescentiepoeders en de voorzieningen in glassamenstelling en elektroden. Hierdoor grotere bedrijfszekerheid onder alle omstandigheden. Deze Philips lichtbuizen voor reclame en lichtarchitectuur zijn heel anders en véél beter dan gewone neonbuizen.

PHILIPS NEON, AMSTERDAM

Tolstraat 129, tel. (020) 73 23 45

Verzorgt ook UW licht-reclame van ontwerp tot en met plaatsing. Geïllustreerde brochure kunt u aanvragen bij postbus 211 Amsterdam.

Uw naam, merk, slagzin of embleem in Philips suspensie-lichtbuizen betekent:

- * maximale attentiewaarde door helderheid en blijvend-briljante kleuren.
- * keuze uit 24 lichtkleuren
- * maximaal rendement door blijvende egaliteit en bedrijfszekerheid
- * maximaal dageffect door verantwoord ontwerp.

PHILIPS NEON

VOOR LICHTRECLAME EN LICHTARCHITECTUUR

CENTRAAL BEHEER

Singel 126-130, Amsterdam-C.

ONDERLINGE VERZEKERINGEN VOOR HET BEDRIJFSLEVEN

WET-RISICO

Bedrijfs-w.a.-verzekering.

Motorrijtuigverzekering
w.a.-dekking voor alle
motorrijtuigen f. 500.000,-
per gebeurtenis.

Ongevallenverzekering voor
inzittenden van personen-
auto's.

BRAND-RISICO

Brand- en bedrijfsschade-
verzekering voor industriële
en andere objecten.

Belangrijke besparing op de
premie.

Verzekerd bedrag ruim
2 miljard gulden.

MOLEST-RISICO

Molestverzekering
ingeschreven bedrag ruim
7 miljard gulden.
Stormverzekering
verzekerd bedrag ruim
1 miljard gulden.

VERVOER-RISICO

Transportverzekering van
goederenzendingen in
binnen- en buitenland.

PENSIOEN-RISICO

Ouderdoms-, weduwen-,
wezen- en invaliditeitsver-
zekering van werknemers.
Verzekerd bedrag ruim
1 miljard gulden.
Belegd vermogen 250
miljoen gulden.

Sluit uw verzekering bij de

Algemeene Friesche Levensverzekering-Maatschappij

VEREENIGING VAN LEVENSVERZEKERING EN LIJFRENTEN

„De Groot-Noordhollandsche van 1845”

Algemeene Friesche Brandverzekering-Maatschappij N.V.

LEEWARDEN, BURMANIAHUIS

AMSTERDAM, VAN BRIENENHUIS

ROTTERDAM - DEN HAAG - UTRECHT - GRONINGEN - HENGELO - HAARLEM

LAAT UW
REISBUREAU HET
U VOORREKENEN:

**VLIEGEN IS
GOEDKOPER
DAN U
DENKT!**

